

СТАНОВИЩЕ ПРАВОВАХИСНИКІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ В УКРАЇНІ У 2019 РОЦІ

АНАЛІТИЧНА ДОПОВІДЬ

Автори доповіді – Мирослав Лаврінок та В'ячеслав Ліхачов

Редакторка – Тетяна Печончик

Коректура – Юлія Патлань

Верстка – Павло Резніков

Становище правозахисників та громадських активістів в Україні у 2019 році: аналітична доповідь / М. Лаврінок, В. Ліхачов; ред. Т. Печончик; Українська Гельсінська спілка з прав людини, ZMINA, Truth Hounds. – Київ, 2020. – 90 с.

У цій доповіді проаналізовано міжнародні документи, національне законодавство та умови, в яких відбувається правозахисна та громадська діяльність окремих осіб і організацій на підконтрольній уряду території України впродовж 2019 року. Розглянуто ключові проблеми, з якими стикаються правозахисники та громадські активісти, наведено окремі випадки переслідувань правозахисників та громадських активістів, зокрема, кримінального, цивільного та адміністративного переслідування, погроз, випадків фізичного насильства (включаючи вбивства, побиття і пошкодження майна), стеження і дискредитаційних кампаній. Матеріал підготовлений Українською Гельсінською спілкою з прав людини, Центром прав людини ZMINA і Truth Hounds за підтримки Freedom House в Україні. Доповідь розрахована на представників органів державної влади, міжнародних та міжурядових організацій, журналістів, правозахисників і громадських активістів.

У публікації використані фото Миколи Мирного / ZMINA, а також ілюстрації від потерпілих активістів

Фото на обкладинці: підпалене авто співголови громадського об'єднання «Батьки-SOS» Альони Парфьонові

УВАГА: ця публікація містить натуралістичні зображення жертв насильства, які можуть шокувати, вразити або схвилювати деяких читачів

Доповідь підготовлена за підтримки Freedom House в Україні. Думки, висловлені у цій публікації, є думками авторів і не обов'язково відображають офіційну позицію Freedom House.

Зміст

1. РЕЗЮМЕ	5
2. ВСТУП.....	11
3. ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИКІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ В УКРАЇНІ.....	13
Зобов'язання держави	14
Законодавство та практика його застосування	17
Свобода вираження поглядів	17
Свобода мирних зібрань	18
Свобода об'єднань та асоціацій	19
Свобода пересування	20
Право на участь у державних справах.....	21
Право на недоторканність приватного життя.....	23
Право на звернення до міжнародних організацій і на зв'язок з ними.....	24
Фізична недоторканність і цифрова безпека правозахисників та активістів.....	24
Захист від безкарності та доступ до правосуддя	24
Захист від судового цькування, криміналізації, свавільних арештів і затримань.....	25
Боротьба зі стигматизацією і маргіналізацією	26
Цифрова безпека громадських активістів і правозахисників	27
Програми захисту правозахисників та громадських активістів.....	28
4. АНАЛІЗ ІНЦИДЕНТІВ	29
5. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	33
Висновки	34
Рекомендації.....	36
Верховній Раді України.....	36
Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини.....	37
Президентів України	37
Кабінету Міністрів України	38
Офісу генерального прокурора.....	38
Міністерству внутрішніх справ України	38
Національній поліції України	39
Міністерству юстиції України	41
Представництвам міжнародних організацій та дипломатичним місіям.....	41
Правозахисникам та громадським активістам.....	41
6. ДОДАТКИ	43
6.1. Опис методології дослідження	44
Мета дослідження	44
Завдання дослідження.....	44
Період проведення і виконавці	44
Методологія моніторингу і аналізу.....	44
Визначення правозахисників	46
Визначення громадських активістів.....	48
Визначення суспільного інтересу.....	48
Види переслідування правозахисників і громадських активістів.....	49
Визначення інциденту	50
Застереження щодо фокусу дослідження	50
6.2. Опис інцидентів.....	51

Список скорочень

АТО – Антитерористична операція

БДІПЛ – Бюро демократичних інститутів та прав людини

Держпраці – Державна служба України з питань праці

ДМСУ – Державна міграційна служба України

ІМІ – Інститут масової інформації

ККУ – Кримінальний кодекс України

КМУ – Кабінет Міністрів України

ЛГБТ – лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

СБУ – Служба безпеки України

СОГІ – сексуальна орієнтація і ґендерна ідентичність

УГСПЛ – Українська Гельсінська спілка з прав людини

ТСК – тимчасова слідча комісія

Асоціація УМДПЛ – Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів

1

Резюме

Аналітична доповідь «Стан правозахисників та громадських активістів в Україні у 2019 році» присвячена розгляду однієї з актуальних проблем українського суспільства на сучасному етапі його розвитку; її головною метою є покращення безпеки діяльності правозахисників та громадських активістів.

Задля цього проаналізовано міжнародні документи та національне законодавство, умови, в яких відбувається правозахисна та активістська діяльність окремих осіб та організацій на підконтрольній уряду території України впродовж 2019 року, розглянуто ключові проблеми, з якими стикаються правозахисники та громадські активісти, наведено окремі випадки переслідувань правозахисників та громадських активістів.

Крім цього, читачеві запропоновано ознайомитися з інфографікою щодо пікових періодів переслідувань правозахисників та громадських активістів, регіонів, де відбувалося найбільше випадків переслідування, типів переслідування тощо.

Усі описи інцидентів викладені за хронологією та розбиті на такі категорії: фізичний напад, юридичне переслідування, залякування, погрози та інші спроби тиску, пошкодження майна, перешкоджання діяльності громадської організації, знищення майна, перешкоджання мирним зібранням, незаконне затримання, вбивство.

Чільне місце відведено виробленню пропозицій на адресу Президента України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Національної поліції України, Офісу генерального прокурора, міжнародних організацій та посольств, громадських активістів та правозахисників. Реалізація цих рекомендацій, на думку авторів, сприятиме в цілому демократизації суспільства та покращенню умов діяльності громадських активістів.

Доповідь розрахована на широке коло користувачів: насамперед, правозахисників та громадських активістів, працівників міжнародних організацій та посольств, представників недержавних організацій, центральних та місцевих органів влади, працівників правоохоронних органів, завданням яких є сприяти демократизації українського суспільства та створювати для цього необхідні інституційні і організаційні умови.

Згідно з моніторингом та випадками, задокументованими авторами цієї доповіді (УГСПЛ, ZMINA, Truth Hounds та Freedom House), переслідування правозахисників та громадських активістів, особливо із застосуванням насильства, погроз та інші видів утисків, залишалося серйозною проблемою у 2019 році. Це викликає особливе занепокоєння з огляду на важливу роль правозахисників та громадських активістів у діяльності демократичного суспільства. Серед іншого, вони сприяють поліпшенню ситуації з дотриманням прав людини, нагляду за діяльністю державних та місцевих органів влади та ефективній боротьбі з корупцією.

Однак, кидаючи виклик інтересам урядовців та бізнесменів, правозахисники та громадські активісти зазнають фізичного насильства та інших видів переслідування. 2019 рік не став винятком: загалом було задокументовано 83 випадки переслідування. У 2019 році, як і в попередні роки, переважна більшість зловмисників не були притягнені до кримінальної або адміністративної відповідальності.

Впродовж 2019 року автори доповіді проводили всебічний моніторинг та документування випадків переслідувань правозахисників та громадських активістів. Моніторинг та документування здійснювалися за методологією, що спирається на стандарти, затверджені ООН, ОБСЄ та Радою Європи¹.

83 задокументованих інциденти включають 37 випадків насильницьких нападів на людей та власність, 20 погроз та 11 нападів на учасників мирних зібрань. Всі зафіксовані випадки переслідування правозахисників² мають вагомі докази того, що мотивація правопорушників стосувалася правозахисної та громадської діяльності окремих осіб або груп. Порівняно з 2018 роком³, коли було зафіксовано щонайменше 66 насильницьких нападів та 20 нападів на учасників мирних зібрань, ситуація у 2019 році трохи покращилася.

У 2019 році було зафіксовано різні типи інцидентів та групи постраждалих правозахисників, але декілька закономірностей вдалося встановити. Так, одна третина інцидентів стосувалася активістів, які відстоюють права ЛГБТ+ людей або гендерну рівність, тоді як кожен п'ятий напад⁴ був вчинений учасниками праворадикальних угруповань. Інші інциденти, як правило, стосувалися активістів, які брали участь у протестах проти незаконного будівництва (17%) та корупції (18%).

Фізичне насильство було найпоширенішою формою переслідування правозахисників і громадських активістів (44%), але й до погроз також вдавалися часто (24%). У Києві, де

¹ Моніторинг та документування випадків проводилися організацією Truth Hounds та Центром прав людини ZMINA, які аналізували свідчення жертв, повідомлення у ЗМІ та інші джерела, щоб визначити, хто несе відповідальність за інцидент, що саме сталося, де і коли, а також причини інциденту. Truth Hounds співпрацювали з десятима досвідченими регіональними оглядачами для моніторингу, документування та перевірки інцидентів методом інтерв'ю та збору документів. ZMINA проводила моніторинг повідомлень у ЗМІ та інтерв'ю з жертвами та іншими особами, що мали інформацію про інциденти. Автори також включили у доповідь декілька інцидентів, зафіксованих Асоціацією УМДПЛ відповідно до методології моніторингу та документування.

² Автори використовують визначення «правозахисник» відповідно до Декларації ООН про правозахисників та Керівних принципів ОБСЄ щодо захисту правозахисників. Відповідно до цих стандартів, правозахисник – це людина, яка працює індивідуально або у співпраці з іншими людьми з метою просування або захисту прав людини мирними засобами та уникаючи дискримінації. Багато громадських активістів є також і правозахисниками, але деякого називати правозахисниками не можна, бо вони вдаються не до мирних засобів для досягнення своїх цілей або відмови від принципу недискримінації.

³ За даними моніторингу, проведеного Центром прав людини ZMINA у 2018 році за аналогічною методологією.

⁴ В частині гомофобних інцидентів нападники не встановлені.

сталось 39% всіх задокументованих випадків, майже половина (47%) були насильницькими нападами. Одеська та Харківська області розділили друге місце за кількістю зафіксованих випадків – приблизно 18% та 11% відповідно, і тут так само фізичне насильство було найпоширенішою формою переслідування (майже половина випадків).

Поінформованість громадськості про небезпеку громадського активізму в Україні значно зросла у 2019 році після смерті Катерини Гандзюк. У 2018 році активістку облили сірчаною кислотою, що призвело до її смерті. Після трагічної загибелі Гандзюк активісти організовували акції протесту та заходи по всій країні і за кордоном, вимагаючи притягнути до кримінальної відповідальності осіб, відповідальних за здійснення та замовлення нападу. Така діяльність створила соціально-політичний тиск і посприяла змінам. Опитування, проведене у листопаді 2019 року, показало, що 84% українців вважають напади на громадських активістів серйозною проблемою, тоді як 77% вважають громадський активізм небезпечною діяльністю⁵.

У листопаді 2018 року Верховна Рада створила Тимчасову слідчу комісію для перевірки роботи слідчих та прокурорів правоохоронних органів, які розслідують напад на Гандзюк та інших громадських активістів. Незважаючи на тиск з боку громадськості та Верховної Ради, відповідальності за скоєні злочини майже ніхто не поніс. У грудні 2019 року нове скликання Верховної Ради продовжило мандат ТСК до грудня 2020 року.

Українська влада несе відповідальність за захист правозахисників. Відповідно до керівних принципів⁶ ООН, Ради Європи та ОБСЄ, окрім утримання від дій, які порушують права правозахисників, влада повинна створити сприятливі умови для їх безперешкодної та безпечної діяльності. Такі умови включають доступ до правосуддя та забезпечення відповідальності за порушення прав правозахисників, включаючи напади та погрози. Влада також повинна захищати правозахисників, в тому числі, впроваджуючи ефективну політику щодо запобігання та розслідування злочинів та покарання злочинців.

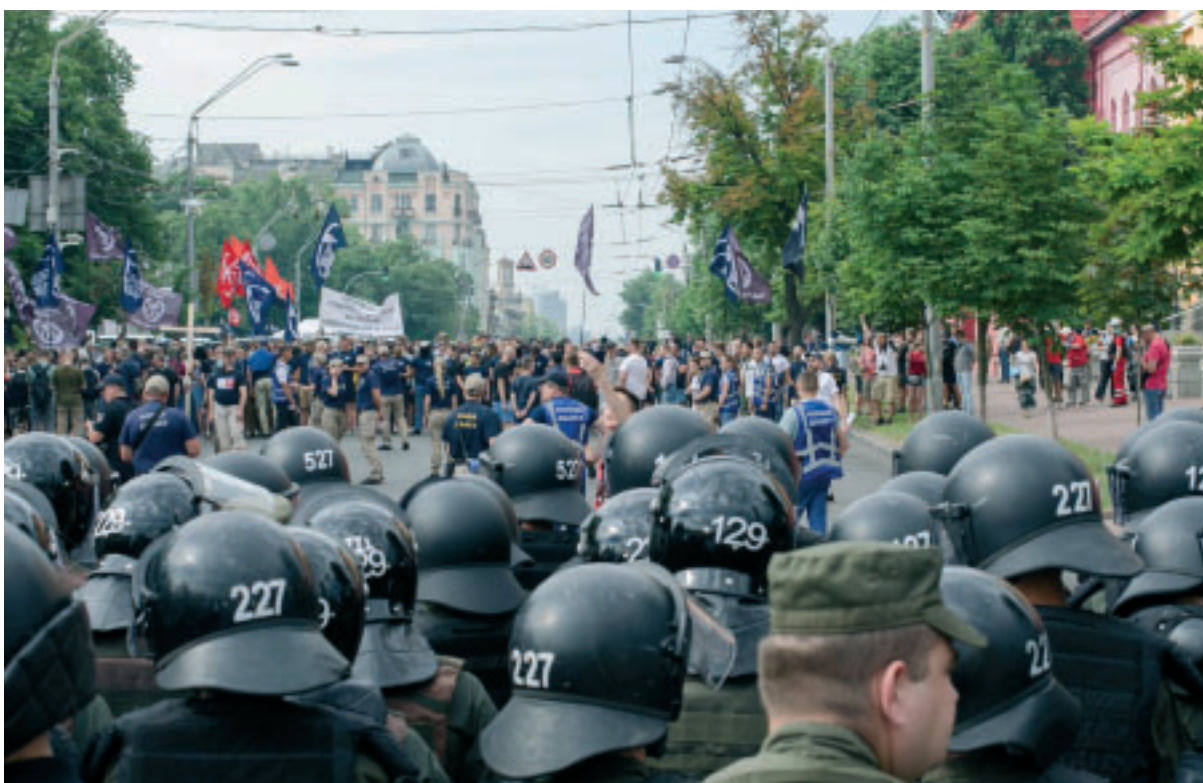
На жаль, українська влада вжила мало заходів для реагування на загрози правозахисникам. Цілеспрямовані зусилля щодо запобігання та реагування на загрози та напади на правозахисників не проводяться ні на місцевому, ні на національному рівнях. Національна стратегія у сфері прав людини та відповідний план дій⁷, відповідно до яких Україна має впровадити широкий спектр реформ політики у сфері прав людини, передбачають деякі заходи, які сприятимуть захисту правозахисників. Однак жоден із заходів не стосується проблеми безкарності за переслідування правозахисників, до того ж план дій, скоріше за все, не буде реалізованим до кінця 2020 року.

Захист прав людини неодмінно передбачає можливість реалізації різноманітних прав, включаючи право на свободу вираження поглядів, право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання. Ситуація у цій сфері у 2019 році була неоднозначною. Мабуть, найбільш значущою подією у забезпеченні свободи об'єднань минулого року стало визнання Конституційним Судом України вимоги щодо е-декларування активістів неконституційною. Відповідно до цієї вимоги, антикорупційні активісти повинні були подавати декларації про доходи та активи. Відмова подавати декларацію загрожувала серйозними фінансовими та юридичними наслідками.

⁵ Згідно з результатами опитування, проведеного Фондом «Демократичні Ініціативи» ім. Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології 4-19 листопада 2019 року. <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-listopad-2019>

⁶ Такі вказівки включають Декларацію ООН про захист правозахисників, Керівні принципи ОБСЄ щодо захисту правозахисників та Декларацію Комітету Міністрів про дії Ради Європи щодо поліпшення захисту правозахисників та сприяння їхній діяльності.

⁷ Указ Президента про «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>

Зменшення кількості інцидентів у 2019 році порівняно з попереднім роком, на жаль, не можна пояснити впровадженням значущих правових чи політичних реформ щодо захисту правозахисників, здійснених протягом року, оскільки таких не було. Натомість більш ймовірно, що зменшення кількості інцидентів у 2019 році пояснюється посиленням уваги до переслідування правозахисників у ЗМІ, серед політичних лідерів, міжнародних організацій та всередині самого громадянського суспільства.

Хоча правозахисники та громадські активісти стикаються з численними проблемами у реалізації своїх прав, саме насильство та переслідування, а також безкарність правопорушників залишається найбільшою загрозою. У більшості випадків бракує ефективного розслідування та притягнення нападників до кримінальної відповідальності з боку поліції та прокуратури, які не в змозі визначити винних, провести ефективне розслідування і довести справу до кінця у суді. В інших випадках самі потерпілі не повідомляють поліцію про потенційний злочин, бо бояться за власну безпеку або сумніваються, що правоохоронні органи серйозно сприйматимуть їхню заяву.

З огляду на це, безкарність представників праворадикальних угруповань, які беруть участь та організовують насильницькі напади на деяких правозахисників, фактично є звичною ситуацією. Це шокує, але деякі зловмисники є рецидивістами і навіть не намагаються приховати свою особу чи дії, іноді навіть звітуючи про свої «подвиги» у соціальних мережах.

Особливо помітними у 2019 році були спрямованість насильницьких дій проти ЛГБТ-активістів та нездатність системи правосуддя адекватно впоратися з цією проблемою. Очевидно, що реформи, спрямовані на посилення захисту правозахисників, повинні також включати забезпечення більш ефективного розслідування злочинів на ґрунті ненависті, не лише за ознаками расової, етнічної та релігійної належності, але також і сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Продовження роботи парламентської ТСК у 2019 році також було позитивною подією, хоча слухання та доповіді тимчасової слідчої комісії поки що не призвели до конкретних реформ.

Верховна Рада могла б відігравати більшу роль у захисті правозахисників, використовуючи свої повноваження парламентського нагляду, у тому числі через оновлену ТСК, а також комітети, відповідальні за захист прав людини та діяльність правоохоронних органів.

Нарешті варто зазначити, що випадки насильства та переслідування правозахисників, на додачу до неефективних розслідувань та безкарності, надто часто супроводжуються відсутністю реакції з боку політичних лідерів та представників влади. Керівництво України повинне чітко і недвозначно засуджувати кожен випадок переслідування правозахисників, роз'яснювати широкій громадськості, що продовження цих зловживань матиме небезпечні наслідки для демократичної системи країни, та притягувати винних до відповідальності.

2

Вступ

Право захищати, заохочувати і реалізовувати права людини належить усім людям без винятку. Особливу роль тут відведено правозахисникам та громадським активістам, які просувають нові стандарти прав людини, пильнують за виконанням державою її зобов'язань чи іншим чином захищають суспільний інтерес. В Україні така діяльність часто зустрічає упередження, перешкоди чи навіть переслідування. Залежно від того, наскільки серйозними є такі виклики, можна оцінювати загальний стан справ у сфері прав людини в конкретній державі.

Тема переслідувань правозахисників та громадських активістів, а також безкарності за такі переслідування, так само залишається актуальною для України. Згідно з загальнонаціональним дослідженням громадської думки населення України⁸, 84% громадян вважають напади на громадських активістів важливою проблемою, а 77% опитаних певні, що бути громадським активістом в Україні небезпечно.

Водночас, не виключено, що існують й інші нерозв'язані проблеми, які гальмують розвиток громадянського суспільства і є передумовами для переслідувань правозахисників та громадських активістів. Про це свідчить узагальнений досвід інших держав, які перебувають у схожих з Україною умовах або мають кращий досвід у забезпеченні прав людини. Аналіз поточної ситуації дозволив визначити низку рекомендацій, реалізація яких може сприяти покращенню стану правозахисників та громадських активістів в Україні.

Шок суспільства від вбивства Катерини Гандзюк, поширення інформації про переслідування, кампанії з подолання безкарності, тиск громадського сектору, міжнародних організацій та іноземних держав, можливо, стали тими причинами, завдяки яким в 2019 році зменшилася загальна кількість фізичних нападів й інших видів переслідування правозахисників та громадських активістів (порівняно із 2017-2018 роками). Проте цілком ймовірно, що значна кількість правопорушень, пов'язаних із перешкоджанням просуванню та захисту прав людини, залишається в тіні, оскільки жертви таких правопорушень не ризикують звертатися по захист і залишаються непомітними для широкого загалу (особливо коли йдеться про активістів, що діють у невеликих містечках або селах).

У зв'язку з цим важливим завданням є напрацювання універсальної методології періодичних досліджень, результати яких були б достатньо точними і вичерпними, щоб надавати можливість спостерігати, порівнювати і прицільно коригувати ситуацію, пов'язану з переслідуваннями правозахисників та громадських активістів, а також відповідним чином змінювати державну політику у сфері прав людини.

Фактично, ця доповідь є «дослідженням про дослідження», спробою окреслити ключові підходи, що могли б стати основою для подальших, ґрунтовніших розробок. Деякі з наших висновків, наприклад, щодо безкарності за переслідування, є простими і очевидними. Разом з тим, розв'язання цієї та інших виявлених проблем потребує скоординованих зусиль багатьох інститутів суспільства. Створення другої постійної тимчасової слідчої комісії у Верховній Раді України, що розслідуватиме зловживання проти активних представників громадянського суспільства, увага міжнародної спільноти до прав людини в Україні, передвиборні зобов'язання президента, політичних партій та народних депутатів є гарним тлом для розробки якісно нової державної політики, яка матиме на меті максимальне запобігання новим випадкам переслідувань і ефективне розслідування тих випадків, що вже відбулися. Сподіваємося, що цьому сприятимуть і наші рекомендації.

⁸ Дослідження проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології з 4 по 19 листопада 2019 року. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-listopad-2019>

3

Загальний аналіз умов діяльності правозахисників та громадських активістів в Україні

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ

Міжнародні зобов'язання України у сфері прав людини визначені Загальною декларацією прав людини⁹, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права¹⁰ та протоколами¹¹ до цього пакту, Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права¹², Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод¹³ та іншими міжнародними договорами.

Виходячи зі змісту Декларації ООН про права та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини та основні свободи (Декларації ООН про правозахисників)¹⁴, основна відповідальність за захист правозахисників покладена на державу. Держава має як позитивні, так і негативні зобов'язання щодо прав правозахисників. У відповідності до своїх обов'язків у рамках міжнародного права, згідно з якими держава повинна поважати, захищати і забезпечувати права людини, Україна має:

- утримуватися від будь-яких дій, які порушують права правозахисників через їхню правозахисну діяльність;

⁹ Загальна Декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

¹⁰ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

¹¹ Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086; Другий факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_187

¹² Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042

¹³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

¹⁴ Декларація ООН про правозахисників. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_349

- захищати правозахисників від зловживань та інших дій, вчинених третіми особами з причини їхньої правозахисної діяльності, та вживати для цього всіх належних заходів;
- вдаватися до активних дій для забезпечення повної реалізації прав правозахисників, включаючи їхнє право захищати права людини.

Ефективний захист гідності, фізичної та психологічної недоторканності, свободи та безпеки правозахисників є необхідною передумовою реалізації права на захист прав людини. Крім того, створення безпечних і сприятливих умов потребує реалізації низки інших основоположних прав людини, необхідних для ведення правозахисної діяльності, включаючи право на свободу переконань і вираження поглядів, на свободу мирних зібрань і об'єднань, право брати участь у державних справах, право на свободу пересування, право на приватне життя і право на безперешкодне звернення до міжнародних органів, в тому числі до міжнародних і регіональних механізмів захисту прав людини.

Державні органи мають утримуватися від будь-яких залякувань або переслідувань у формі погроз, пошкодження або знищення майна, фізичних нападів, катування та іншого жорстокого поводження, вбивства, примусового зникнення та інших видів заподіяння фізичної або психічної шкоди правозахисникам та членам їхніх сімей. Держава також зобов'язана захищати правозахисників від таких дій недержавних суб'єктів¹⁵ та вживати заходів для відвернення зловживань. Державна влада має відкрито засуджувати такі дії та застосовувати до них політику нульової терпимості.

Рада з прав людини ООН та Комітет міністрів Ради Європи наполегливо закликають держави «створити безпечні та сприятливі умови, в яких правозахисники можуть проводити свою діяльність без перешкод і загроз безпеці». Держави-учасниці ОБСЄ зобов'язалися «сприяти повсюдно у своєму регіоні створенню умов, які дозволяють усім повною мірою користуватися своїми правами людини й основоположними свободами під захистом ефективних демократичних інститутів, належних судових процедур та верховенства права. Це включає наявність безпечних умов та інститутів для мирних дебатів та вираження інтересів усіма особами та суспільними групами».

Безпечні та сприятливі умови мають включати:

- сприятливу правову, інституційну та адміністративну бази;
- доступ до правосуддя і подолання безкарності за порушення проти правозахисників; потужні та незалежні національні правозахисні інститути;
- стратегії та програми, що приділяють особливу увагу правозахисницям та захисникам прав жінок;
- ефективну політику та механізми захисту правозахисників, що надають особливу увагу групам, котрим загрожує небезпека;
- повагу і підтримку роботи правозахисників недержавними суб'єктами;
- безпечний та відкритий доступ до міжнародних органів з прав людини і потужну, динамічну та розмаїту спільноту правозахисників.

Держава має вживати заходів зі зміцнення незалежності судових органів та органів прокуратури, а також забезпечувати належну роботу правоохоронних органів, щоб не допускати політично вмотивованих розслідувань або кримінальних переслідувань щодо правозахисників або будь-

¹⁵ Йдеться про фізичних чи юридичних осіб та всіх інших суб'єктів, крім державних організацій. До недержавних суб'єктів належать, серед інших, політичні та соціальні групи, релігійні лідери та інститути, медійні корпорації, бізнесові структури, приватні служби безпеки, а також збройні угруповання та злочинні організації.

якого іншого необґрунтованого застосування законів та норм з причини їхньої правозахисної діяльності.

Держави мають забезпечити підготовку державних посадових осіб, включно з працівниками правоохоронних і судових органів та іншими посадовими і службовими особами з питань, які стосуються обов'язків держави поважати, захищати і забезпечувати права правозахисників, в тому числі право захищати права людини. Крім того, держави мають вживати просвітницьких та інших заходів для підвищення обізнаності про права людини не лише серед державних посадових осіб, а й для широкого загалу.

Отже, такі умови передбачають ефективний захист фізичної та психологічної недоторканності, свободи, безпеки та гідності правозахисників, а також реалізацію низки інших основоположних прав людини, які мають велике значення для повного здійснення права захищати права людини. Обидві ці сфери є органічно взаємопов'язаними.

Виходячи зі змісту Декларації ООН про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини та основні свободи (Декларації ООН про правозахисників), вказане вище загалом стосується й захисту громадських активістів.

Так само держава зобов'язана захищати правозахисників та громадських активістів від зловживань з боку недержавних суб'єктів, у тому числі шляхом вжиття ефективних законодавчих та інших заходів із запобігання, розслідування і покарання таких зловживань і відшкодування заподіяних збитків.

Стосовно бізнесових структур, схвалені Радою з прав людини ООН Керівні принципи щодо підприємницької діяльності в аспекті прав людини¹⁶ підкреслюють, що бізнесові структури мають дотримуватися прав людини, тобто уникати порушення цих прав та усувати несприятливі наслідки для прав людини від тієї підприємницької діяльності, яку вони проводять. З цією метою, як рекомендовано в Керівних принципах, підприємства мають, з огляду на свої розміри й умови діяльності, ухвалити власні зобов'язання програмного характеру і процедуру експертизи у сфері прав людини для виявлення, відвернення і зменшення негативних наслідків власної діяльності, які впливають на права людини, а також для надання звітності про те, як усунуто такий негативний вплив на права людини. Підприємства також мають затвердити процедури відшкодування збитків від будь-яких видів несприятливого впливу на права людини, заподіяного підприємствами або за їхньою участю.

Приватні компанії слід заохочувати до того, щоби вони приділяли особливу увагу впливу власної діяльності на становище правозахисників. При проведенні оцінки впливу вони мають залучати правозахисників і представників інших потенційно вразливих груп та зацікавлених сторін і проводити з ними змістовні консультації.

Згідно з Керівними принципами щодо підприємницької діяльності в аспекті прав людини, держави мають чітко заявити, що вони очікують від усіх підприємств, що зареєстровані на їхній території та/чи перебувають під їхньою юрисдикцією, дотримання прав людини в рамках усієї своєї діяльності. Це також стосується інших приватних суб'єктів, включно із політичними, соціальними та релігійними групами або інститутами та засобами масової інформації.

¹⁶ Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту» / Переклад: Катерина Буряковська, Юлія Разметаєва, Олена Уварова, Дмитро Філіпський. За заг. ред. Олени Уварової. Харків: Право, 2018. – 80 с. URL: <https://legalforum.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/kerivni-principi-onn.pdf>

ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Кожен має право на свободу переконань і на вільне їхнє вираження. Це включає право знати, шукати, набувати, отримувати і мати у своєму розпорядженні інформацію про права людини; вільно оприлюднювати, передавати або поширювати серед інших погляди, інформацію та знання про права людини; вивчати, обговорювати, формувати та сповідувати думки щодо дотримання прав людини і привертати увагу громадськості до питань прав людини.

Національне законодавство загалом відповідає міжнародним стандартам і не включає законів чи програмних документів, спрямованих на непропорційне обмеження свободи переконань, свободи вираження поглядів та свободи інформації.

У Всесвітньому індексі свободи преси¹⁷, який складають «Репортери без кордонів», Україна 2019 року посіла 102 місце зі 180 держав. На погіршення позиції в рейтингу¹⁸ вплинули вибори, що проводилися цього року й зумовили додаткове напруження: почастишали погрози та напади, порушення конфіденційності джерел, стеження за журналістами-розслідувачами та маніпулювання новинами. У третьому кварталі 2019 року експерти Інституту масової інформації зафіксували 75 випадків порушень свободи слова в Україні, з них 53 випадки стосувалися фізичної агресії щодо журналістів. Загалом в Україні з початку 2019 року і до закінчення третього кварталу цього року ІМІ зафіксував 191 випадок порушень свободи слова¹⁹.

В Україні не існує кримінальної відповідальності за дифамацію. Останню спробу встановлення відповідальності за наклеп було здійснено у 2018 році, проте проєкт закону²⁰ не був розглянутий Верховною Радою України попереднього скликання, у зв'язку з чим вважається відкликаним 29 серпня 2019 року. 19 грудня 2019 року медійні та громадські організації висловили занепокоєння відсутністю ґрунтовного публічного обговорення можливого запровадження кримінальної відповідальності за поширення дезінформації²¹. Такі норми, на їхню думку, можуть з'явитися у законопроєкті, який на виконання Указу Президента України від 8 листопада 2019 року № 837 розробляє та через Кабінет Міністрів України має забезпечити внесення на розгляд Верховної Ради України Міністерство культури, молоді та спорту України. Цей законопроєкт має містити «положення щодо вимог та стандартів новин, механізмів запобігання розповсюдженню недостовірної, викривленої інформації, ..., а також передбачити посилення відповідальності за порушення законодавства про інформацію».

Цивільне законодавство може бути використане для тиску на правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхніми висловлюваннями, проте практика безпідставних позовів про захист честі, гідності і ділової репутації впродовж 2019 року не була поширеною чи успішною.

¹⁷ Всесвітній індекс свободи преси. URL: <https://rsf.org/en/ranking#>

¹⁸ В 2018 році Україна посідала 101-у позицію.

¹⁹ 75 порушень свободи слова зафіксовано в Україні у третьому кварталі 2019 року – ІМІ / Інститут масової інформації, 13 жовтня 2019 року. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/75-porushen-svobody-slova-zafiksovano-v-ukrayini-u-tretomu-kvartali-2019-roku-imi-i29933>

²⁰ Проєкт Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за наклеп (реєстр. № 6306 від 20 листопада 2018 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64959

²¹ «Медійні та громадські організації закликають президента продовжити термін підготовки законопроєкту про дезінформацію» / Детектор Медіа, 19 грудня 2019 р. URL: <https://detector.media/infospace/article/173380/2019-12-19-mediini-ta-gromadski-organizatsii-zaklikayut-prezidenta-prodovzhati-termin-pidgotovki-zakonoproektu-pro-dezinformatsiyu/>

Закон «Про захист суспільної моралі», який встановлює правові основи захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, не використовується для переслідування правозахисників та громадських активістів.

Закон «Про доступ до публічної інформації», важливий для ефективної роботи правозахисників та громадських активістів, загалом діє, проте порушується розпорядниками публічної інформації. За інформацією Офісу Омбудсмана, в 2019 році зменшилася кількість скарг на розпорядників інформації – з 4 200 повідомлень про порушення права на доступ до публічної інформації у 2018 році до 2 867 у 2019 році. Найбільше скаржилися на порушення термінів надання публічної інформації або неповне чи часткове надання такої інформації²². Разом з тим, скорочення кількості скарг може пояснюватися зниженням спроможності Уповноваженого ВР з прав людини такі скарги задовольняти²³.

СВОБОДА МИРНИХ ЗІБРАНЬ

Проведення мирних зібрань є законним і ефективним способом вираження закликів до демократичних змін, до більшої поваги до прав людини і до відповідальності за порушення і зловживання щодо прав людини. Можливість проводити мирні зібрання має величезне значення для роботи організацій громадянського суспільства, в тому числі правозахисників, оскільки це дозволяє їм відкрито висловлювати свою позицію та сприяє реалізації прав, які вони захищають.

Розроблені Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ та Венеціанською комісією Керівні принципи щодо свободи мирних зібрань²⁴ вказують, що «оскільки право на свободу мирних зібрань належить до основних прав, його реалізація має, у міру можливості, забезпечуватися без регулювання». На цей час в Україні відсутній закон, який би регулював свободу мирних зібрань, проте статтею 185¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій.

У 2019 році, під час проведення виборчих кампаній, до адміністративної відповідальності притягували і активістів, проте суди в кінцевому підсумку, як правило, ухвалювали рішення на їхню користь. У деяких випадках погрози щодо притягнення до такої відповідальності використовували як спосіб припинення мирних зібрань. Крім того, стаття 185² Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає ще й відповідальність посадових осіб за створення умов для організації і проведення з порушенням встановленого порядку зборів, мітингів, вуличних походів або демонстрацій.

Впродовж цього року декілька міських рад (у Чернівцях та Рівному) прийняли незаконні рішення, пов'язані із заборонами заходів, в тому числі мирних зібрань, що стосуються просування та захисту прав ЛГБТ²⁵.

²² У Секретаріаті Уповноваженого відбулося засідання Координаційної ради з питань доступу до публічної інформації / Офіційний сайт Омбудсмана, 12 грудня 2019 р. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/u-sekretar%0D1%96at%0D1%96-upovnovazhenogo-v%0D1%96dbulosya-zas%0D1%96dannya-koordinacz%0D1%96jno%0D1%97-radi-z-pitan-dostupu-do-publ%0D1%96chno%0D1%97-%0D1%96nformacz%0D1%96%0D1%97/>

²³ «Ви нам більше не пишійте»: як офіс Омбудсмана відповідає скаржникам / Доступ до правди, 9 жовтня 2019 р. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/news/publications/nashi-zapyty-tezh-ihnoruiut-vy-nam-bilshe-ne-pyshit-pro-efektyvnist-ofisu-ombudsmana>; Вісім кейсів, на яких «зламався» закон про публічну інформацію / Доступ до правди, 14 лютого 2019 р. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/news/publications/visim-keisiv-na-iakykh-zlamavsia-zakon-pro-publichnu-informatsiiu>

²⁴ Керівництво з моніторингу свободи мирних зібрань БДІПЛ ОБСЄ. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/140366?download=true#page=72&zom=100,0,0>

²⁵ У Чернівцях депутати заборонили проводити ЛГБТ-заходи / ZMINA, 31 жовтня 2019 р. URL: <https://zmina.info/news/u-chernivcyah-deputaty-zaboronyly-provodyty-lgbt-zahody/>; У Рівному заборонили ЛГБТ-марші / ZMINA, 24 грудня 2019 р. URL: <https://zmina.info/news/u-rivnomu-zaboronyly-lgbt-marshi/>

Найбільшим викликом для свободи мирних зібрань в 2019 році був все ще недостатній рівень безпеки при проведенні мирних зібрань, обов'язок забезпечити яку покладається на державу відповідно до міжнародних зобов'язань у сфері прав людини. Це, зокрема, стосується заходів, пов'язаних з правами ЛГБТ. В 2019 році було проведено декілька масштабних мирних зібрань з просування і захисту прав ЛГБТ і поліцейські докладали зусилля для того, щоб такі заходи відбулися безпечно, проте повністю уникнути інцидентів не вдалося. Тим не менше, слід відзначити поступовий прогрес щодо безпеки проведення таких мирних зібрань, поліпшення комунікації з поліцією з питань підготовки до таких заходів тощо.

СВОБОДА ОБ'ЄДНАНЬ ТА АСОЦІАЦІЙ

Кожен має бути у змозі вільно здійснювати своє право на створення об'єднань або груп із захисту прав людини, на вступ до них і на участь у їхній діяльності, без будь-якої дискримінації, в тому числі через природу прав, які захищаються. Будь-які обмеження права на свободу об'єднань мають спиратися на чітку правову основу і повною мірою відповідати жорстким вимогам, встановленим відповідними міжнародними стандартами. Будь-які обмеження, що накладаються, мають бути необхідними в демократичному суспільстві та переслідувати якусь із конкретних цілей, встановлених міжнародними стандартами у сфері прав людини. Будь-які такі обмеження мають бути пропорційними.

Національне законодавство про свободу об'єднань та практика його застосування загалом відповідають міжнародним стандартам.

3 29 серпня 2019 року вважається відкликаним²⁶ проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прозорості та відкритості інформації про

²⁶ Як такий, що був внесений та не прийнятий в першому читанні до закінчення строку повноважень Верховної Ради восьмого скликання.

діяльність благодійних організацій та громадських об'єднань, які отримують фінансування від іноземних держав та іноземних неурядових організацій» (реєстр. № 8501 від 20 червня 2018 р.)²⁷. Цим законопроектом були передбачені обов'язки благодійних організацій та громадських об'єднань, які отримують фінансову підтримку понад ніж на п'ятдесят відсотків загального обсягу фінансування від іноземних держав та іноземних неурядових організацій, оприлюднювати на власному веб-сайті (за наявності), а також подавати до уповноваженого органу з питань реєстрації для оприлюднення інформацію про джерела та цілі фінансування діяльності, а також цілі та напрямки видатків. Враховуючи низький рівень фінансування громадських об'єднань за рахунок коштів держави, така політика видається невиправданою.

Відповідно до Керівних принципів щодо захисту правозахисників²⁸ держава мала б підтримувати і полегшувати зусилля правозахисних громадських організацій з пошуку й отримання коштів для правозахисної діяльності, не зазіхаючи при цьому на їхню незалежність. Доцільнішими були б кроки держави до заохочення пожертвувань на правозахисну діяльність від приватних осіб або компаній, серед іншого, шляхом надання їм податкових пільг за такі пожертвування. Загалом політика держави у сфері розвитку та прав людини має забезпечувати доступність фінансування для громадських об'єднань без дискримінації та будь-яких обмежень щодо діяльності організації, географії її діяльності або місця її правозахисної роботи. Держава має гарантувати, щоб усі громадські об'єднання, які діють на її території, могли шукати й отримувати фінансування з-за кордону, без необґрунтованих обмежень або вимог.

Окремо слід зазначити, що 6 червня 2019 року Конституційний суд України визнав неконституційними норми Закону України «Про запобігання корупції», які були включені до цього документа у 2017 році і зобов'язували представників громадських антикорупційних організацій подавати електронні декларації про майно, доходи та видатки нарівні з суб'єктами владних повноважень²⁹.

За даними Національного опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності³⁰, у 2019 році до активної громадської діяльності були залучені 7,5 % громадян. 90 % громадян не належали до жодної з організацій, об'єднань чи політичних партій. Один з чотирьох українців (25,2 %) регулярно або інколи відвідує зустрічі у своїй громаді, а в організованих громадськими організаціями заходах бере участь 17,1 %. Схожі показники спостерігалися в 2013 році.

СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ

Стаття 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Протокол № 4 до Європейської конвенції з прав людини гарантують право кожного залишати будь-яку країну, включаючи свою власну, а також право повертатися або в'їжджати до своєї країни.

Відповідно до ст. 33 Конституції України, свобода пересування і право на вільний вибір місця проживання належать кожній людині, яка на законних підставах перебуває на території України, і включають у себе свободу пересування територією України, право на вільний вибір постійного чи тимчасового місця проживання на території України, право вільно залишати територію України, право громадянина України в будь-який час повернутися в Україну.

²⁷ Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прозорості та відкритості інформації про діяльність благодійних організацій та громадських об'єднань, які отримують фінансування від іноземних держав та іноземних неурядових організацій» (реєстр. № 8501 від 20 червня 2018 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64255

²⁸ Керівні принципи щодо захисту правозахисників БДІПЛ ОБСЄ. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/150476?download=true>

²⁹ Рішення Конституційного Суду України від 6 червня 2019 року № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19>

³⁰ Дослідження проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології з 4 по 19 листопада 2019 року. URL: https://dif.org.ua/article/gromadskiy-aktivizm-ta-stavlennya-do-reform-suspilna-dumka-v-ukraini_5#_ftn1

Конституція України і Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»³¹, а також практика застосування законодавства загалом відповідають міжнародним стандартам.

Проблемою у цій сфері залишається порядок в'їзду іноземних правозахисників до тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим. Існуюча процедура доступу іноземних правозахисників до Криму³², попри критику правозахисних організацій³³, залишається бюрократичною і такою, що не виправдано ускладнює доступ до Криму правозахисників, які не є громадянами України. По-перше, для подання документів на оформлення спецдозволу іноземному правозахисникові потрібно отримати лист-погодження від українського уряду. На практиці отримання такого листа займало до місяця часу. Потім лист та інші документи, перелік яких наведений у постанові КМУ № 367, іноземний громадянин має подати до Державної міграційної служби України, яка має 5 днів для розгляду цих документів та видання спеціального дозволу на в'їзд до Криму. Усі документи іноземному громадянину доведеться подавати українською мовою. Відсутня можливість подати документи через консульські представництва України за кордоном – для оформлення дозволу іноземному правозахиснику доведеться приїхати особисто до України. Також немає можливості подавати документи онлайн. Така не виправдано тривала і ускладнена процедура є суттєвим бар'єром щодо доступу іноземних правозахисників та міжнародних правозахисних організацій до Криму, особливо якщо враховувати те, що правозахисники іноді мають потребу термінового приїзду до Криму (наприклад, для фіксування судових процесів чи моніторингу обшуків, затримань та інших видів переслідувань), а також те, що сам по собі в'їзд у Крим через материкову частину України є тривалим і досить складним із логістичної точки зору. Уряд України в рамках третього циклу Універсального періодичного огляду ООН (УПО), що відбувався впродовж 2017 року, прийняв рекомендацію спростити доступ іноземних журналістів та правозахисників до окупованого Криму, проте досі цього не зробив.

ПРАВО НА УЧАСТЬ У ДЕРЖАВНИХ СПРАВАХ

У Декларації ООН про правозахисників визнано цінність роботи окремих осіб і об'єднань щодо сприяння ефективному усуненню порушень прав людини і проголошено, що кожен має право індивідуально або спільно з іншими поширювати інформацію та знання з усіх питань прав людини, формувати і сповідувати погляди щодо дотримання прав людини та основоположних свобод як у законодавстві, так і на практиці, та привертати увагу громадськості до цих питань (стаття 6). Крім того, зазначено, що кожен має право розвивати, обговорювати і відстоювати нові ідеї та принципи, які стосуються прав людини (стаття 7), і мати ефективний доступ на недискримінаційній основі до участі в управлінні своєю країною та у веденні державних справ (стаття 8).

Багато колишніх і діючих правозахисників та громадських активістів залучені до складу консультативних і дорадчих органів різного рівня, наглядових рад державних організацій, є працівниками державних організацій чи входять до складу представницьких органів.

Правозахисники та громадські активісти ведуть спостереження за виборами різних рівнів та судовими процесами, залучені до моніторингу дотримання прав людини, в тому числі в місцях несвободи.

³¹ Закон «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

³² Постанова КМУ «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» від 4 червня 2015 р. № 367. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2015-%D0%BF>

³³ Див.: Крим: розбиваючи стіну мовчання: правозахисна місія трьох Домів прав людини до Криму. Листопад 2018 року, стор. 34. URL: <https://zmiana.info/upload/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%8E%D1%87%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%83%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

Так само за участю правозахисників та громадських активістів відбувається обговорення питань державної політики, проведення досліджень, розробка проєктів актів законодавства, побудови і розвитку нових державних інституцій, навчання посадових та службових осіб щодо прав людини тощо. Проте ця позитивна практика все ще не є регулярною, застосовується не всіма органами влади і часто має ознаки формальності. Слід зауважити, що такі механізми і процедури не можуть бути обмежені разовими або спеціальними консультаціями, а мають передбачати регулярний, постійний, організаційно оформлений і відкритий діалог, що є сприятливим для ефективної участі правозахисників в ухваленні державних рішень, включно з формуванням політики та законодавства, ще на етапі розробки законопроєктів.

У 2019 році не було розв'язане питання удосконалення процедури призначення на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, посилення гарантій незалежності і повноважень цього важливого інституту парламентського контролю за дотриманням прав людини. Реакція Омбудсмана на випадки переслідувань правозахисників та громадських активістів, що сталися в 2019 році, не відзначалася невідкладністю та послідовністю. Загалом слід відзначити проблему спроможності парламентського контролю в сфері прав людини, зокрема контролю органами виконавчої влади за дотриманням міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини.

12 грудня 2019 року було прийнято Постанову Верховної Ради України № 366 «Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для здійснення парламентського контролю за розслідуванням нападів на Катерину Гандзюк та інших громадських активістів протягом 2017-2018 років»³⁴. Раніше, 11 липня 2019 року, Верховна Рада України заслухала звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування

³⁴ Постанова Верховної Ради України «Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для здійснення парламентського контролю за розслідуванням нападів на Катерину Гандзюк та інших громадських активістів протягом 2017-2018 років». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-20>

відомостей щодо нападів на Катерину Гандзюк та інших громадських активістів³⁵, що була утворена Постановою Верховної Ради України від 6 листопада 2018 року № 2605³⁶. Утворення обох тимчасових слідчих комісій відбувалося з урахуванням ініціативи правозахисників та громадських активістів.

17 жовтня 2019 року було прийнято Закон «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції», що набере чинності з 1 січня 2020 року. Закон визначає правовий статус викривачів – осіб, що повідомили про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, встановлення прав, гарантії та механізми захисту таких осіб та прирівняних до них осіб, серед іншого – право користуватися безоплатною правовою допомогою. Викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму, встановленого законом на час вчинення злочину, матиме право на винагороду. НАБУ, НАЗК та інші спеціально уповноважені законом суб'єкти зобов'язані створити захищені анонімні канали зв'язку (канали онлайн-зв'язку, анонімні гарячі лінії, електронні поштові скриньки та інше), через які викривач може здійснити повідомлення, гарантовано зберігаючи свою анонімність. Утім, цей закон не стосується викривачів порушень у сфері прав людини, наприклад, тортур і жорстокого поводження у правоохоронних органах, сфера його дії обмежена лише випадками корупції, а тому він не має інклюзивного характеру і потребуватиме змін та доповнень.

ПРАВО НА НЕДОТОРКАНІСТЬ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ

Держава зобов'язана утримуватися від будь-якого незаконного або свавільного порушення недоторканності приватного і сімейного життя правозахисників, їхнього житла або таємниці листування, в тому числі електронних комунікацій, і захищати їх від таких порушень з боку третіх осіб³⁷.

Слід визнавати особливу потребу правозахисників, через характер їхньої діяльності, у захисті від незаконного втручання у приватне життя і необхідність нерозголошення тих джерел, які використовують правозахисники, та особистих даних тих, хто звертається до них по допомогу, щоби правозахисники могли ефективно проводити свою діяльність. Якщо правозахисники працюють з особами, які наражаються на високий ризик фізичних та інших нападів, належний захист відповідних джерел і особистих даних набуває особливого значення. Це необхідно для того, щоби такі особи відчували себе в достатній безпеці при наданні інформації або зверненні по допомогу.

З об'єктивних причин складно достовірно проаналізувати діяльність правоохоронних органів щодо застосування негласних слідчих і розшукових дій, які могли б впливати на приватне життя правозахисників та громадських активістів.

Що стосується недержавних суб'єктів, то, виходячи з аналізу інцидентів, стеження за правозахисниками та громадськими активістами здається доволі поширеною практикою. При цьому стеження часто має місце перед вчиненням фізичних нападів, як це було у випадку із Світланою Підпалою (Одеса), Ігорем Стахом (Чернігів) і керівником громадської організації «Патріотичне братство прикордонників України» Олегом Медведчуком (Хмельницький) – *детальніше див. розділ «Опис інцидентів».*

³⁵ Постанова Верховної Ради України «Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо нападів на Катерину Гандзюк та інших громадських активістів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2756-19>

³⁶ Постанова Верховної Ради України «Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо нападів на Катерину Гандзюк та інших громадських активістів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-19>

³⁷ Стаття 12 Загальної декларації прав людини, пункт 1 статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, стаття 8 Європейської конвенції з прав людини.

ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І НА ЗВ'ЯЗОК З НИМИ

Стаття 5 Декларації ООН про правозахисників передбачає, що з метою просування та захисту прав людини та основоположних свобод кожен має право, індивідуально і спільно з іншими, на національному та міжнародному рівнях підтримувати зв'язок з недержавними або міждержавними організаціями, право на безперешкодне звернення до міжнародних органів, наділених загальними або спеціальними повноваженнями, одержувати і розглядати повідомлення з питань прав людини та основоположних свобод, а також на зв'язок з ними.

Ці права доволі ефективно реалізуються в Україні. Як і раніше, в 2019 році в Україні проводили свою діяльність представництва міжнародних організацій, що займаються просуванням та захистом прав людини, в тому числі така діяльність здійснювалася із залученням українських правозахисників та громадських активістів. Держава не перешкоджала представленню позиції правозахисників та громадських активістів в міжнародних організаціях, членом яких є Україна. Так само невідомо про переслідування державою правозахисників та громадських активістів за результатами представлення ними альтернативних звітів щодо стану справ у сфері прав людини або висловлення ними своєї позиції, що включалася в спільні звіти. Звернення до Європейського суду з прав людини залишається ефективним і дієвим засобом правового захисту порушених прав, які не вдається захистити на національному рівні.

Разом з тим доволі поширеною є практика дискредитації правозахисників та громадських активістів через їхній зв'язок з міжнародними та закордонними організаціями, насамперед, в контексті отримання фінансової підтримки з боку таких організацій. Безпідставні звинувачення на адресу правозахисників та громадських активістів висувують, в тому числі, політики, посадові особи держави та громадські діячі.

ФІЗИЧНА НЕДОТОРКАННІСТЬ І ЦИФРОВА БЕЗПЕКА ПРАВОЗАХИСНИКІВ ТА АКТИВІСТІВ

ЗАХИСТ ВІД БЕЗКАРНОСТІ ТА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ

Міжнародні зобов'язання України³⁸ вимагають від держави захисту кожного, хто перебуває на її території та під її юрисдикцією, включно з правозахисниками та громадськими активістами, від порушення їхнього права на життя і від порушення абсолютної заборони катування та іншого жорстокого поводження. Держава має вживати всіх належних заходів, щоби покласти край безкарності за напади, погрози й акти залякування, вчинені державними та недержавними суб'єктами щодо правозахисників та громадських активістів.

У разі, якщо відбувся напад, має відбутися ефективне розслідування. Щоб бути ефективним, таке розслідування має відповідати декільком важливим вимогам, зокрема, бути:

- достатнім, тобто здатним призвести до встановлення і покарання винних;
- ретельним, тобто всеосяжним за своїми масштабами й, окрім іншого, здатним виявити будь-які системні недоліки, що призвели до порушення;
- неупередженим і незалежним, тобто особи, відповідальні за проведення розслідування, мають бути незалежними від осіб, причетних до розслідуваних подій;
- невідкладним, тобто розслідування має бути розпочато швидко і завершено впродовж розумного строку;

³⁸ Статті 6 і 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статті 2 і 3 Європейської конвенції з прав людини.

- також має існувати достатній рівень громадського контролю за перебігом розслідування або за його результатами для забезпечення підзвітності, що є особливо важливим для «підтримання віри широкого загалу в додержання владою принципу верховенства права та недопущення будь-якої видимості змови з метою вчинення протиправних дій або прояву терпимості щодо них».

Проте розслідування погроз і насильства щодо правозахисників та громадських активістів в Україні, якщо вони розпочинаються, часто не призводять до виявлення винних та притягнення їх до відповідальності. Безкарність була і залишається однією із найсерйозніших проблем захисту правозахисників та громадських активістів: заяви про правопорушення щодо них не сприймають всерйоз, погрози на їхню адресу недооцінюють або спостерігається небажання здійснювати розслідування таких заяв. Як наслідок, частина правозахисників та громадських активістів не звертається із заявами до правоохоронних органів, якщо на них нападають або погрожують.

Така ситуація може бути пов'язана з відсутністю у правоохоронних органів достатніх можливостей для реагування на погрози і напади, спрямовані проти правозахисників чи активістів, нерозумінням ризиків, яких зазнають правозахисники, або й з безпосередньою участю правоохоронців в таких діях чи з їхньою мовчазною підтримкою тих, хто несе відповідальність за ці дії.

Якщо ж розслідування здійснюють і вони призводять до судових проваджень, такі провадження часто затягуються або стосуються лише виконавців, а замовників нападів на правозахисників та громадських активістів до судової відповідальності не притягують.

Щодо нападів на активістів ЛГБТ-спільноти наразі невідомо про жоден випадок повноцінного досудового розслідування та винесення вироку у випадках злочинів з мотивів гомо- або трансфобії за статтею 161 – єдиною статтею Кримінального кодексу України, яка хоч якось стосується мотивів нетерпимості за ознаками сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності. Слідчі або прокурори жодного разу не порушували розслідування за цією статтею у випадках таких злочинів, а всі розслідування, порушені за рішеннями слідчих суддів, закривалися без їхнього судового розгляду³⁹.

ЗАХИСТ ВІД СУДОВОГО ЦЬКУВАННЯ, КРИМІНАЛІЗАЦІЇ, СВАВІЛЬНИХ АРЕШТІВ І ЗАТРИМАНЬ

Через свої міжнародні зобов'язання Україна має забезпечувати, щоби ніхто не піддавався безпідставному арешту чи затриманню. Заохочення і захист прав людини не має бути приводом для кримінальної відповідальності, зловживання кримінальним та цивільним судовим провадженням або погроз вчинення таких дій.

Судове цькування означає застосування необґрунтованих правових та адміністративних процедур або будь-які інші форми зловживання адміністративною та судовою владою, включно із випадками свавільного і необґрунтованого застосування законодавства, яке прагне або призводить до перешкоджання правозахисній діяльності та до стигматизації правозахисників.

Судове цькування правозахисників і криміналізація їхньої діяльності має декілька форм, включно зі сфабрикованими підозрами щодо вчинення кримінальних правопорушень, надуманими цивільними позовами, а також зі зловживанням адміністративними процедурами.

³⁹ Полісібриф «Цілі на 2019-2020 рр. щодо захисту окремих прав представників ЛГБТКІ-спільноти та доступу до правосуддя». URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/Press_Brief_LGBT_A4.pdf

Цькування також може бути ініційоване недержавними суб'єктами за потурання держави або за її активної підтримки таких дій.

Правозахисники, які висувують звинувачення проти якоїсь особи або установи за порушення прав людини, мають бути шанованими і бути ефективно захищені від зустрічних звинувачень, від свавільного переслідування в кримінально-правовому порядку та від інших судових дій. Це є особливо важливим для правозахисників, які беруть участь у стратегічно значущих судових справах, пов'язаних із правами людини, в тому числі від імені осіб, які належать до маргіналізованих або інших уразливих груп. Адвокати не можуть потерпати від будь-яких санкцій чи тиску або від їхньої загрози, якщо вони діють у відповідності зі своїми професійними стандартами, включно із випадками, коли вони виступають у справах про порушення прав людини осіб, які належать до національних, етнічних, релігійних і мовних меншин, або у справах про дискримінацію. Аналогічним чином, свідки, котрі свідчать проти державних посадових осіб або інститутів у справах щодо заявлених порушень прав людини, мають бути ефективно захищені від будь-яких форм тиску.

Принаймні декілька з інцидентів, що сталися впродовж цього року, були, на нашу думку, пов'язані з незаконними затриманнями, як це було, наприклад, у випадку Олега Цвілого (Київ).

Слід відзначити відносно нову для України практику позовів про відшкодування збитків, нібито завданих діями правозахисників чи громадських активістів. Зокрема, такі дії зафіксовані стосовно активістів, які захищали озеро Качине (Київ), протестували проти будівництва автозаправки на вулиці Ревуцького (Київ) та виступали проти забудови Літнього театру (Одеса)⁴⁰.

БОРОТЬБА ЗІ СТИГМАТИЗАЦІЄЮ І МАРГІНАЛІЗАЦІЄЮ

Стигматизація та дискредитаційні кампанії є способами делегітимізації правозахисників, які отримують кошти або виконують свою роботу на професійних засадах, – як осіб, що передовсім керуються фінансовою вигодою, а не мотивами, пов'язаними із захистом прав людини. У деяких державах правозахисна діяльність дискредитується шляхом ухвалення законодавства, яке, наприклад, зображує правозахисників, котрі отримують фінансування з-за кордону, як «іноземних агентів». Україна теж мала досвід таких ініціатив⁴¹, тому дуже важливо, щоб ми не поверталися до цього.

Стосовно окремих правозахисників або їхніх організацій проводять сплановані кампанії з паплюження, у тому числі в засобах масової інформації, вони також зазнають інших форм стигматизації, покликаних зашкодити особистій репутації правозахисників або підірвати довіру до їхньої організації.

Правозахисники і громадські активісти наражаються на цькування, погрози, ейджистські і сексистські напади в інтернеті. Особливо ця проблема стосується правозахисників, які захищають права вразливих до дискримінації груп, наприклад, ЛГБТ-спільноти, а також

⁴⁰ Проблемні забудови Києва: поліція розповіла, що відбувається у розслідуваннях навколо озера Качине / Радіо «Свобода», 24 листопада 2019 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-policia-rozpovila-sho-vidbuvajetsia-u-rozsliduvanniakh-navkolo-ozera-kachyne/30289192.html>;

Суд не дозволив забрати квартири в активістів, які протестували проти будівництва заправки» / ZMINA, 7 лютого 2019 р. URL: https://zmina.info/news/sud_ne_dozvoliv_zabrati_kvartiri_u_aktivistiv_jaki_protestuvali_proti_budivnictva_zapravki/

Дело 13 «друзей» Солинга: одесский суд вынес решение по первому иску на миллион гривен / Сайт города Одессы 048.ua, 12 сентября 2019 года. URL: <https://www.048.ua/news/2510170/delo-13-druzej-solinga-odesskij-sud-vynes-resenie-po-pervomu-isku-na-million-griven>

⁴¹ «Народний фронт» ініціює закон про іноземних агентів / Укрінформ, 17 листопада 2018 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2539378-narodnij-front-iniciue-zakon-pro-inozemnih-agentiv.html>

антикорупційних активістів, як це було у випадку керівниці громадської організації «Разом проти корупції» Оксани Величко⁴².

Очорнювання правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою справжньою або гаданою сексуальною орієнтацією, а також розкриття засобами масової інформації конфіденційної особистої інформації або особистих даних з порушенням права на недоторканність приватного життя видається ще однією тактикою, спрямованою на дискредитацію правозахисників в Україні, яку часто використовують.

Кампанії з паплюження правозахисників, як правило, організовують недержавні суб'єкти, в тому числі бізнес чи радикальні групи. Такі спроби дискредитувати правозахисників та їхню працю іноді підживлюються зневажливими або навіть провокаційними заявами державних посадових осіб або політичних діячів у ЗМІ, в тому числі на національному рівні.

Правозахисники, які належать до груп або асоціюються з групами, стосовно яких у суспільстві існують упередження і нетерпимість, наражаються на особливий ризик таких зловживань щодо себе. Інтернет і соціальні мережі все частіше використовують для поширення та розпалювання ненависті щодо правозахисників, які належать до таких груп або асоціюються з ними.

Це є дуже небезпечним тенденціями, оскільки стигматизація і дискредитаційні кампанії, цифрові атаки створюють сприятливу атмосферу для словесних чи фізичних нападів на правозахисників та громадських активістів, заохочують їхнє цькування та переслідування, що ставить їхню безпеку під загрозу.

ЦИФРОВА БЕЗПЕКА ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ І ПРАВОЗАХИСНИКІВ

Ще одним із популярних способів тиску на громадських активістів є онлайн-атаки, включаючи спроби зламу електронної пошти та акаунтів, надсилання вірусів і шахрайських листів, DDoS-атаки на сайти тощо.

За даними Лабораторії цифрової безпеки⁴³, за період лютого-листопада 2019 року відбулося 69 інцидентів цифрової безпеки.

Зокрема, найпопулярнішою атакою була спроба скинути пароль до облікового запису Facebook та Instagram. В ході такої атаки зловмисники використовують можливість «скинути» пароль до облікового запису на електронну пошту, отримуючи коди відновлення на електронні скриньки, що вказані у способах відновлення облікового запису.

Крім того, зафіксовані спроби фішингу. Наприклад, про отримання фішингового листа у вересні 2019 року повідомляла голова правління громадської організації «Центр громадянських свобод» Олександра Матвійчук. Зловмисники розсилали лист нібито від Facebook про незвичні дії в обліковому записі, пропонуючи користувачу перевірити безпеку. Посилання у листі переадресовувало на шахрайський сайт, що виглядав як сайт Facebook, на якому користувачам пропонувалось ввести свій пароль та код двофакторної аутентифікації.

Відбуваються спроби зламу месенджерів. Так, у вересні 2019 року Лабораторія цифрової безпеки зафіксувала спробу зламу Telegram серед антикорупційних активістів.

⁴² Заява Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ проти дискредитації громадських активістів-антикорупціонерів / Реанімаційний пакет реформ, 31 січня 2019 року. URL: <https://rpr.org.ua/news/zayava-koalitsiji-reanimatsijnyj-paket-reform-proti-dyskredytatsiji-hromadskyh-aktivistiv-antikoruptsioneriv/>

⁴³ Лабораторія цифрової безпеки моніторить інциденти, які трапились із українськими журналістами, громадськими організаціями та активістами, на сайті організації доступні дані, починаючи з лютого 2019 року. Джерела даних – прямі звернення потерпілих і відкриті джерела, насамперед соцмережі та ЗМІ. Більше – на сайті організації <https://dslua.org/>.

Серед зловмисників лишається популярною схема, коли жертва атаки отримує лист нібито з власної поштової адреси. В такому листі зловмисники від імені хакера заявляють, що поштова скринька та комп'ютер жертви «зламани» цим хакером, який нібито зібрав особисту інформацію та зображення з камери, та погрожує їх оприлюднити, якщо йому не заплатити певну суму. Насправді при такій атаці зловмисники не мають доступу ані до скриньки, ані до пристрою. Вони використовують можливість підмінити адресу відправника, щоби залякати та ввести в оману.

Також було зафіксовано декілька DDoS-атак, в основному на вебсайти українських медіа.

ПРОГРАМИ ЗАХИСТУ ПРАВОЗАХИСНИКІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ

Ні на місцевому, ні на національному рівнях не існує будь-яких програм, що передбачають заходи для забезпечення захисту правозахисників та громадських активістів. Частково таким програмним документом можна вважати Національну стратегію у сфері прав людини, затверджену Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501⁴⁴, та план дій з її реалізації, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393⁴⁵, оскільки вони опосередковано стосуються створення сприятливих умов для здійснення правозахисної діяльності та активізму. Разом з тим, ані стратегія, ні план дій з її реалізації не розглядають безкарність як явище, що суттєво впливає на безпеку правозахисників та громадських активістів, а план дій, виконання якого було очевидно незадовільним⁴⁶, розрахований лише до 2020 року.

Підтвердження посадовими особами держави статусу і ролі правозахисників та громадських активістів часто має маніпулятивний і несистемний характер. Публічні заяви і негайне засудження будь-яких нападів, погроз та інших зловживань, що мали б стати одним із перших кроків на шляху до поліпшення захисту правозахисників та відвернення загроз їхній безпеці, є рідкісним явищем.

Відсутність координації та тривалі бюрократичні процедури із забезпечення захисних заходів часто поглиблює небажання посадових осіб серйозно сприймати проблеми безпеки правозахисників та громадських активістів і розслідувати погрози та зловживання стосовно них. Недостатнє розуміння проблем, які стоять перед правозахисниками, й обов'язку держави щодо захисту правозахисників часто поєднане із браком належного визнання важливості їхньої роботи. Правозахисники, які безпосередньо наражаються на небезпеку, часто залишаються без адекватної допомоги, в тому числі без фізичного, цифрового та психологічного захисту, без допомоги в переїзді до безпечного місця або без іншої необхідної підтримки.

⁴⁴ Національна стратегія у сфері прав людини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#n15>

⁴⁵ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-%D1%80>

⁴⁶ Національна стратегія у сфері прав людини виконана на третину за 5 років. Пропозиції удосконалення процесу від УГСПЛ / Національний індекс прав людини. Громадська платформа моніторингу у сфері прав людини, 3 грудня 2019 року. URL: <http://hro.org.ua/index.php?id=1575376888>

4

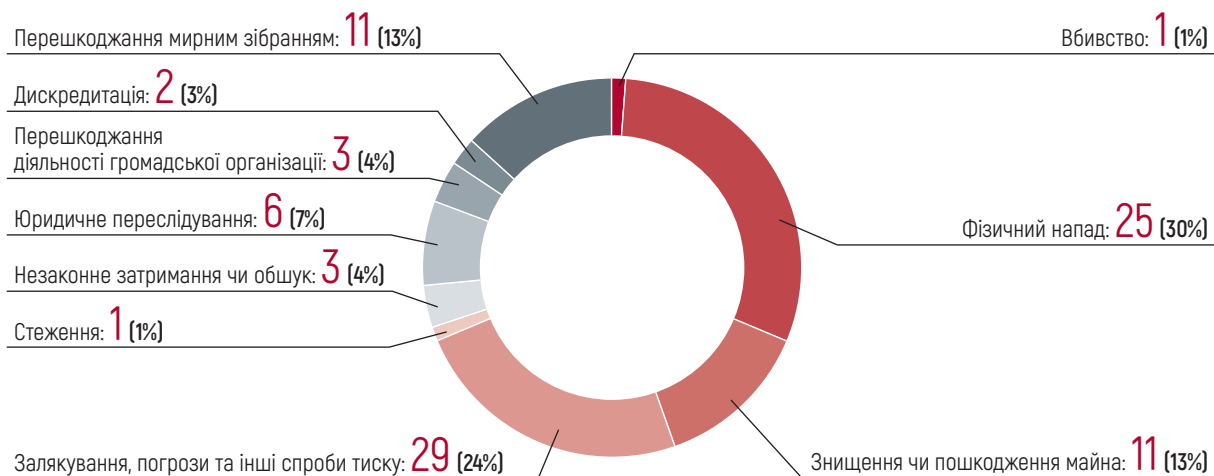
Аналіз інцидентів

В порівнянні з 2018 роком, протягом якого, згідно з інформацією Центру прав людини ZMINA, сталося щонайменше 86 інцидентів, пов'язаних із насильством, у 2019 році загальна кількість випадків застосування насильства проти правозахисників та громадських активістів трохи зменшилася⁴⁷.

Всього за період спостереження у 2019 році зафіксовано **83 інциденти**. Слід зауважити, що значна їх частина включала декілька видів переслідування – наприклад, фізичні напади здійснювалися для перешкоджання проведенню мирних зібрань або їм передували залякування, погрози та інші спроби тиску. В таких випадках ми намагалися виокремити той вид переслідування, який домінував.

Так, протягом 2019 року сталося принаймні одне вбивство громадського активіста, ще 25 інцидентів були безпосередньо пов'язані з фізичними нападами (нанесенням тілесних ушкоджень різної тяжкості, що в деяких випадках супроводжувалися пограбуванням чи розбоєм), 20 – із залякуваннями, погрозами та іншими спробами тиску, 11 – із знищенням чи пошкодженням майна (підпалом легкових автомобілів, а в деяких випадках ще й будівель, переважно житла). 11 інцидентів включали перешкоджання мирним зібранням правозахисників та активістів. 6 інцидентів стосувалися різних форм юридичного переслідування – відкриття кримінального провадження з надуманих мотивів, подання фінансово обтяжливих цивільних позовів, накладання невинуватених штрафів на громадські організації тощо. В трьох випадках чинилися спроби або було зірвано заходи, що проводилися громадськими організаціями. Також відбулося щонайменше три випадки незаконних затримань і обшуків.

■ ВИД ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

Найризикованішим видом діяльності правозахисників та громадських активістів в 2019 році виявився захист прав ЛГБТ (22 випадки). 15 інцидентів переслідування сталися через антикорупційну діяльність громадських активістів. Ще в 14 випадках підставою переслідування була протидія незаконному будівництву. По 5 інцидентів – пов'язані із захистом довкілля та захистом прав жінок. 4 випадки стосувалися переслідування активістів, які займалися захистом національних менших та етнічних груп. По 2 інциденти були спричинені діяльністю на захист прав журналістів, а також протидією порушенням виборчого законодавства. Підставами для переслідувань також були захист прав ВІЛ-позитивних людей, захист прав засуджених та профспілкова діяльність / захист трудових прав (по одному випадку). Ще 11 випадків сталися у зв'язку з іншими видами громадської

⁴⁷ Фіксація інцидентів, що сталися в 2018 році, здійснювалася Центром прав людини ZMINA із застосуванням методології, схожої з тією, що застосовувалася в цьому дослідженні.

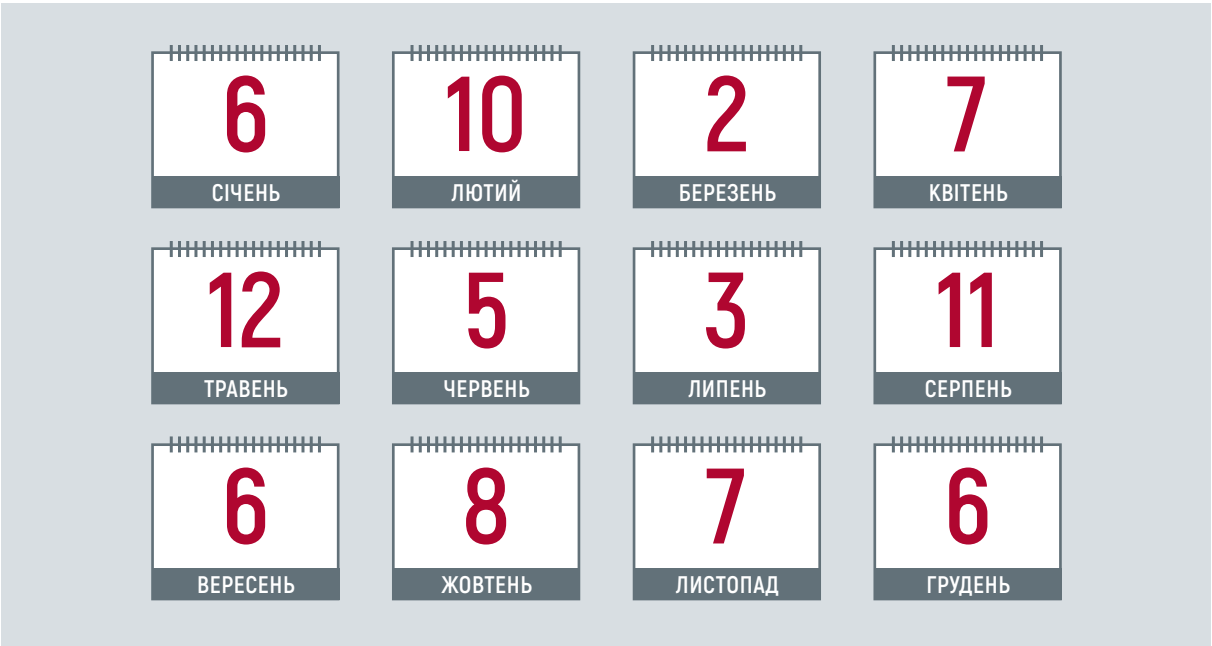
активності, які складно визначити через неочевидність мотивів переслідувачів або множинність видів діяльності потерпілих.

■ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ

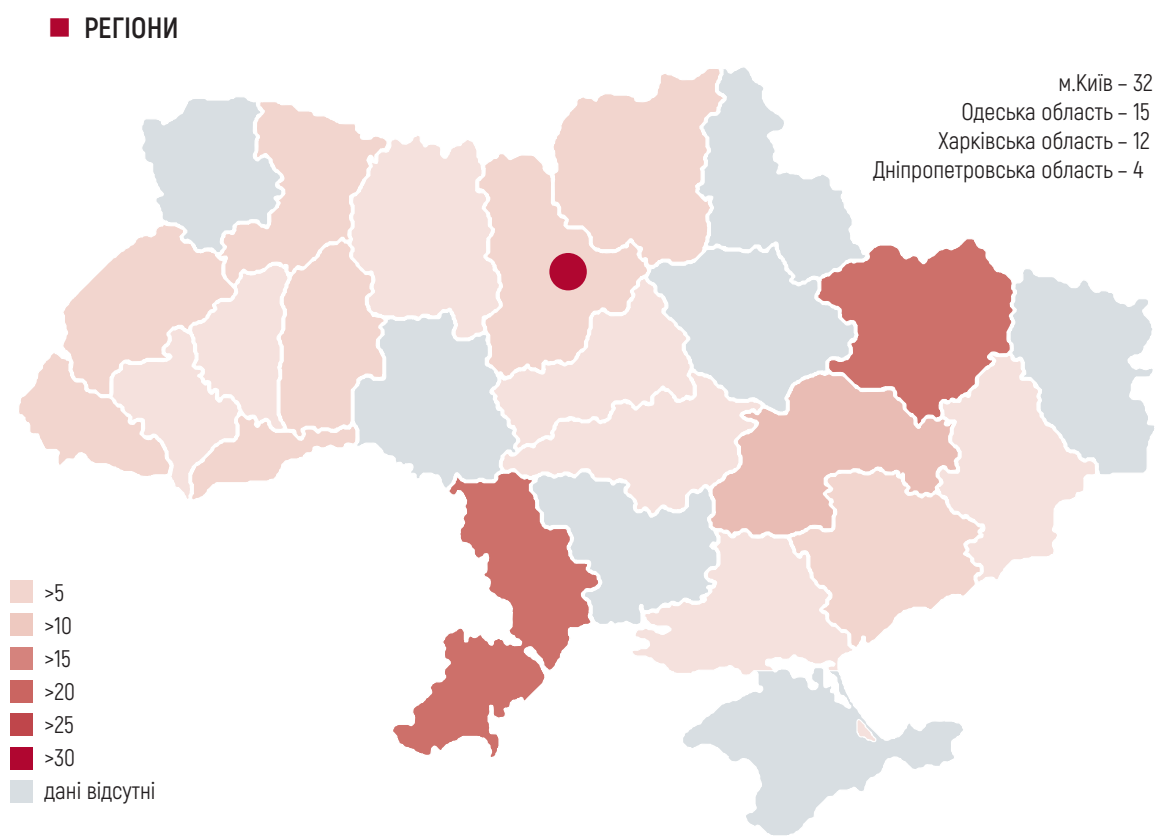

Протягом 2019 року найбільше інцидентів відбулося у травні (12), серпні (11), лютому (10) і жовтні (8). По 7 інцидентів трапилися в листопаді і квітні, по 6 – січні, вересні і грудні, 5 – у червні, а в березні і липні зафіксовано 2 і 3 інциденти відповідно.

■ МІСЯЦІ

Безумовним лідером за кількістю інцидентів у 2019 році стало місто Київ, де трапилося 32 випадки переслідування активістів і правозахисників. Другу і третю позицію за цим параметром займають Одеська і Харківська області, де сталося 15 і 9 інцидентів відповідно. 4 інциденти відбулося в Дніпропетровській області, в інших регіонах зафіксовано по 1-2 випадки.

З-поміж ідентифікованих переслідувачів найбільше представників праворадикальних груп – щонайменше у 18 випадках вони здійснювали переслідування відкрито, що дозволяє їх легко ідентифікувати.

5

Висновки та рекомендації

ВИСНОВКИ

Вірогідно, що зменшення кількості інцидентів, що сталися в 2019 році, не пов'язане з законодавчими змінами, які б надавали додаткових гарантій безпеки правозахисникам та громадським активістам, посилювали відповідальність за вчинення злочинів щодо таких осіб чи впливали на ефективнішу організацію роботи правоохоронних органів, оскільки такі зміни не були впроваджені.

Так само не спостерігалось суттєвих змін у підзаконних актах, що регулюють діяльність працівників правоохоронних органів, які б були спрямовані на встановлення особливого порядку реєстрації повідомлень про кримінальні правопорушення щодо правозахисників та громадських активістів, розслідування відповідних злочинів чи моніторингу ефективності розслідування.

Як вдалося встановити під час консультацій із працівниками Національної поліції України, додатковому контролю розслідування злочинів щодо правозахисників та громадських активістів, а також інформуванню про хід розслідування таких злочинів надають особливої уваги в разі, коли такі злочини викликають суспільний резонанс.

З огляду на це можна припустити, що основною причиною зниження кількості інцидентів в 2019 році була увага суспільства до теми переслідувань правозахисників та громадських активістів, яку підтримували, в першу чергу, зусилля самих правозахисників, громадських активістів та їхніх прихильників, а також ЗМІ і політики.

В багатьох випадках потерпілі від переслідувань стверджують, що розслідування злочинів щодо них здійснюється неефективно. На нашу думку, така ситуація є складовою загальної

ситуації, що характеризується низьким рівнем ефективності розслідувань будь-яких інших злочинів та тривалою паузою у реформуванні поліції, яке досі не торкнулося роботи слідчих. Що стосується неефективного розслідування злочинів, вчинених на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, то розв'язання цієї проблеми потребує окремого комплексу заходів, включно із законодавчими змінами.

Слід відзначити, що патрульна поліція сприяла мирному проведенню КиївПрайду, ОдесаПрайду та ХарківПрайду, відповідно у червні, серпні та вересні 2019 року, попри те, що у Харкові поліція не забезпечила достатньої безпеки учасників та випадкових перехожих до і після заходу.

Навчальні програми та правопросвітництво з питань прав людини очевидно сприяють позитивним змінам у ставленні суспільства до діяльності правозахисників та громадських активістів, а також ефективнішій роботі державних органів. Разом з тим такі навчання і правопросвітництво, на нашу думку, мають бути системнішими і мати ширше охоплення.

Передбачений законами і міжнародними договорами рівень гарантій сприяння і безпеки діяльності правозахисників та громадських активістів є загалом прийнятним. Разом з тим потребують розв'язання питання уточнення підстав притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а також скасування адміністративної відповідальності за порушення порядку проведення мирних зібрань, якого не існує.

Парламентський контроль за дотриманням прав людини зараз здійснюється лише через Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Слід задіяти потенціал комітетів Верховної Ради України для того, щоб посилити такий контроль і спрямувати його частину безпосередньо на захист правозахисників та громадських активістів. Постійна увага парламенту та його інститутів до розслідувань правоохоронними органами злочинів щодо правозахисників та громадських активістів могла б сприяти ефективності таких розслідувань.

Часто можна встановити зв'язок між сферою діяльності громадських активістів та переслідуваннями, яких вони зазнають. Наприклад, публічні заходи на феміністичні теми та щодо проблематики гендерної рівності часто супроводжує насильство та хуліганство. Антикорупційні активісти, борці з незаконними забудовами, а також захисники довкілля стикаються з погрозами, юридичним переслідуванням та насильством, що іноді призводить до смертельних наслідків.

На зміну ситуації стосовно запобігання інцидентам та розслідування злочинів, вчинених щодо правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою діяльністю, безпосередньо впливатиме подальше здійснення реформ судочинства, судоустрою, правоохоронної діяльності та інших суміжних інститутів. Видається важливим забезпечити комплексність таких реформ та визначити окремі цілі, пов'язані із захистом правозахисників та громадських активістів.

Стратегічне планування державної політики щодо захисту правозахисників та громадських активістів не здійснюється. Чинна Національна стратегія у сфері прав людини може бути базою для такого стратегічного планування, а новий план дій з її виконання – забезпечити системну державну політику з цього питання.

Комунікація державних органів з питань захисту правозахисників та громадських активістів є недостатньою. Створення постійно діючих майданчиків для співпраці у цих питаннях з громадянським суспільством могло б суттєво сприяти підвищенню рівня такої комунікації, а публічне засудження переслідувань і визнання важливості діяльності правозахисників та громадських активістів – впливати на формування суспільної думки щодо неприпустимості таких переслідувань.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ

1. Заслухати на пленарному засіданні Верховної Ради України Генерального прокурора України, керівництво Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України з питань виконання рекомендацій, зазначених у Постанові Верховної Ради України від 11 липня 2019 року № 2756 «Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо нападів на Катерину Гандзюк та інших громадських активістів»⁴⁸.
2. Врахувати досвід діяльності Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, утвореної для здійснення парламентського контролю за розслідуванням нападів на Катерину Гандзюк та інших громадських активістів (створеної 6 листопада 2018 року), у роботі новоствореної комісії.
3. Включити питання захисту правозахисників та громадських активістів до предметів відання Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин шляхом внесення змін у додаток до Постанови Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року № 19 «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» з метою створення на законодавчому рівні гарантій захисту правозахисників та громадських активістів.
4. Створити постійну робочу групу зі здійснення парламентського контролю за ефективністю розслідування злочинів, вчинених щодо правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою діяльністю, на базі Комітету прав людини, включивши до її складу членів цього Комітету, Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності, представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правоохоронних органів, правозахисників та громадських активістів.
5. Внести зміни до статті 161 Кримінального кодексу України з метою включення СОГІ до переліку мотивів порушення рівноправності громадян.
6. Внести зміни до статей 185 і 185 Кодексу про адміністративні правопорушення, скасувавши адміністративну відповідальність за порушення порядку мирних зібрань з огляду на фактичну відсутність такого порядку.
7. Розглянути можливість прийняття закону щодо заборони державним органам (національним, регіональним, місцевим) та органам місцевого самоврядування надавати фінансову чи іншу допомогу групам, які виступають за застосування насильства або вдаються до насильства.
8. Публічно засуджувати переслідування правозахисників та громадських активістів.
9. Утримуватися від прийняття законів, які обмежують свободу об'єднань та асоціацій в Україні.

⁴⁸ Постанова Верховної Ради України «Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо нападів на Катерину Гандзюк та інших громадських активістів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2756-19>

УПОВНОВАЖЕНОМУ ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Системно брати під особистий контроль справи, де йдеться про переслідування правозахисників та громадських активістів, перевіряти стан дотримання їхніх прав відповідними державними органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виконання судових рішень тощо.
2. Започаткувати, спільно з правозахисними організаціями, проведення постійного моніторингу випадків переслідування правозахисників та громадських активістів.
3. Створити групи оперативного реагування з можливістю виїзду на місце злочину і вивчення всіх обставин нападу на правозахисників та громадських активістів.
4. Ініціювати, спільно з правозахисниками та громадськими активістами, підготовку в 2020 році спеціальної доповіді, присвяченої питанням їхнього захисту і безкарності за вчинення злочинів щодо правозахисників та громадських активістів, а також включення відповідного розділу до щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.
5. Публічно засуджувати переслідування правозахисників та громадських активістів.

ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

1. Залучити Комісію з питань правової реформи, утворену Указом Президента України від 7 серпня 2019 року № 584⁴⁹, до розробки та внесення Президентом України узгоджених пропозицій щодо внесення змін до Національної стратегії у сфері прав людини⁵⁰, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501, з метою доповнення її розділом «Забезпечення захисту правозахисників та громадських активістів», що має, зокрема, включати:
 - визначення безкарності за злочини, вчинені щодо правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою діяльністю, як однієї з головних проблем;
 - створення системи належних гарантій забезпечення захисту правозахисників та громадських активістів як стратегічну мету;
 - ефективне розслідування злочинів, вчинених щодо правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою діяльністю, та зменшення ризиків для такої діяльності як очікувані результати;
 - запровадження системного навчання працівників правоохоронних органів, спрямованого на ствердження поваги до прав людини та недискримінації;
 - розробки механізмів захисту правозахисників та громадських активістів.
2. Спільно з Міністерством внутрішніх справ України та Офісом генерального прокурора провести публічний захід, присвячений попереднім результатам розслідування злочинів, вчинених впродовж 2017-2019 років щодо правозахисників та громадських активістів зв'язку з їхньою діяльністю.
3. Публічно засуджувати переслідування правозахисників та громадських активістів, спроби інформаційних атак на активістів, а також намагання дискредитувати та «навісити» ярлики на громадянське суспільство в Україні.

⁴⁹ Указ Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949>

⁵⁰ Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>

КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

1. Забезпечити дотримання вимог законодавства щодо проведення консультацій з громадськістю, зокрема із правозахисниками, громадськими активістами та їхніми об'єднаннями, при розробці нового плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини (в частині обсягу та змісту заходів, що будуть спрямовані на виконання розділу «Забезпечення захисту правозахисників та громадських активістів» цієї стратегії) та виконання цього плану дій після його прийняття.
2. Спростити процедуру в'їзду іноземних правозахисних місій до Криму шляхом внесення змін до Постанови «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» № 367 від 4 червня 2015 р.
3. Забезпечити виконання рекомендацій, викладених у цьому звіті, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади.
4. Публічно засуджувати переслідування правозахисників та громадських активістів.

ОФІСУ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА

1. Продовжити реформування органів прокуратури шляхом проведення анонсованої повномасштабної та об'єктивної атестації прокурорів та, у разі виявлення їхнього непрофесіоналізму, звільнення з посад, щоб підвищити ефективність процесуального керівництва в досудових розслідуваннях і представленні державного обвинувачення у судових провадженнях, що стосуються вчинення злочинів щодо правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою діяльністю.
2. З огляду на прямий зв'язок між станом розвитку громадянського суспільства і захищеністю правозахисників та громадських активістів визначити розслідування злочинів щодо таких осіб одним з пріоритетних напрямів роботи прокуратури.
3. Включити до програм спеціальної підготовки кандидатів на посади прокурорів та підвищення кваліфікації прокурорів питання прав людини, рівності, недискримінації та толерантності.
4. Проаналізувати випадки переслідування громадських активістів і визначити причини системності таких переслідувань.
5. Забезпечити проведення розслідування не лише виконавців, а й організаторів та замовників злочинів, що вчиняються проти правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою діяльністю.
6. Запровадити регулярне (щокварталу та в разі потреби – додатково) інформування громадськості про перебіг кримінальних проваджень, пов'язаних зі вчиненням злочинів щодо правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою діяльністю.
7. Публічно засуджувати переслідування правозахисників та громадських активістів.

МІНІСТЕРСТВУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

1. Продовжити реформування Національної поліції України шляхом:
 - оновлення особового складу територіальних органів, зокрема органів досудового розслідування, де зараз здебільшого працюють ті самі міліціонери, які після Революції гідності пройшли атестацію або були відновлені на посадах в судовому порядку;
 - припинення використання кримінальної статистики як визначального джерела для оцінки ефективності роботи поліції;

- впровадження кримінологічних опитувань (з інформацією про злочинність, оцінкою рівня довіри населення до поліції на основі конкретних критеріїв), використання стандартів (протоколів) роботи слідчого;
 - надання керівникам поліції можливості оцінювати підлеглих на відповідність професійним обов'язкам;
 - запровадження об'єктивних критеріїв ефективного розслідування злочинів.
2. Включити питання захисту правозахисників та громадських активістів до переліку обов'язкових напрямів реалізації міністерством державної політики.
 3. Забезпечити належне регулювання процедур реєстрації повідомлень про вчинення злочинів щодо правозахисників та громадських активістів в зв'язку з їхньою діяльністю, а також ефективного розслідування таких злочинів, зокрема злочинів, вчинених з мотивів ненависті на ґрунті СОГІ.
 4. Забезпечити належний контроль за дотриманням прав людини в діяльності Національної поліції.
 5. Надалі публічно засуджувати напади на правозахисників та громадських активістів.

НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

1. Забезпечити належну реєстрацію повідомлень про вчинення злочинів щодо правозахисників та громадських активістів у зв'язку з їхньою діяльністю, зокрема:
 - неухильно вносити відомості про вчинення злочинів щодо правозахисників та громадських активістів до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
 - розробити порядок/алгоритм притягнення реєстратора до відповідальності за несвоєчасність, неповноту та необ'єктивність відомостей, внесених до Єдиного реєстру досудових розслідувань.
2. Забезпечити швидке і своєчасне прибуття патрульної поліції, а згодом слідчо-оперативної групи до місця інциденту (та/або лікувального закладу, в який, можливо, було доставлено потерпілого громадського активіста).
3. Припинити практику затримання осіб, що вчинили правопорушення щодо правозахисників та громадських активістів, без подальшого притягнення таких осіб до адміністративної чи кримінальної відповідальності.
4. Припинити практику вибіркової реакції на правопорушення, з огляду на особистий світогляд поліцейського чи інші причини, що веде до дискримінації.
5. Покращити наявну методику розслідування злочинів на ґрунті ненависті (з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій БДІПЛ для України), приділивши особливу увагу мотивам нетерпимості за тими ознаками, які наразі не згадані в ККУ, зокрема, СОГІ.
6. Внести зміни до навчальних програм первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації, а також систематично проводити правопросвітницькі заходи для покращення обізнаності поліцейських із темами прав людини, недискримінації і злочинів на ґрунті ненависті.
7. Розробити та впровадити форми обліку даних про злочини, вчинені щодо громадських активістів та правозахисників із урахуванням мотивів злочинів, кількості і персональної характеристики агресорів та їхніх жертв, кримінологічного аналізу мотивів та інших ознак таких злочинів (за аналогією із формою 1-ДПЛ про порушення прав людини та кримінологічних даних кримінальної статистики).

8. Частіше вживати заходів щодо гарантування фізичної безпеки потерпілим від нападів правозахисникам та громадським активістам, яким загрожує небезпека як учасникам кримінального провадження.
9. Взяти участь у розробці і виконанні пілотних програм щодо фізичного захисту правозахисників та громадських активістів від насильницьких злочинів.
10. Включити питання кейсового підходу на реальних українських прикладах до поліцейських кадрових процедур, післядипломної освіти поліції та інших структур правопорядку, правопросвітницьких заходів поліції та місцевої влади для мешканців громад.
11. Забезпечити постійну інформаційну взаємодію з правозахисниками, громадськими активістами та їхніми громадськими об'єднаннями для обміну інформацією про інциденти, хід розслідування злочинів та вжиття заходів, необхідних для запобігання і мінімізації наслідків інцидентів.
12. Вживати заходів з метою безпечного проведення мирних зібрань та інших подій, а саме:
 - уникати дискримінації за темою заходу, кількістю учасників, меседжами, які висловлюються, тощо;
 - своєчасно повідомляти організаторів про наявні загрози перед подіями та спільно розробляти політики профілактики загроз;
 - надавати особливої уваги питанням безпеки учасників події під час контрзібрань, вживати заходів з уникнення сутичок між учасниками демонстрацій та контрдемонстрацій;
 - надавати особливої уваги забезпеченню безпеки учасників події не лише під час мирних зібрань, а й до та після них – супроводжувати від точки збору організаторів та учасників до фільтраційних рамок до заходу, до станцій метро та зупинок громадського транспорту після зібрання тощо;
 - після мирного зібрання проводити спільний аналіз дій органів правопорядку та учасників зібрання для покращення забезпечення свободи мирних зібрань в Україні;
 - вживати всіх можливих заходів, щоб організатори подій могли продовжувати заходи після спроб зриву.
13. Розробити та здійснити спільно з правозахисними організаціями інформаційну кампанію просвітницького характеру про порушення прав правозахисників і громадських активістів.
14. Створити безпечне і довірливе середовище у комунікації з населенням (зокрема, громадськими активістами та правозахисниками), засноване на повазі та врахуванні потреб громади у поліцейській діяльності.
15. Проаналізувати вплив праворадикальних організацій на безпеку діяльності правозахисників та громадських активістів.
16. Провести моніторинг дій працівників поліції в регіонах щодо швидкості реагування на повідомлення, навмисного затягування чи фальсифікації розслідування у випадках вчинення правопорушень щодо правозахисників та громадських активістів.
17. Забезпечити покарання працівників поліції, причетних до фальсифікації чи затягування розслідувань, а також «очистку» власних рядів від поліцейських, пов'язаних із криміналом та корупційними схемами.
18. Систематично проводити зустрічі в регіонах з правозахисниками та громадськими активістами, а також організаціями, які займаються захистом їхніх прав, для того, щоб:
 - обговорювати стан дотримання їхніх прав та свобод людини;
 - інформувати про заходи, які вживаються у цій сфері.

19. Публічно засуджувати переслідування і напади на правозахисників та громадських активістів.

МІНІСТЕРСТВУ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

1. Включити питання створення сприятливих та безпечних умов для діяльності правозахисників та громадських активістів до переліку обов'язкових напрямків реалізації державної політики у процесі її стратегічного планування та розробки.
2. Забезпечити повномасштабне впровадження нових положень Закону України «Про запобігання корупції»⁵¹ в частині надання безоплатної правової допомоги викривачам корупції та ініціювати розширення цього закону на викривачів порушень прав людини.
3. Забезпечити регулярне проведення системою надання безоплатної правової допомоги правопросвітницьких заходів з метою поширення інформації про принципи і механізми реалізації, захисту і просування прав людини, а також про важливість діяльності правозахисників та громадських активістів.

ПРЕДСТАВНИЦТВАМ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ДИПЛОМАТИЧНИМ МІСІЯМ

1. Готувати періодичні звіти щодо переслідувань правозахисників та громадських активістів, зазначаючи конкретні випадки, що викликають занепокоєння.
2. Організовувати регулярні зустрічі правозахисників та громадських активістів з представниками міжнародних організацій і дипломатами.
3. Підтримувати контакт з правозахисниками та громадськими активістами, проводячи прийняття та відвідуючи організовані ними заходи.
4. Публічно визнавати важливість роботи правозахисників та громадських активістів шляхом використання традиційних і нових методів комунікації.
5. Відвідувати судові засідання, що стосуються переслідувань правозахисників і громадських активістів, в якості спостерігачів.
6. Забезпечити доступ до фінансової підтримки діяльності правозахисників та громадських активістів, де це необхідно.
7. Звертати увагу правоохоронних органів на необхідність вживання усіх можливих заходів для запобігання та реагування на протиправні дії, спрямовані на зрив мирних зібрань та інших заходів громадських ініціатив.
8. Визначити неефективність розслідування випадків порушень прав громадських активістів як реальну загрозу розвитку громадянського суспільства та демократичних трансформацій в Україні і перетворити розв'язання цієї проблеми на індикатор якості процесу реформ, ініційованих владою, а також на тему для обговорення на міжнародних майданчиках за участю України.

ПРАВОЗАХИСНИКАМ ТА ГРОМАДСЬКИМ АКТИВІСТАМ

1. Здійснювати моніторинг випадків переслідування представників громадянського суспільства та поширювати інформацію про інциденти усіма доступними каналами комунікації.
2. Розробляти власні стратегії і процедури захисту правозахисників та громадських активістів.

⁵¹ Закон України «Про запобігання корупції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

3. Проводити правопросвітницьку роботу з метою поширення інформації про принципи та механізми реалізації, захисту і просування прав людини, а також важливість діяльності правозахисників та громадських активістів.
4. Брати участь у моніторингу діяльності судів, які розглядають справи про порушення прав громадських активістів, із застосуванням індикаторів визначення невідповідності суддів критеріям доброчесності та професійної етики.
5. Створювати громадські ради при територіальних управліннях поліції і брати участь в їхній роботі з метою:
 - подання інформації про пропозиції щодо розв’язання питань, які мають важливе суспільне значення, зокрема щодо підвищення ефективності розслідування випадків переслідування правозахисників та громадських активістів;
 - подання пропозицій щодо організації консультацій із громадськістю на тему захисту прав правозахисників і громадських активістів;
 - подання обов’язкових для розгляду пропозицій щодо підготовки проєктів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики у сфері захисту прав правозахисників та громадських активістів.
6. Створювати поліцейські комісії при територіальних управліннях поліції і брати участь в їхній роботі з метою постановки пріоритетів діяльності в контексті захисту прав правозахисників та громадських активістів.
7. Збільшити пропозицію послуг юридичного захисту правозахисників та громадських активістів, яких переслідують, а також інших видів прямої допомоги потерпілим (покриття медичних витрат, психологічної підтримки, релокації, забезпечення охорони тощо).
8. Організовувати освітні програми і створювати та проводити навчальні курси з фізичної, цифрової і правової безпеки для правозахисників і громадських активістів, які перебувають у зоні ризику.
9. Створювати власні мережі захисту правозахисників та громадських активістів, опираючись на інші інститути громадянського суспільства, ЗМІ, приватних осіб тощо.
10. Частіше залучати міжнародні організації та дипломатичні місії до адвокації захисту прав громадських активістів.
11. Публічно реагувати на випадки переслідування правозахисників та громадських активістів та висловлювати підтримку потерпілим.

6

Додатки

6.1. ОПИС МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – пошук шляхів до створення безпечних і сприятливих умов діяльності правозахисників та громадських активістів в Україні.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Завдання дослідження:

- вивчення наявних міжнародних підходів до створення сприятливих і безпечних умов для діяльності правозахисників та громадських активістів;
- вивчення поточних умов діяльності правозахисників та громадських активістів в Україні;
- визначення проблем, пов'язаних із безпекою правозахисників та громадських активістів в Україні;
- моніторинг та аналіз випадків переслідувань правозахисників та громадських активістів в Україні, що сталися в 2019 році;
- підготовка рекомендацій щодо створення сприятливих і безпечних умов діяльності правозахисників та громадських активістів в Україні.

ПЕРІОД ПРОВЕДЕННЯ І ВИКОНАВЦІ

Дослідження проведене впродовж 1 січня – 31 грудня 2019 року Центром прав людини ZMINA, Truth Hounds і Українською Гельсінською спілкою з прав людини за підтримки Представництва Freedom House в Україні в рамках проєкту «Захист і посилення громадянського суспільства в Україні».

МЕТОДОЛОГІЯ МОНІТОРИНГУ І АНАЛІЗУ

Загальна методологія моніторингу була заснована на методології документування, схваленій Коаліцією на захист громадянського суспільства 20 листопада 2018 року⁵².

Полеове дослідження, що проводилося громадською організацією **Truth Hounds**⁵³, полягало в документуванні та верифікації (моніторингу) мережею регіональних моніторів інцидентів, пов'язаних з безпекою правозахисників та громадських активістів.

Об'єктом моніторингу атак (інцидентів) було визначено громадських активістів та правозахисників – осіб, які докладають особливих зусиль, у тому числі, в рамках своєї професійної діяльності, щоб забезпечити дотримання та захист загальноновизнаних прав людини та основних свобод (громадянські, політичні, економічні, екологічні, соціальні та культурні), принципів верховенства права, недискримінації за будь-якою ознакою, протидіють корупції, не застосовують насильницьких дій задля досягнення соціальних змін, не мають на меті відстоювання корпоративних чи бізнес-інтересів.

⁵² Методологія документування / Коаліція на захист громадянського суспільства, 20 листопада 2018 року. URL: <http://cs-coalition.org/ua/dokumenty/metodolohiia-dokumentuvannia>

⁵³ Сайт організації Truth Hounds <http://truth-hounds.org/>

У фокусі цього дослідження були інциденти, пов'язані з діяльністю, що спрямована на захист прав людини. Наводився відкритий перелік видів атак, серед яких вказувалися зазіхання на фізичну недоторканність, погрози (особисті та членам сім'ї), залякування та переслідування, посягання на майно, кампанії з дискредитації, порушення права на ефективний правовий захист та потурання безкарності, відсутність належного захисту під час проведення мирних зібрань, фальсифікація адміністративних та кримінальних справ, незаконне обмеження свободи.

Збирання інформації відбувалося з «перших рук» із застосуванням напівструктурованого інтерв'ю, що включало такі запитання: хто вчинив атаку (відомо чи невідомо, опис нападника, підозри, «кому вигідно» і т. п.); що саме сталося та які наслідки атаки (матеріальні, фізичні, психологічні); коли та де відбулася атака; чому, на думку потерпілої особи чи свідка, відбулася атака (громадська діяльність, особисті причини і т. п.).

В рамках інтерв'ю монітори також мали встановити, чи справді особа підпадає під визначення правозахисника та громадського активіста, обставини та подробиці атаки, зв'язок між правозахисною діяльністю особи та атакою (або відсутність такого зв'язку), правові наслідки інциденту (чи ведеться розслідування і т. п.).

Інтерв'ю записувалося у вигляді текстового документа «від першої особи», зміст якого погоджувався з особою, яка давала інтерв'ю. Структура тексту передбачала отримання персональних даних та згоди на використання наданої інформації (публічно або конфіденційно).

Основна частина інформації для цієї доповіді була отримана від **Центру прав людини ZMINA**⁵⁴, який проводив **медіамоніторинг, інтерв'ювання**, а також готував огляди атак, переслідувань та інших форм тиску на правозахисників і громадських активістів.

Об'єктами моніторингу було визначено атаки (та інші інциденти) проти правозахисників і громадських активістів – осіб, які докладають особливих зусиль, в тому числі в рамках своєї професійної діяльності, для того, щоб забезпечити дотримання і захист загальноновизнаних прав людини та основних свобод (громадянських, політичних, економічних, екологічних, соціальних та культурних), принципів верховенства права, недискримінації за будь-якою ознакою, протидіють корупції, сприяють підвищенню рівня прозорості та підзвітності органів державної влади та місцевого самоврядування. Це визначення засноване на Декларації, прийнятій резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 9 грудня 1998 р.⁵⁵, та Резолюції 31/32 Ради з прав людини ООН від 24 березня 2016 р.⁵⁶.

Інцидентами для цілей моніторингу визнавалися насильство та інше посягання на фізичну недоторканність, особисті погрози та погрози членам сім'ї, посягання на майно, фальсифікація адміністративних і кримінальних справ, перешкоджання проведенню публічних заходів і діяльності громадської організації в цілому тощо. Перелік видів інцидентів не був вичерпним.

Принципи документування передбачали перевірку обставин самого інциденту і вивчення контексту із застосуванням низки індикаторів зв'язку інциденту з діяльністю потерпілого.

Первинна інформація про інцидент, як правило, була зібрана із засобів масової інформації та повідомлень (як публічних, так і особистих) в соціальних мережах. Подальша робота по

⁵⁴ Сайт організації Центр прав людини ZMINA <https://org.zmina.info/>.

⁵⁵ Декларація ООН про право і обов'язки окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати і захищати загальноновизнані права людини і основні свободи. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/defender.shtml

⁵⁶ Резолюція Ради ООН з прав людини «Захист правозахисників, які займаються економічними, соціальними і культурними правами» від 24 березня 2016 року. URL: <https://undocs.org/ru/A/HRC/RES/31/32>

документуванню полягала у верифікації первинного повідомлення та збиранні всієї додаткової інформації, необхідної для адекватної оцінки характеру події. Крім того, відслідковувалася реакція органів державної влади на інцидент і хід його розслідування. За можливості, з потерпілим або його близькими родичами чи особами, які представляють його інтереси, проводилося інтерв'ю. Повністю достовірною вважалася лише інформація, що має документальне підтвердження, а свідченням, що заслуговує на довіру – показання від першої особи (потерпілого або свідка).

За згодою **Асоціації УМДПЛ**⁵⁷, для дослідження інцидентів було використано інформацію з її моніторингових звітів щодо переслідувань активістів, правозахисників та журналістів⁵⁸, що готували впродовж 2019 року.

Крім того, у доповіді використані дані **Лабораторії цифрової безпеки**⁵⁹ щодо моніторингу цифрових загроз журналістам і громадським активістам, включаючи надсилання заражених файлів в електронній пошті, шахрайських листів, спроби злами облікових записів, DDoS-атаки на сайти тощо.

Аналітичне дослідження, що проводилося **УГСПЛ**⁶⁰, мало три етапи.

Перший етап включав вивчення міжнародного та національного законодавства, що стосується захисту правозахисників, висновків та рекомендацій міжнародних та національних організацій з цього питання, результатів соціологічних досліджень з цього та суміжних питань, іншої інформації, отриманої під час робочих заходів Коаліції на захист громадянського суспільства⁶¹, зустрічей з представниками державних органів і правозахисниками та публічних заходів.

Другий етап полягав в систематизації інформації про інциденти, отриманої від Truth Hounds, ZMINA та УМДПЛ. Цю інформацію було узагальнено і проаналізовано із застосуванням ключових понять та підходів в розрізі таких параметрів: дата інциденту, місце інциденту, суб'єкт переслідування, причина переслідування, вид переслідування. Результати аналізу інформації про інциденти були викладені у графічній формі та прокоментовані.

Під час *третього етапу* поточну ситуацію в Україні було порівняно з відповідними міжнародними стандартами щодо створення безпечних і сприятливих умов для діяльності правозахисників та громадських активістів. За наслідками цього було визначено проблеми, пов'язані з недостатнім рівнем безпеки і сприяння діяльності правозахисників та громадських активістів в Україні і підготовлено відповідні рекомендації.

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОЗАХИСНИКІВ

Термін «правозахисник» або «захисник прав людини» (*human rights defender*) відносно новий⁶²; його широке впровадження пов'язують із прийняттям у 1998 році Декларації ООН про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загально визнані права людини та основні свободи (неофіційні назви – Декларація ООН про правозахисників, Декларація ООН про захист правозахисників)⁶³. Ґрунтуючись на положеннях зазначеної

⁵⁷ Сайт Асоціації українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів <http://umdpl.info/>.

⁵⁸ Бібліотека УМДПЛ <http://umdpl.info/library/>

⁵⁹ Сайт Лабораторії цифрової безпеки <https://dslua.org/>.

⁶⁰ Сайт Української Гельсінської спілки з прав людини <https://helsinki.org.ua/>.

⁶¹ Сайт Коаліції на захист громадянського суспільства <http://cs-coalition.org/ua/>.

⁶² Раніше замість цього терміну широке застосування мали терміни «активіст», «професіонал», «працівник» або «монітор». Термін «правозахисник» зараз розглядають як більш релевантний і корисний термін. Примітка 1 «Who is a defender». URL: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/Defender.aspx#ftn1>

⁶³ Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Defenders/Declaration/declaration.pdf> (англ.), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_349 (рос.).

Декларації, термін «правозахисник» більш предметно розкритий у Керівних принципах щодо захисту правозахисників⁶⁴, оприлюднених БДІПЛ ОБСЄ в 2014 році, і означає будь-яку особу, яка індивідуально або спільно з іншими заохочує і захищає права людини, незалежно від роду професійної діяльності або іншого статусу, проводячи цю діяльність мирними засобами і визнаючи універсальний характер усіх прав людини для всіх осіб (без будь-якого розрізнення за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження, віку або іншої обставини).

Головну ознаку, що визначає правозахисників, становить не те, ким вони є, а те, що вони роблять і які принципи відстоюють.

Важливою ознакою правозахисної діяльності є те, що заохочення та захист прав людини відбуваються шляхом апелювання до держави, як до суб'єкта, який має зобов'язання:

- поважати права людини, тобто не припускати зайвого втручання в їхнє здійснення;
- забезпечити умови для здійснення прав людини;
- захищати права людини, коли вони порушені.

Таким чином, діяльність правозахисників передбачає:

- охорону прав людини від надмірного втручання держави, захист від організованого насильства, яке уповноважена здійснювати держава;
- сприяння державі у виконанні її зобов'язань щодо захисту прав людини і вказування на бездіяльність держави, якщо вона неналежно захищає порушені права або не створює умови для здійснення цих прав.

Деякі правозахисники опікуються захистом усіх прав людини; інші зосереджуються на конкретних аспектах прав людини або на правах окремої групи осіб, а також на конкретних правозахисних проблемах, які стосуються громадянських, політичних, економічних, соціальних

⁶⁴ Керівні принципи щодо захисту правозахисників БДІПЛ ОБСЄ (укр.). URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/150476?download=true>

і культурних прав. Правозахисники можуть сприяти розвитку та дотриманню міжнародних рамкових норм у сфері захисту прав людини, заохочуючи, просуваючи «нові» для суспільства права, або надавати послуги жертвам порушень чи допомагати окремим особам відстоювати свої права. Деякі правозахисники ведуть адвокаційну діяльність та проводять публічні кампанії, а інші ведуть моніторинг, готують звіти і викривають порушення.

Кожен, хто відстоює права людини і прагне реалізації прав людини, є правозахисником, незалежно від виду діяльності, віку, іншого статусу або від того, чи правозахисна діяльність ведеться індивідуально або спільно з іншими, у складі неформальної групи або недержавної організації, як волонтера або на професійній основі.

Бажаним результатом для правозахисників є досягнення стабільного виконання державою власних зобов'язань у сфері прав людини.

ВИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ

Терміни «активіст», «громадський активіст» широко застосовують і часто вважають тотожними за змістом терміну «правозахисник». Справді, деякі правозахисники є активістами, так само як деякі активісти можуть бути правозахисниками. Проте між цими поняттями є відмінності.

Загалом термін «активіст» вживають у значеннях «діяльний член якогось колективу; громадський діяч»⁶⁵; «людина, яка використовує або підтримує рішучі дії (наприклад, громадські протести) на підтримку або протидію одній зі сторін у спірному питанні»⁶⁶; «людина, яка переконана в необхідності політичних чи суспільних змін і бере участь в таких заходах, як громадські протести, щоб спробувати домогтися таких змін»⁶⁷, «люди, які пропагують чи реалізують певну ідею безкорисливо для себе»⁶⁸.

Активісти не обмежуються у власній діяльності принципами, які притаманні правозахисникам – універсальності прав людини і застосування винятково мирних методів. Інколи діяльність активістів не стосується безпосередньо заохочення чи захисту прав людини і є активною формою реалізації прав людини, зокрема права на об'єднання, на мирні зібрання, на участь в управлінні державними справами, на соціальне забезпечення, на відповідний рівень життя тощо. Активісти можуть протестувати, вимагаючи від держави, органів місцевого самоврядування чи інших суб'єктів певних дій: зміни політики, призначення певних осіб на посади або звільнення з посад, припинення діяльності, що викликає несхвалення і т. п.

Узагальнюючи, ми використовуємо для цієї доповіді поняття «громадський активіст» на позначення людей, які індивідуально або спільно з іншими вдаються до рішучих дій, щоб домогтися політичних або суспільних змін, припинення правопорушень чи іншої негативної діяльності, пропагують і реалізують суспільно корисні ідеї, діючи, в тому числі, з метою заохочення чи захисту прав людини, задля суспільного інтересу і без наміру отримання виключно особистої вигоди.

ВИЗНАЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ

Ознакою, що об'єднує правозахисників і громадських активістів, є їхня діяльність на захист суспільного інтересу.

⁶⁵ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1. – С. 29.

⁶⁶ Definition on activist / Merriam-Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/activist>

⁶⁷ Definition on activist / Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/activist>

⁶⁸ Активізм [визначення] / Вікіпедія (укр.). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%B7%D0%BC>

Суспільний інтерес – гнучке поняття, яке змінюється з часом і залежно від обставин конкретної справи. Суспільний інтерес можна визначити як те, що дає користь суспільству.

Поняття суспільного інтересу частково розкрито в статті 29 Закону України «Про інформацію»⁶⁹, де міститься перелік інформації, яка становить предмет суспільного інтересу, і, таким чином, є суспільно необхідною.

Виходячи із зазначеної норми закону, суспільний інтерес охоплює державний суверенітет, територіальну цілісність України, реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків, неприпустимість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливих екологічних та інших негативних наслідків діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб. Цей перелік не є вичерпним.

ВИДИ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПРАВОЗАХИСНИКІВ І ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ

Правозахисники та громадські активісти зазнають особливого ризику і через свою діяльність часто стають жертвами переслідувань.

Мотиви таких переслідувань можуть бути різними і комплексними – намагання припинити діяльність, запобігти схожій діяльності в майбутньому, залякування правозахисників та громадських активістів, а також членів їхніх родин та інших осіб, помста, упередження і т. п.

Правозахисники та громадські активісти, які займаються антикорупційними розслідуваннями, протидіють незаконному бізнесу, просувають права ЛГБТ та права жінок, традиційно наражаються на вищі ризики у зв'язку зі своєю діяльністю.

Деякі види переслідувань правозахисників безпосередньо пов'язані з вчиненням дій, що українські закони кваліфікують як кримінальні чи адміністративні правопорушення. Такі види включають вбивство, доведення до самогубства, заподіяння тілесних ушкоджень, погрози мордування, погрози вбивством, незаконне позбавлення волі або викрадення, насильницьке зникнення, захоплення заручників, порушення недоторканності приватного життя, знищення або пошкодження майна, погрози знищення майна, хуліганство, зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень працівниками правоохоронних органів, завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою, притягнення завідомо невинної особи до кримінальної відповідальності, примушування давати показання, порушення права на захист, втручання в діяльність захисника чи представника особи тощо.

Судове цькування і криміналізація діяльності правозахисників та громадських активістів має декілька форм, включно із переслідуваннями у кримінально-правовому порядку на підставі нечітких положень законодавства, що робить можливим довільне застосування законів із криміналізацією легітимної діяльності; сфабриковані кримінальні звинувачення, надумані судові процеси або сфальсифіковані цивільні позови; непропорційні покарання за незначні правопорушення, а також зловживання адміністративними процедурами та нормами (наприклад, щодо діяльності громадських об'єднань).

Крім того, переслідувачі вдаються до методів, які складніше піддати правовій кваліфікації або які мають вигляд законної діяльності. Йдеться, наприклад, про паплюження, створення негативного образу або стигматизацію правозахисників і громадських активістів та їхньої діяльності. Це також включає навішування негативних ярликів на правозахисників чи громадських активістів, дискредитацію або свідомий наклеп на них у будь-якій формі.

⁶⁹ Закон України «Про інформацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

Правозахисну діяльність треті особи можуть безпідставно і умисно оцінювати як політичну, бо вона часто передбачає критику влади. Правозахисники, які належать до різних меншин або асоціюються із вразливими до дискримінації групами, щодо яких у суспільстві існують упередження і нетерпимість (наприклад, за ознакою етнічної належності, громадянства, статі, сексуальної орієнтації, інвалідності чи іншого статусу), наражаються на особливий ризик таких зловживань щодо себе. Кампанії з дискредитації створюють сприятливу атмосферу для словесних чи фізичних нападів на правозахисників і заохочують їхнє цькування та переслідування, наражає на загрозу їхню безпеку.

Частина атак на правозахисників і громадських активістів трапляються в інтернеті, включаючи спроби зламу електронної пошти та акаунтів у соціальних мережах, фішингові листи, DDoS-атаки на сайти організацій тощо. У випадку, коли такі атаки досягають своєї мети, зловмисники отримують доступ до персональних даних і сенситивної інформації, яка надалі може використовуватися з метою тиску, шантажу або дискредитації активістів.

Стигматизація правозахисників та громадських активістів також призводить до маргіналізації. В цілому, вона також підриває довіру до правозахисної діяльності та, як наслідок, зменшує ресурси і підтримку, необхідні для успіху цієї діяльності.

ВИЗНАЧЕННЯ ІНЦИДЕНТУ

Для цілей цієї доповіді ми використовуємо термін «інцидент», що означає окрему подію чи низку подій, коли правозахисник чи громадський активіст ставав жертвою переслідування внаслідок своїх діяльності чи дій.

У цій доповіді досліджено інциденти, що сталися в період 1 січня 2019 р. – 31 грудня 2019 р. на підконтрольній Україні території.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ЩОДО ФОКУСУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ми заздалегідь визнаємо, що не всі інциденти могли потрапити в наше поле зору, а деякі з наведених у цьому дослідженні випадків, можливо, хибно розглянуто нами як переслідування правозахисників та громадських активістів.

Ми не підтримуємо можливість застосування активістами насильницьких чи дискримінаційних дій, навіть для досягнення цілей, пов'язаних із захистом і просуванням прав людини. У зв'язку з цим у фокус дослідження не потрапили інциденти, пов'язані з переслідуваннями активістів, які практикують насильство чи дискримінацію у власній діяльності.

Відповідно до Керівних принципів щодо захисту правозахисників⁷⁰ журналісти, які сприяють здійсненню прав людини, є правозахисниками, незалежно від їхнього акредитаційного статусу і засобів масової інформації, в яких вони працюють (друковані органи, радіостанції, телеканали чи інтернет-видання). Разом з тим, за деякими винятками, це дослідження не стосується випадків переслідувань журналістів, оскільки моніторинг таких випадків вже здійснюють Національна спілка журналістів України⁷¹ та Інститут масової інформації⁷². Наш моніторинг включав лише ті інциденти щодо журналістів, щодо яких було достатньо підстав вважати, що вони пов'язані з переслідуваннями професійних журналістів через їхню правозахисну діяльність чи громадський активізм.

⁷⁰ Керівні принципи щодо захисту правозахисників БДІПЛ ОБСЄ. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/150476?download=true>

⁷¹ Див. сайт Національної спілки журналістів України. URL: <http://nsju.org/page/258>

⁷² Див. сайт Інституту масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/news/za-10-misyatsiv-imi-zafiksuvav-v-ukrayini-208-porushen-svobody-slova-i303507fbclid=IwAR33gSJlGhBkElcdcR1xs7qjxcr2lCrtnjeGtDc9OjekVcpGcRZX16VzmZA>

6.2. ОПИС ІНЦИДЕНТІВ

#фізичний напад

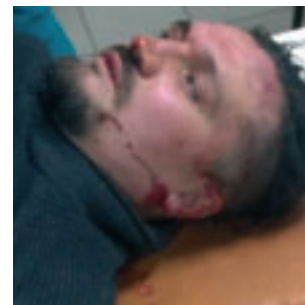
- **15 січня 2019 року** в Запоріжжі невідомі жорстоко побили громадського активіста, керівника організації «Тверезі двори» **Сергія Мазуренка**.

Активісту зателефонували напередодні нібито із пропозицією про комерційне замовлення за його основним професійним фахом – виготовленням та установкою ґрат. Коли він приїхав в обумовлене місце для здійснення замів для замовлення, на нього накинулися п'ять чоловіків і почали бити бейсбольними битами і молотком⁷³.

З переломом руки та травмами голови потерпілого було госпіталізовано.

Мазуренко боровся з нелегальним продажем неповнолітнім через аптеки рецептурних препаратів, які містять наркотичні речовини, без рецептів та обмежень по кількості⁷⁴. Виявляючи порушення, він викликав поліцію та домагався вилучення препаратів⁷⁵. Саме із цією діяльністю потерпілий пов'язує напад, оскільки вона могла привести до значних збитків як для розповсюджувачів препаратів через роздрібну аптечну мережу, так і для тих, хто закуповував препарати для переробки на міцніші наркотичні засоби.

Станом на грудень 2019 року осіб нападників встановлено не було. За словами потерпілого, принаймні з кінця літа жодних слідчих дій не відбувалося⁷⁶.

■ Сергій Мазуренко після нападу

<https://www.uaportal.com/ukr/news/sergij-mazurenko-pobitij-hto-vin-i-komu-nasoliv-v-zaporizhzhii.htm>

#фізичний напад

- **24 січня 2019 року** на вул. Промисловій в Голосіївському районі Києва зазнали нападу двоє активістів та журналістів проекту «Стоп Корупція» **Олександр Золотнюк** та **Владислав Марченко**.

Вони намагалися зафіксувати процес незаконного видобутку піску. Охоронці об'єкту заблокували автомобіль, в якому їхали активісти та журналісти, розбили скло сокирою, витягли та побили пасажирів⁷⁷. Олександр Золотнюк вибили зуб, завдали черепно-мозкову травму та інші тілесні ушкодження. Крім того, залишаючи місце злочину, нападники забрали особисті речі потерпілих.

■ Потерпілий Олександр Золотнюк

фото Станкоп https://stopcor.org/wp-content/uploads/2019/02/Screenshot_24.png

⁷³ «Шакалята бесхребетные»: в Запорожье жестоко избili известного активиста / Главред, 22 січня 2019 року: <https://glavred.info/ukraine/10043840-shakalyata-beshrebetnye-v-zaporozhe-zhestoko-izbili-izvestnogo-aktivista.html>

⁷⁴ Кодеїнові війни: Чи почнуть у Запоріжжі підпалювати аптеки / Діпо. Запоріжжя, 12 лютого 2019 року: <https://zp.depo.ua/ukr/zp/bagattya-u-seredmisti-i-napad-na-aktivistiv-yak-u-zaporizhzhii-boryutsya-z-prodazhem-narkovmisnih-preparativ-20190131908864>

⁷⁵ Сергій Мазуренко побитий: хто він і кому насолів в Запоріжжі / Уапортал, січень 2019 року: <https://www.uaportal.com/ukr/news/sergij-mazurenko-pobitij-hto-vin-i-komu-nasoliv-v-zaporizhzhii.htm>

⁷⁶ Інтерв'ю з потерпілим, 19 грудня 2019 року.

⁷⁷ Роман Бочкала. Особиста фейсбук-сторінка. 24 січня 2019 року: <https://www.facebook.com/bochkala/posts/2234467503272293>

Національною поліцією було внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 2 ст. 187 (розбій) Кримінального кодексу України⁷⁸.

По справі проходять семеро підозрюваних. Згідно з рішенням суду, вони перебувають під домашнім арештом в нічний час. Підозрюваний в організації нападу Михайло Бурда переховується від слідства. Його було оголошено в розшук⁷⁹.

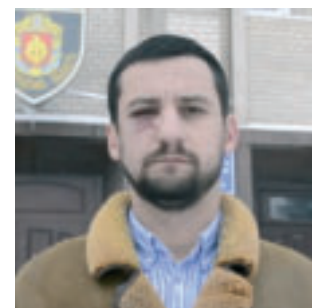
Олександр Золотнюк – засновник та голова громадської організації «Спільна Варта», зареєстрованої у Голосіївському районі Києва. Серед іншого, він намагався активно протидіяти незаконному видобутку піску в Києві та області, документував такі випадки та звертав на них увагу правоохоронців.

#фізичний напад

- **26 січня 2019 року** увечері в Кропивницькому стався напад на громадського омбудсмена із захисту виборчих прав Громадянської мережі «ОПОРА» **Євгена Гурницького**. Нападники чекали його біля під'їзду, назвали його на ім'я та почали бити⁸⁰.

Потерпілий пов'язує напад з його громадською діяльністю. У попередні дні Гурницький фіксував порушення законодавства при розміщенні зовнішньої реклами кандидатів на виборах президента України і подавав до поліції заяви про помічені порушення.

Ефективного розслідування нападу не відбулося.

■ Євген Гурницький після нападу
<https://youtu.be/R6HnFPc-0aY>

#юридичне переслідування

- На початку 2019 року розвивалася історія з неправомірним накладенням штрафу Державною службою з питань праці на Благодійне товариство «**Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД**».

Раніше, 7 вересня 2018 року, Головне управління Держпраці у Дніпропетровській області прийняло постанову про накладення на благодійну організацію штрафу в розмірі 8 млн. грн. Рахунки організації були арештовані, діяльність благодійної організації було заблоковано.

Організація подала позов до Дніпропетровського окружного адміністративного суду з вимогою визнати постанову про накладення штрафу незаконною та скасувати її. 30 листопада 2018 року суд задовольнив позов благодійної організації й скасував постанову⁸¹.

Державна служба з питань праці України наполягала на правомірності винесення штрафу і звернулася з апеляційною скаргою. Доки тривав апеляційний процес, рішення суду не набуло

⁷⁸ Поліція Києва. Офіційна фейсбук-сторінка. 24 січня 2019 року: <https://www.facebook.com/UA.KyivPolice/posts/2047690581953369>

⁷⁹ Організатора нападу на активістів «СтопКору» Михайла Бурду оголосили у розшук / Стопкор, 27 лютого 2019 року: <https://stopcor.org/organizatora-napadu-na-aktivistiv-stopkoru-mihayla-burdu-ogolosili-u-rozshuk/>

⁸⁰ У Кропивницькому скоєно напад на громадського омбудсмена Громадянської мережі ОПОРА / ОПОРА, 27 січня 2019 року: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vyborschii-ombudsmeni/46436-u-kropyvnytskomu-skojeno-napad-na-hromadskoho-ombudsmena-hromadianskoi-merezhi-opora>

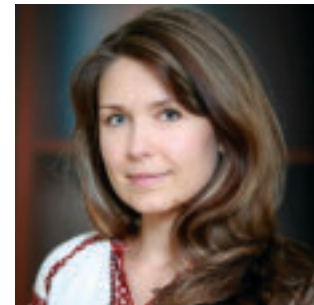
⁸¹ Інспекція з праці у Дніпрі намагалася стягнути з благодійного фонду 8 мільйонів штрафу / Діпо. Дніпро, 30 листопада 2018 року: <https://dnipro.depo.ua/ukr/dnipro/inspekciya-z-praci-u-dnipro-namagalasya-styagnuti-z-blagodiynogo-fondu-8-milyoniv-shtrafu-20181130878610>

чинності, рахунки організації залишалися заблокованими⁸². Більше того, Держпраці звернулася до державної виконавчої служби для стягнення штрафу за скасованою постановою.

- З аналогічною ситуацією зіткнулася благодійна організація **«Дерево життя»** в Нікополі. З неї управління Держпраці тієї ж Дніпропетровської області намагалось стягнути 4 млн. грн штрафу. 7 травня 2019 року Окружний адміністративний суд Нікополя визнав претензії Держпраці до благодійної організації незаконними⁸³.

#дискредитація

- **28 січня 2019 року** на телеканалі «1+1» в програмі «Гроші» було продемонстровано сюжет, присвячений **Оксані Величко**, керівниці громадської організації «Разом проти корупції». Сюжет містив недостовірні дані щодо нібито значного збагачення Величко під час антикорупційної діяльності⁸⁴.

■ Оксана Величко, керівниця громадської організації «Разом проти корупції»
<https://www.facebook.com/velycho.oxana>

Коаліція «Реанімаційний пакет реформ» оприлюднила із цього приводу заяву⁸⁵, у якій було висловлено протест проти спроби дискредитації громадських активістів-антикорупціонерів. Як ішлося в заяві, цей епізод дискредитації ініційований організаторами корупційних схем, проти яких виступає «Разом проти корупції», зокрема, проти схеми на ринку оцінки майна. Через цю схему кожен українець при продажі власної нерухомості був змушений переплачувати 1,5 тис. грн (в масштабах країни – це 1 млрд грн щороку) чотирьом приватним посередникам, яких пов'язували із народним депутатом Антоном Яценком. Наприкінці 2019 року, після зміни влади, цю корупційну схему у сфері реєстрації інформації зі звітів про оцінку об'єктів нерухомості, відому як «майданчики Яценка», було ліквідовано⁸⁶.

#пошкодження або знищення майна

- У ніч на **1 лютого 2019 року** невідомі розбили скло у вікні-вітрині будівлі **Національної спілки журналістів України** у центрі Києва (спочатку була поширена попередня версія про те, що по вікну стріляли з вогнепальної зброї⁸⁷, але правоохоронні органи надалі спростували цю інформацію⁸⁸).

Завданий збиток оцінено в 15-20 тис. грн.

Винних у стрілянні не було встановлено.

⁸² В Днепре вопреки решению суда заморозили счета благотворительной организации / 49000, 16 січня 2019 року: <https://49000.com.ua/v-dnepre-vopreki-resheniyu-suda-zamoroz/>

⁸³ Благодійна організація «Відбилась» в суді від штрафів Держпраці / Dnepr.com, 8 травня 2019 року: <https://dnepr.com/news/blagodijnna-organizacija-vidbilas-v-sudi-vid-shtafiv-derzhpraci.html>

⁸⁴ Общественная инициатива Гройсмана, которая способствует коррупции / Програма «Гроші» на 1+1, 15 сезон, 2 випуск. 28 січня 2019 року: <https://1plus1.ua/ru/groshi/video/gromadska-iniciativa-grojsmana-aka-spriae-korupcii>

⁸⁵ Заява Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ проти дискредитації громадських активістів-антикорупціонерів / Реанімаційний пакет реформ, 31 січня 2019 року: <https://rpr.org.ua/news/zayava-koalitsiji-reanimatsijnyj-paket-reform-proty-dyskredytatsiji-hromadskyh-aktyvistiv-antikoruptsiонерів>

⁸⁶ Ліквідація «майданчиків Яценка»: Зеленський підписав закон / Українська правда, 25 грудня 2019 року: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/12/25/7235803/>

⁸⁷ НСЖУ повідомила про обстріл свого офісу / ZMINA, 4 лютого 2019 року: https://zmina.info/news/nszhu_povidomila_pro_obstril_svogo_ofisu/

⁸⁸ У столичній організації НСЖУ «обстріляно з вогнепальної зброї» вікно / Національна спілка журналістів України, 4 лютого 2019 року: <http://nsju.org/index.php/article/7705>

#заякування, погрози та інші спроби тиску

- В кінці січня – на початку лютого 2019 року студентка Інституту біології і медицини Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Клементина Квіндт**, яка ініціювала звинувачення викладача в некоректній поведінці і сексуальних домаганнях під час практики, отримувала повідомлення образливого і погрозного характеру. 28 січня її із застосуванням сили позбавили можливості висловитися на засіданні студентського парламенту⁸⁹.

Внаслідок її активності 22 лютого викладача було звільнено за порушення етичних норм науково-педагогічних працівників⁹⁰.

За словами Квіндт, після звільнення викладача вона залишалася об'єктом цькування та стала отримувати відверті погрози⁹¹. У березні вона забрала документи з університету⁹² і поїхала до Німеччини.

■ Клементина Квіндт
<https://www.facebook.com/clementinekvindt>

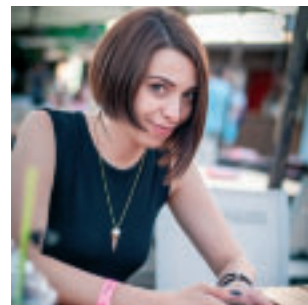
#заякування, погрози та інші спроби тиску

- 6 лютого 2019 року одеська активістка **Катерина Маденс** повідомила про стеження⁹³. За її словами, щоранку та щовечора біля її під'їзду на неї чекали невідомі чоловіки, які закривали обличчя низько опущеними каптурами (одного разу був чоловік в «балаклаві»). Вони фіксували, коли Маденс іде з дому і повертається та відстежували її шлях до найближчих магазинів.

Поліція заявляла, що проводила перевірку інформації про стеження⁹⁴.

Катерина Маденс разом зі своїм чоловіком збирала й публікувала у фейсбуці інформацію про корупцію, займалася громадськими розслідуваннями щодо місцевих чиновників.

Згодом активістці допомогли переселитися в інше місто з міркувань безпеки.

■ Катерина Маденс
<https://www.facebook.com/kathrinmadens>

⁸⁹ Клементина і ботаник / Заборона, 26 лютого 2019 року: <https://zaborona.com/interactive/klementyna-i-botanik/>

⁹⁰ Офіційно / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 6 березня 2019 року: <http://www.univ.kiev.ua/news/10211>

⁹¹ «Будет свадьба двух анархисток». Что происходит со студенткой КНУ, которая добилась увольнения преподавателя из-за сексуальных домогательств / theБабель, 1 травня 2019 року: <https://thebabel.net/texts/29568-isklyuchenie-pereezd-pogranichnoe-rasstroystvo-cto-proishodit-so-studentkoy-kotoraya-dobilas-uvolneniya-prepodavatela-knu-iz-za-domogatelstv>

⁹² Клементина Квіндт. Особиста фейсбук-сторінка. 28 березня 2019 року: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=841767232830053&set=a.137953213211462>

⁹³ Катерина Маденс. Особиста фейсбук-сторінка. 5 лютого 2019 року: <https://www.facebook.com/kathrinmadens/posts/2076490839132041>

⁹⁴ Поліція Одеси перевірить заяву активістки про стеження / Українська правда, 6 лютого 2019 року: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/02/6/7205939/>

#злякування, погрози та інші спроби тиску

- **7 лютого 2019 року** у Києві члени праворадикальних груп «Національний спротив», «Права молодь Києва», «Традиція і порядок» та С14 зірвали лекцію соціологині **Ганни Гриценко** «Участь молоді у крайніх правих рухах», заплановану в креативному просторі IZONE.

Незважаючи на присутність поліції, яка поводитися вкрай пасивно, ультраправі перекикували лекторку, декілька разів вимикали світло на електроцитку тощо. Також представники праворадикальних організацій написали заяву на Ганну Гриценко за ст. 161 ККУ («Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії»)⁹⁵.

■ Ультраправі на лекції Ганни Гриценко
Фото ІЗОЛЯЦІЯ

#злякування, погрози та інші спроби тиску

#юридичне переслідування

- **7 лютого 2019 року** Київський апеляційний суд відмовив у задоволенні позову забудовнику заправки «ОККО» на вул. Ревуцького у Києві – ТОВ «Гуель-Парк», який звинувачував активістів у заподіянні матеріальних збитків протестами та домігся арешту їхніх квартир⁹⁶.

Конфлікт навколо будівництва заправки розпочався 2017 року. Як довели місцеві активісти, автозаправну станцію розташовано з порушенням норм впритул до житлових будинків. Згідно з дозвільною документацією, це мала бути стоянка, а не заправка. Протести місцевих мешканців зустріли агресивну поведінку охорони будівельного майданчика, яку підтримала поліція. Декілька разів на майданчику відбувалися сутички. Деякі активісти постраждали. Жодного покарання за насильство охоронців та дії співробітників поліції не відбулося.

■ Протестна акція біля АЗС ОККО
Фото ZMINA

У 2017 році ТОВ «Гуель-Парк» подало цивільний позов проти чотирьох активістів – **Ірини Гудиліної, Юлії Перегуди, Сергія Машовця та Євеліни Лосевої**. Активістів звинуватили у заподіянні збитків будівництву заправки. У травні 2017 року як запобіжний захід було накладено арешт на квартири активістів. Святошинський районний суд відмовив компанії-збудовнику у позові про відшкодування матеріальної шкоди з боку активістів. Влітку 2018 року ТОВ «Гуель-Парк» подало апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції, і арешт квартир залишився чинним⁹⁷. У листопаді 2018 року розпочався судовий процес в Апеляційному суді Києва, який вже в лютому 2019 року остаточно відмовив ТОВ «Гуель-Парк» у задоволенні позовних вимог.

Влітку 2019 року забудовник вдавався до різноманітних маніпуляцій, спрямованих на імітацію досягнення компромісу, але завдяки грамотним та злагодженим діям активістів відновити

⁹⁵ Зрив лекції про праворадикальні рухи / Ізоляція, 17 лютого 2019 року: https://izolyatsia.org/ua/project/armed_dangerous/armed_dangerous-disrupt/;

Націоналісти запобігли дискредитації українського патріотичного руху / Правий сектор, 8 лютого 2019 року: <https://pravyysektor.info/povnyu-borotba/nacionalisty-zapobigly-dyskredytaciyi-ukrayinskogo-patriotichnogo-ruhu>

⁹⁶ Суд не дозволив забрати квартири в активістів, які протестували проти будівництва заправки / ZMINA, 7 лютого 2019 року: https://zmina.info/news/sud_ne_dozvoliv_zabрати_kvartiri_u_aktivistiv_jaki_protestuvali_protiv_budivnictva_zapravki/

⁹⁷ Арестованы квартиры активистов, выступающих против строительства АЗС возле домов на Позняках. Депутат Новиков заявляет о сфабрикованном деле против него / Цензор.нет, 10 серпня 2018 року: https://censor.net.ua/news/3080726/arrestovany_kvartiry_aktivistov_vystupayuschih_protiv_stroitelstva_azs_vozle_domov_na_poznyakah_deputat

будівництво не вдалося. У листопаді 2019 року компанія «ОККО» розірвала домовленість із ТОВ «Гуель-Парк» та відмовилася від ідеї будівництва заправки⁹⁸. Розпочалися роботи з демонтажу. Проте, коли активісти прийшли спостерігати за цими роботами, вони зазнали погроз фізичної розправи⁹⁹.

#перешкоджання діяльності громадської організації

■ **9 лютого 2019 року** у Києві члени праворадикальної групи «Невідомий патріот» намагалися зірвати захід «Феміністична кава», який проходив у Creative Women Space за участю Урядової уповноваженої з питань гендерної політики **Катерини Левченко**. Ультраправі намагалися вручити їй антипремію «за систематичну індоктринацію українського суспільства гендерною ідеологією»¹⁰⁰.

На місце події викликали поліцію, проте нападники встигли піти до її приїзду, а тому зустріч вдалося провести¹⁰¹.

■ Катерина Левченко
фейсбук-сторінка Катерини Левченко

#залякування, погрози та інші спроби тиску

■ **12 лютого 2019 року** київська активістка **Лідія Гончаренко** повідомила про дивних візитерів, які дзвонили в двері її квартири і сусідів під підозрілими приводами, та чекали на сходовій клітці¹⁰².

Гончаренко, серед іншого, займається захистом прав громадян, які постраждали від афер з нерухомістю, а також протидіє забудові, яка нищить історичний вигляд міста.

#пошкодження або знищення майна

■ У ніч на **17 лютого 2019 року** в Одесі невідомі спалили машину місцевого краєзнавця та активіста руху за збереження історичної спадщини **Олександра Бабича**¹⁰³. Машина стояла на внутрішньому дворі приватного будинку, тому вірогідність випадкового підпалу видається вкрай низькою.

Бабич брав участь у громадському русі за збереження Літнього театру на території Міського саду (докладніше див. нижче), виступав проти будівництва там торгового центру, брав участь у публічних консультаціях з цього приводу. Інший одеський активіст Віталій Устименко вважає, що підпал було пов'язано саме із цим¹⁰⁴.

■ Спалена автомашина
Олександра Бабича
<https://www.facebook.com/100000878841837/posts/2210797105626229>

⁹⁸ ОККО и местные жители пришли к согласию по АЗС на Ревуцкого (г. Киев): компания больше не имеет отношения к объекту / ОККО, 21 листопада 2019 року: https://www.okko.ua/ru/company-news?pub_id=3096

⁹⁹ Голова ініціативної групи мешканців, які протестують проти незаконної АЗС, заявив про погрози / ZMINA, 21 листопада 2019 року: <https://zmina.info/news/golova-initsiatyvnoyi-grupy-meshkanciv-yaki-protestuyut-proti-nezakonnogo-azs-zayavyv-pro-pogrozy/>

¹⁰⁰ Гендер, недоумство та відвага / 24.ua, 12 лютого 2019 року: https://24tv.ua/gender_nedoumstvo_ta_vidvaga_n1111199

¹⁰¹ Ультраправі в Києві намагалися зірвати зустріч з гендерною уповноваженою Левченко / ZMINA, 11 лютого 2019 року: https://zmina.info/news/ultrapravi_u_kijevi_namagalis_zirvati_zustrich_z_jendernoju_upovnovazheniju_/

¹⁰² Lidia Goncharenko. Особиста фейсбук-сторінка. 12 лютого 2019 року: <https://www.facebook.com/lidia.goncharenko.9/posts/785653595140350> ; там само: <https://www.facebook.com/lidia.goncharenko.9/posts/785659165130793>

¹⁰³ Aleksander Babich. Особиста фейсбук-сторінка. 17 лютого 2019 року: <https://www.facebook.com/100000878841837/posts/2210797105626229>

¹⁰⁴ Віталій Устименко. Особиста фейсбук-сторінка. 17 лютого 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2313715802218833&id=100007413061867

Раніше, в 2013 році, коли Бабич був активістом одеського Євромайдану, йому підпалювали квартиру.

#пошкодження або знищення майна

- У ніч на **17 лютого 2019 року** в Ірпені Київської області спалили машину екологічному активістові **Лаврентію Кухалейшвілі**¹⁰⁵.

Впродовж попереднього тижня з ініціативи Кухалейшвілі місцеві жителі перешкоджали незаконному видобутку торфу в заплаві річки Ірпінь. Кухалейшвілі висловлював припущення, що вигоду від незаконних дій отримував мер Ірпеня Володимир Карплюк.

Раніше активісту вже підпалювали інше авто.

■ Спалена автомашина Лаврентія Кухалейшвілі

http://irpen.net.ua/media/k2/items/cache/be309fc247327a30fad770e6d80960a7_XL.jpg

#залякування, погрози та інші спроби тиску

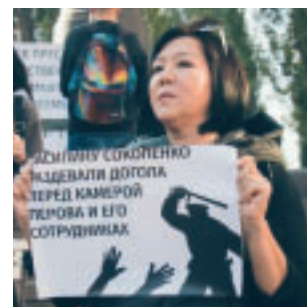
- Вночі **22 лютого 2019 року** у Києві до квартири керівниці Лабораторії законодавчих ініціатив і кураторки Української школи політичних студій **Світлани Матвієнко** проникли невідомі. Господиня квартири в цей час спала. Зловмисники, що вторглися до квартири, нічого не взяли, але особисті речі були розкидані, щоб проникнення було очевидним¹⁰⁶.

У той же день на сайти Лабораторії законодавчих ініціатив та Української школи політичних студій було здійснено DDoS-атаку¹⁰⁷.

#залякування, погрози та інші спроби тиску

- **27 лютого 2019 року** в Києві озброєні люди ломилися у двері квартири-офісу, де мешкають і працюють журналісти казахстанського телеканалу 16/12 – інформаційної служби опозиційної організації «**Демократичний вибір Казахстану**». Візитери стверджували, що отримали дзвінок про те, що вся будівля замінована, однак оточили територію і не вчиняли жодних дій для евакуації мешканців. Журналісти відмовилися відчиняти двері. Не зумівши проникнути всередину, візитери пішли¹⁰⁸.

Представниця «Демократичного вибору Казахстану» **Жанара Ахмет** пов'язувала¹⁰⁹ провокацію із протестною активністю її організації: «Сьогодні ми в Казахстані провели мітинг, був

■ Жанара Ахмет

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100012043548093>

¹⁰⁵ Кримінальне свавілля в Ірпені: захиснику зелених зон, депутату від ВО «СВОБОДА», вночі спалили вже другу автівку / Інформаційний портал Ірпеня, 17 лютого 2019 року: <http://irpen.net.ua/entertainment/item/3056-kriminalne-svavillya-v-irpeni-zakhisniku-zelenikh-zon-deputatu-vid-vo-svoboda-vnochi-spalili-vzhe-drugu-avtivku>

¹⁰⁶ Svitlana Matvienko. Особиста фейсбук-сторінка. 22 лютого 2019 року: <https://www.facebook.com/svitlana.matvienko/posts/2626410074042146>

¹⁰⁷ У квартиру громадської діячки Матвієнко вночі проникли невідомі, а на сайти її організації здійснили DDoS-атаки / ZMINA, 23 лютого 2019 року: https://zmina.info/news/u_kvartiru_gromadskoji_dijachki_matvienko_vnochi_pronikli_nevidomi_a_na_sajti_jiji_organizacij_zdijсниli_ddosataki/

¹⁰⁸ Вежливые люди с казахским колоритом / Нігіліст. 27 лютого 2019 року: <https://www.nihilist.li/2019/02/27/vezhlyvye-ljudi-s-kazahskim-koloritom/>; Lyudmyla Kozlovska. Особиста фейсбук-сторінка, 27 лютого 2019 року: <https://www.facebook.com/lyudmyla.kozlovska/posts/10213838863268209>; Dzmitry Halko. Особиста фейсбук-сторінка, 27 лютого 2019 року: <https://www.facebook.com/dzmitry.halko/posts/231029995671605>

¹⁰⁹ Казахська журналістка Жанара Ахмет заявила про провокацію щодо редакції її ЗМІ / Інститут масової інформації, 27 лютого 2019 року: <https://imi.org.ua/news/kazakhs-ka-zhurnalistka-zhanara-akhmet-zaiavyla-pro-provokatsiiu-shchodo-redaktsii-ii-zmi-i22685>

сьогодні з'їзд керівної партії, і ми до цього з'їду провели великий мітинг по всій країні. Щоразу, як ми робимо такі заходи, нам тут у Києві влаштовують великі проблеми, влаштовують їх за допомогою спецслужб Казахстану».

Раніше в організацію вже приходили співробітники поліції. Вони нібито отримали сигнал, що за цією адресою перебувають злочинці.

#перешкоджання мирним зібранням

- **8 березня 2019 року** у Києві члени праворадикальних груп «Традиція і порядок», «Сокіл», «Братство» та «Катехон» проводили протест проти **Маршу за гендерну рівність**, після закінчення маршу зробивши спробу напасти на його учасниць і пошкодивши транспаранти. Трьох нападників було затримано поліцією¹¹⁰.

- **8 березня** поліція охороняє акцію за гендерну рівність

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10216222159880636&set=a.1985984963233>

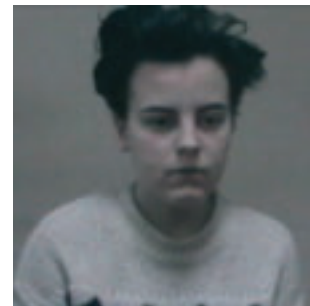
#незаконне затримання

- **21 березня 2019 року** в Києві працівники Служби безпеки України затримали і піддали 7-годинному допиту учасницю Групи моніторингу прав національних меншин **Маргариту Бондар**, громадянку Росії та Молдови. Працівники СБУ із застосуванням незаконних методів тиску схиляли дівчину до співпраці¹¹¹.

Незаконне затримання відбулося після прес-конференції та ефіру на Громадському радіо, під час яких активістка розповідала про насильство проти ромів із боку праворадикалів та про відсутність адекватної реакції з боку правоохоронних органів.

Серед погроз, озвучених співробітниками СБУ, була погроза висунути обвинувачення у злочині, передбаченому ст. 161 Кримінального кодексу («Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками»). Згідно з експертизою, проведеною Міністерством культури, статті Бондар присвячені протиправній діяльності ультраправих і актам насильства щодо ромів¹¹².

Через кілька днів після затримання Маргарита Бондар розповіла про події в своєму акаунті у фейсбуці. Після цього СБУ оприлюднила інформаційне повідомлення з цього приводу¹¹³.

- **Маргарита Бондар** на допиті

https://ssu.gov.ua/uploads/n_5905_87297922.jpg

¹¹⁰ «Жінка – це людина, а не матка і вагіна»: Як пройшов Марш жінок у Києві / Хмарочос, 8 березня 2019 року: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/03/08/zhinka-tse-lyudyna-a-ne-matka-i-vagina-yak-projshov-marsh-zhinok-u-kyievi-foto/>

¹¹¹ Інтерв'ю з Маргаритою Бондар. 22 березня 2019 року.

¹¹² Серед статей, що, на думку СБУ і Мінкультури, розпалюють міжнаціональну ворожнечу, див. наприклад: Р. Бондар. Табор уходит в пекло: о поджогах, ненависти по этническому признаку и ромских семьях Русановских садов / Commons, 4 червня 2018 року: <https://commons.com.ua/uk/tabor-uhodit-v-peklo/> ;

Лишили жилья 50 человек, спасли котенка: обыкновенный погром ромского лагеря / Commons, 8 червня 2018 року: <https://commons.com.ua/uk/pogrom-romskogo-lagerya/> ;

Р. Бондар. Кажется, мы начали забывать / Hirinist, 12 березня 2019 року: <https://www.nihilist.li/2019/03/12/kazhetsya-my-nachali-zabyvat/>

¹¹³ СБУ підтверджує видворення з України російської пропагандистки / Служба безпеки України, 27 березня 2019 року: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/5905#.8Vb8n3zv.dpbs>

У ньому стверджувалось: «Вона публікувала недостовірні та провокативні матеріали стосовно порушення прав національних меншин представниками вітчизняних націоналістичних організацій та начебто бездіяльності української правоохоронної системи. Згідно з експертним висновком фахівців Міністерства культури України зміст вказаних публікацій сприяє інспіруванню міжнаціональної та міжетнічної ворожнечі, дестабілізації суспільно-політичної обстановки».

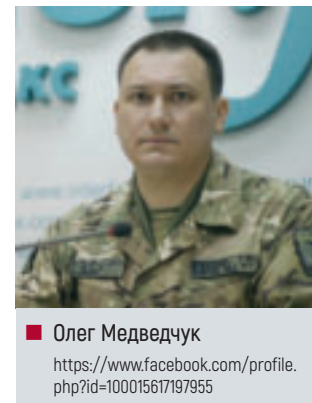
Звертає на себе увагу, що міжетнічній ворожнечі, на думку СБУ, сприяє не порушення прав національних меншин, і не бездіяльність правоохоронних органів, а статті, в яких висвітлено ці проблеми.

За клопотанням СБУ, ДМСУ прийняла рішення про видворення Маргарити Бондар з України. Не чекаючи на депортацію, активістка сама покинула територію країни.

#злякування, погрози та інші спроби тиску

- Увечері **5 квітня 2019 року** у Хмельницькому було здійснено спробу нападу на керівника громадської організації «Патріотичне братство прикордонників України» **Олега Медведчука**.

Група із дев'яти осіб в масках чекала на нього біля будинку. Коли його машина заїхала у паркінг, вони зайшли слідом, оточили автомобіль та заблокували вихід. Однак самого Олега Медведчука в машині не було – того дня він затримався, і його дружина поверталася додому на машині одна. Виявивши в машині лише дружину активіста, група, що заблокувала автомобіль, пішла. На відеозаписі з камер спостереження паркінгу видно, як один з нападників бігом повертається до машини і, ймовірно, знімає з неї пристрій стеження, який було закріплено раніше¹¹⁴.

■ Олег Медведчук
<https://www.facebook.com/profile.php?id=100015617197955>

Напередодні нападу організація «Патріотичне братство прикордонників України» оприлюднила інформацію про факти корупції в Державній прикордонній службі України. У день нападу було опубліковано звернення до президента України з приводу ігнорування правоохоронними органами оприлюднених даних¹¹⁵.

На думку Олега Медведчука, спроба нападу мала на меті змусити його зупинити діяльність «Патріотичного братства прикордонників» та його власну активність як керівника організації.

Після події Олег Медведчук стверджував, що слідчі дії не проводять і розслідування гальмують¹¹⁶. Декілька днів поліція відмовлялася вносити відомості до Єдиного державного реєстру та розпочинати впровадження, посилаючись на те, що ніхто не постраждав¹¹⁷. Пізніше, після втручання народного депутата Єгора Соболева та зустрічі Олега Медведчука з керівництвом обласної державної адміністрації та Головного управління Національної поліції в області, було розпочато кримінальне провадження¹¹⁸.

¹¹⁴ Олег Медведчук. Особиста фейсбук-сторінка. 9 квітня 2019 року: <https://www.facebook.com/100015617197955/posts/517216828808886>

¹¹⁵ Особиста вигода або дискредитація Президента? / Патріотичне братство прикордонників України, 5 квітня 2019 року: <http://bratstvo-kordon.org.ua/osobista-vigoda-abo-diskreditaciya-prezidenta/>

¹¹⁶ Вимагаємо розслідування нападу на громадського активіста Олега Медведчука / Патріотичне братство прикордонників України, 8 квітня 2019 року: <http://bratstvo-kordon.org.ua/vimagayemo-rozsliduvannya-napadu-na-gromadskogo-aktivista-olega-medvedchuka/>

¹¹⁷ Нема тіла, не буде й діла / Цензор.нет, 9 квітня 2019 року: https://m.censor.net.ua/ua/blogs/3121228/nema_tla_ne_bude_yi_dla_pravila_vijivannya_gromadskogo_aktivu_vdeo

¹¹⁸ З більшою силою, що зрощена справедливим гнівом / Патріотичне братство прикордонників України, 8 квітня 2019 року: <http://bratstvo-kordon.org.ua/z-bilshoyu-siloyu-shho-zroshhena-spravedlivim-gnivom-do-voroga/>

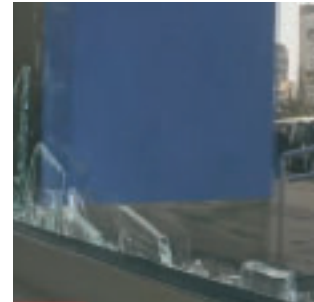
За словами постраждалого, незважаючи на знайдену їм особисто додаткову інформацію щодо автомобілів, на яких нападники пересувалися¹¹⁹, під час слідчих дій отримати вагомі результати не вдалося¹²⁰. Осіб, які скоїли злочин, та замовників нападу й досі не встановлено.

#перешкоджання діяльності громадської організації

#фізичний напад

- **10 квітня 2019 року** у Києві невідомі розбили скло в одному з готелів, де проживали учасниці **«Європейської лесбійської конференції»**, і залишили гомофобні написи¹²¹.
- Наступного дня, **11 квітня 2019 року**, учасники праворадикальних організацій «Традиція і порядок» і «Катехон» пікетували готель «Турист», в якому проходила конференція. Ультраправі намагалися прорватися всередину будівлі. Під час сутички хтось розбризкав у фойє готелю сльозогінний газ (за одними повідомленнями, газ застосували ультраправі¹²², за іншими – працівник охоронної фірми, який намагався перешкодити ультраправим увірватися всередину¹²³).

Крім того, учасники ультраправих організацій напали на лівого активіста (чи то впізнавши, чи то просто через «неформальну» зовнішність), який випадково проходив повз, та побили його¹²⁴.

■ Розбита шибка в готелі «Турист» під час Європейської лесбійської конференції

<https://img.tsn.ua/cached/1555080278/tsn-3d89b48abea265f94b95dc0c555f69d9/thumbs/1340x530/f5/53/9a0ffe3798b90d36e9f14658b78953f5.jpeg>

#пошкодження або знищення майна

- В ніч на **11 квітня 2019 року** в селі Глухів Сокальського району Львівської області було спалено господарські будівлі на подвір'ї місцевої екоактивістки **Ольги Масловської**. Згоріла стайня, загинули усі свійські тварини – коні, кози, корова, телята, кури. Злочинці облили стіни стайні бензином та застосували для підпалу пляшки із запалювальною рідиною¹²⁵.

Ольга Масловська фіксувала факти незаконної рубки лісу та вимагала розслідування. Саме із цією діяльністю вона пов'язує підпал. За її словами, відповідальність за лісове браконьєрство несуть місцеві лісники¹²⁶.

Було відкрито кримінальне провадження за ст. 194 КК України (Умисне знищення чужого майна).

■ Після підпалу на подвір'ї Ольги Масловської

Фото надані постраждалою.

¹¹⁹ Нові обставини щодо нападу. Потрібна ідентифікація злочинців (відео) / Цензор.нет, 14 серпня 2019 року: <https://censor.net.ua/b3142814>

¹²⁰ Інтерв'ю з потерпілим, 24 грудня 2019 року.

¹²¹ Olena Shevchenko. Особиста фейсбук-сторінка. 10 квітня 2019 року: <https://www.facebook.com/olena.shevchenko.5876/posts/2606148406081773>

¹²² У Києві напали на учасників «Європейської лесбійської конференції», є постраждалі – організаторка / Громадське, 11 квітня 2019 року: <https://hromadske.ua/posts/u-kiyevi-napali-na-uchasnikiv-yevropejskoyi-lesbijskoyi-konferenciyi-ye-postrazhdali-organizatorka>

¹²³ На Лівобережній намагалися зірвати європейську лесбійську конференцію / Хмарочос, 12 квітня 2019 року: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/04/12/lesbijsku-konferentsiyu-na-livoberezhnij-namagalysya-zirvaty/>

¹²⁴ Повідомлення в закритій спільноті у фейсбуці.

¹²⁵ На Львівщині через конфлікт із «чорними» лісорубами багатодітній матері спалили стайню з худобою / Zahid.net, 13 квітня 2019 року: https://zaxid.net/na_lvivshini_cherez_konflikt_iz_chornimi_lisorubami_bagatoditnij_materi_spalili_staynyu_z_hudoboyu_n1479497

¹²⁶ Активістка, якій спалили стайню з худобою, вимагає розслідування справи у Львові / Zaxid.net, 15 квітня 2019 року: https://zaxid.net/aktivistka_yakiy_spalili_staynyu_z_hudoboyu_vimagaye_rozsliduvannya_spravi_u_lvovi_n1479605

Раніше, 20 грудня 2018 року, злочинці так само за допомогою пляшок із запалювальною сумішшю вже підпалювали хату активістки. По гарячих слідах син Масловської тоді затримав місцевого мешканця. Зловмисників було двоє, але особу спільника затриманого слідством встановлено не було. 5 вересня 2019 року Сокальський районний суд призначив палію рік умовного покарання. Він визнав власну провину та відшкодував потерпілій матеріальні збитки. Судом було встановлено, що саме боротьба активістки проти незаконної вирубки лісу була причиною підпалу¹²⁷.

#фізичний напад

#залякування, погрози та інші спроби тиску

#юридичне переслідування

- **19 квітня** в Одесі на брифінгу, присвяченому боротьбі за збереження Літнього театру в Міському саду, облили нечистотами народного депутата **Мустафу Найєма**¹²⁸, який приїхав підтримати одеських активістів, що намагаються протидіяти знищенню Літнього театру в центрі міста. Коли Найєм заходив на територію Міського саду, зловмисник згори (з брами огорожі) вилив на нього відро помиїв.

■ В Міському саду Одеси Мустафу Найєма облили нечистотами
<https://youtu.be/gekeCLDufqs>

Територія Літнього театру (вул. Преображенська, 24), незважаючи на фактичну належність до Міського саду і статус паркової зони, раніше була передана у тривалу оренду компанії «Солінг». У 2017 році компанія розробила і затвердила проєкт будівництва там торгового центру. Місцеві жителі і громадські активісти розгорнули кампанію протесту, намагалися самотужки прибрати сміття та навести лад на території¹²⁹. Мирні та ненасильницькі акції проти будівництва зустрічали агресивну поведінку людей, найнятих, очевидно, для охорони.

- Останній раз зіткнення щодо забудови Літнього театру відбувалися **13 квітня 2019 року**¹³⁰.

Після протестів Міністерство культури України відмовилося погоджувати проєкт будівництва, однак Касаційний адміністративний суд скасував це рішення на формальних підставах. Одеська міська рада створила Робочу групу з розробки проєкту благоустрою Літнього театру, яка затвердила проєкт створення на його території концертного майданчика. В березні міська рада затвердила проєкт.

Весною 2019 року компанія-орендар розпочала те, що вона називала реконструкцією і створенням культурного простору. Однак перебіг робіт свідчив, що компанія розпочинає фундаментальне будівництво. Активісти стверджують, що будівництво відбувається незаконно, без належних документів, які дозволяли б такі роботи. Організація «Зелений лист» намагалася зупинити будівництво через суд. У серпні Одеський окружної адміністративний суд став на бік компанії «Солінг» і затвердив рішення, згідно з яким Літній театр не є частиною

¹²⁷ На Львівщині судили чоловіка, який підпалив будинок багатодітної матері / Status Quo, 17 вересня 2019 року: https://zaxid.net/aktivistka_yakiy_spalili_staynyu_z_hudoboyu_vimagaye_rozsliduvannya_spravi_u_lvovi_n1479605

¹²⁸ Мустафу Найєма облили нечистотами / Youtube-канал Думская Нет, 19 квітня 2019 року: <https://youtu.be/gekeCLDufqs>

¹²⁹ М. Генік. Торговельний центр замість парку / День, 17 листопада 2017 року: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayiny/torgovelnnyy-centr-zamist-parku>

¹³⁰ Протесты в Одессе: что происходит / Panoptikon, 15 квітня 2019 року: <http://panoptikon.org/articles/115167-protesty-v-odesse-cto-proiskhodit-fotovideo.html>

Міського саду та пам'яткою садово-паркового мистецтва¹³¹. Проте в жовтні П'ятий апеляційний адміністративний суд підтримав апеляційну скаргу громадських організацій «Автомайдан» і «Зелений лист» на рішення першої інстанції та задовольнив їх позов до мерії Одеси. Суд визнав незаконним і скасував березневе рішення виконкому, який затвердив проєкт благоустрою Літнього театру в Міському саду Одеси¹³².

- Одночасно компанія-орендар здійснювала спроби юридичного переслідування активістів. У березні компанія «Солінг» подала позови до суду, згідно із якими вимагала стягнути по 1 млн. грн із **13 активістів**, які захищали Літній театр та проводили суботники на його території (так звана «справа 13 друзів «Солінгу»»)¹³³. Представники «Солінгу» стверджували, що під час суботників було пошкоджено майно компанії. В квітні Суворовський районний суд Одеси ще до початку розгляду справи по суті арештував майно одного із активістів, **Юрія Дяченка**¹³⁴. У липні це рішення було підтверджене Одеським апеляційним судом¹³⁵. Але в вересні Приморський районний суд розглянув позов щодо іншого активіста, **Святослава Челбашева**, та виніс рішення на його користь. Суддя відмовила у задоволенні позову компанії «Солінг» в повному обсязі¹³⁶. 20 листопада Арцизький районний суд Одеської області відмовив у позові щодо іншого активіста, **Владислава Балінського**, та зобов'язав компанію «Солінг» відшкодувати йому 50 тис. гривень, які він витратив на адвоката¹³⁷.

- **7 травня 2019 року** в Одесі на території Літнього театру стався напад на журналістку й лідерку громадського екологічного руху «Зелений лист» **Світлану Підпалу**, коли вона чекала на інспектора комунального підприємства «Зелентрест», який мав зафіксувати порушення при пересадці дерев¹³⁸. Нападник вилив на активістку відро помий.

Підпала протестувала проти проведення робіт на території Літнього театру, які здійснювали комерційні партнери мера Одеси Геннадія Труханова. Вона доклала зусиль для фіксації неправомірних дій підрядника. Серед іншого, Підпала є однією із 13 одеських активістів, проти яких компанія-забудовник, ТОВ «Солінг», подала позови щодо матеріального відшкодування нібито завданої шкоди.

На думку постраждалої, за організацію нападу несуть відповідальність особи, які співпрацюють з чиновниками Одеської міськради, а про підготовку нападу знали

■ Світлана Підпала
фото з особистої фб-сторінки

¹³¹ Суд решил, что одесский Летний театр не относится к Горсаду / Думская, 28 сепня 2019 року: <https://dumskaya.net/news/sud-reshil-chto-odesskiy-letniy-teatr-ne-otnosit-102423/>

¹³² Суд отменил решение исполкома о благоустройстве Летнего театра Горсада как концертной площадки / Думская, 28 жовня 2019 року: <https://dumskaya.net/news/sud-otmenil-reshenie-ispolkoma-o-blagoustroystve-104725/>

¹³³ 61. Дело 13 «друзей» Солинга: одесский суд вынес решение по первому иску на миллион гривен / 048, 12 вересня 2019 року: <https://www.048.ua/news/2510170/delo-13-druzej-solinga-odesskiy-sud-vynes-resenie-po-pervomu-isku-na-million-griven>

¹³⁴ ДемАльянс. Офіційна фейсбук-сторінка. 11 травня 2019 року: <https://www.facebook.com/DemAlliance/posts/2660387697367230> ; Дяченко Юрій. Особиста фейсбук-сторінка. 10 травня 2019 року: <https://www.facebook.com/deachenko/posts/2330238927035419>

¹³⁵ Майно голови одеського «ДемАльянсу» Юрія Дяченка залишиться під арештом / UA: Одеса, 24 липня 2019 року: <https://od.suspilne.media/news/31947>

¹³⁶ Святослав Челбашев. Особиста фейсбук-сторінка. 11 вересня 2019 року: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2346367175680668&set=a.1424002007917194> ;

Дело 13 «друзей» Солинга: одесский суд вынес решение по первому иску на миллион гривен / 048.ua, 12 вересня 2019 року: <https://www.048.ua/news/2510170/delo-13-druzej-solinga-odesskiy-sud-vynes-resenie-po-pervomu-isku-na-million-griven>

¹³⁷ Владислав Балінський. Особиста фейсбук-сторінка. 21 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/balinskyy.vladislav/posts/2698590260202167>

¹³⁸ Відбулося перше судове засідання по суті у справі проти активістів Літнього театру / Система захисту активістів; Асоціація УМДПЛ: <https://activist-protection.umdpl.info/incident/vidbulosia-pershe-sudove-zasidannia-po-suti-u-spravi-proti-aktyvistiv-litn-oho-teatru/>

представники фірми-підрядника¹³⁹. Незадовго до нападу активістка отримувала погрози і виявила стеження за собою¹⁴⁰.

За фактом нападу було відкрито провадження за ст. 296 Кримінального кодексу (Хуліганство). Згодом звинувачення було переqualіфіковано на частину другої ст. 171 Кримінального кодексу (Перешкоджання діяльності журналіста), що передбачає суворіше покарання. Звинувачення було пред'явлене Сергієві Смирненку. Під час впізнання він продовжував погрожувати активістці¹⁴¹. 25 травня Приморський районний суд м. Одеси розглянув питання про застосування запобіжного заходу і залишив підозрюваного на свободі під заставу в 38 тис. грн.¹⁴²

■ Нападник Сергій Смирненко в поліції
фото з особистої фб-сторінки
Світлани Підпалої

За словами Підпалої, слідство вели неякісно та заангажовано, організаторів та замовників нападу не встановлено, незважаючи на наявність доказів, а безробітний нападник зміг сплатити грошову заставу і продовжує користуватися послугами двох приватних адвокатів.

Раніше, 24 червня 2017 року, на активістку вже нападали. Біля будинку невідомий назвав Підпалу на ім'я, бризнув у неї з газового балончика і вдарив в обличчя¹⁴³.

#фізичний напад

#вбивство

■ **4 травня 2019 року** в Черкасах жорстоко побили блогера, журналіста і громадського активіста **Вадима Комарова**. На перехресті вул. Надпільної і Небесної Сотні його вдарили молотком по голові. Коли постраждалого виявили перехожі, він був непритомним.

Особисті речі Комарова не були вкрадені. Потерпілий був госпіталізований. Його було терміново прооперовано, проте він так і не опритомнів¹⁴⁴.

■ Вадим Комаров
<https://www.facebook.com/nazarviv>

Поліція спочатку відкрила кримінальне провадження за статтю «Умисне тяжке тілесне ушкодження», однак згодом переqualіфікувала справу на «Замах на умисне вбивство».

У ніч на **20 червня**, не виходячи з коми, внаслідок отриманих фізичних ушкоджень Вадим Комаров помер¹⁴⁵.

¹³⁹ Светлана Подпала. Особиста фейсбук-сторінка. 7 травня 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2372618326347511&id=100007980997512

¹⁴⁰ Одеська активістка отримує погрози після антизабудовних акцій у місті / theБабель, 14 квітня 2019 року: <https://thebabel.com.ua/news/28716-odeska-aktivistka-otrimuye-pogrozi-pislya-antizastroechnih-akciy-v-misti>

¹⁴¹ Светлана Подпала. Особиста фейсбук-сторінка. 23 травня 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2384106248532052&id=100007980997512

¹⁴² Мужчину, который облил нечистотами одесскую экоактивистку, отпустили под залог / Думская, 30 травня 2019 року: <https://dumskaya.net/news/muzhchinu-kotoryy-oblil-nechistotami-odesskuyu-e-099217/>

¹⁴³ У центрі Одеси побили журналістку й активістку Світлану Підпалу / ZMINA, 24 червня 2017 року: https://zmina.info/ru/news-ru/u_centri_odesi_pobili_zhurnalistku_j_aktivistku_svitlanu_pidpalu/

¹⁴⁴ У Черкасах побили журналіста Вадима Комарова. Він у важкому стані / Інститут масової інформації, 5 травня 2019 року: <https://imi.org.ua/news/u-cherkaskh-pobyly-zhurnalista-vadyma-komarova-vin-u-vazhkomu-stani-i23145>

¹⁴⁵ В Черкассах скончался избитый журналист Комаров: он был в коме 46 дней / РБК-Україна, 20 червня 2019 року: <https://www.rbc.ua/rus/stylar/cherkassah-skonzhalsya-izbityy-zhurnalist-1561011605.html>

Напередодні нападу Комаров анонсував оприлюднення інформації про причетність черкаських чиновників до корупції¹⁴⁶. За словами колеги загиблого Валерія Макєєва, у день нападу Вадим Комаров мав отримати інсайдерську інформацію з правоохоронних органів щодо того, як один з чиновників міськвиконкому уник покарання за вчинені правопорушення¹⁴⁷. За деякими свідченнями, матеріал, який шукав Комаров, стосувався протиправних дій заступника мера Черкас Юрія Ботнара¹⁴⁸.

Крім того, у власних публікаціях у ЗМІ та в соціальних мережах журналіст і блогер висвітлював теми розкрадання бюджетних коштів, корупції в міськраді, незаконного будівництва, порушень прав ув'язнених і бунтів в колоніях. Журналістською діяльністю загиблий не обмежувався, активно беручи участь у громадських акціях, протестах тощо. Випадок Вадима Комарова належить до тих, де складно відокремити фахову журналістську діяльність від громадянського активізму.

Фоторобот імовірного нападника на Вадима Комарова поліція оприлюднила лише через півтора місяці після нападу, 20 червня, коли журналіст помер. Незважаючи на наявність свідчень щодо зовнішності вірогідного вбивці, а також заяв про те, що правоохоронці «з великим ступенем ймовірності встановили причетну особу»¹⁴⁹, офіційно підозри нікому не було вручено.

Раніше на журналіста вже нападали. 7 вересня 2016 року невідомий стріляв у Вадима Комарова, але куля потрапила в стіну¹⁵⁰. За цим фактом поліція відкрила провадження за статтею «Хуліганство».

18 липня 2017 року Комарова побили під час громадських зборів мешканців одного з мікрорайонів Черкас. На нього накинувся працівник однієї з будівельних фірм, яка належала депутатові обласної ради. Потерпілий активіст виступав проти незаконної, на його думку, забудови набережної Дніпра¹⁵¹.

#перешкодження мирним зібранням

- **5 травня 2019 року** в Кураховому Донецької області співробітники правоохоронних органів не дали активістам **Фундації регіональних ініціатив** проводити мітинг протесту проти поліцейського свавілля «Я не хочу бути наступним!»¹⁵².

Поліцейські почали опитувати активістів, які сиділи на лавці та малювали плакати, і переконували, що активісти мають попередити органи місцевого самоврядування за десять днів про те, що хочуть проводити акцію. Після розмови, яка тривала понад годину, поліцейські пішли, і троє активістів провели акцію під відділом поліції. Вони тримали у руках плакати «Я не

■ Учасники акції
«Я не хочу бути наступним»
<https://hromadske.ua/posts/na-donechchini-pidlitki-vlashtuvai-akciyu-za-svobodu-zibran-policiya-pereshkodzhala-yiyi-provedennyu>

¹⁴⁶ Справу про побитого журналіста Вадима Комарова пере kwalіфікували як умисне вбивство / ТСН, 20 червня 2019 року: <https://tsn.ua/ukrayina/spravu-pro-pobittya-zhurnalista-vadima-komarova-perekvalifikovano-yak-umisne-vbivstvo-1365522.html>

¹⁴⁷ Ще один журналіст загинув: за що вбили Вадима Комарова? / Радіо Свобода, 20 червня 2019 року: <https://www.radiosvoboda.org/a/30010798.html>

¹⁴⁸ Хто вбив журналіста Комарова: поліція показала фоторобот / 24 канал, 20 червня 2019 року: https://24tv.ua/hto-vbiv-zhurnalista-komarova-politsiya-pokazala-fotorobot_n1168974

¹⁴⁹ Поліція вийшла на слід убивці черкаського журналіста Комарова / Сьогодні, 16 липня 2019 року: <https://www.segodnya.ua/ua/regions/others/policiya-vyshla-na-sled-ubiytsy-cherkasskogo-zhurnalista-komarova-1302246.html>

¹⁵⁰ Як розслідують злочини проти черкаських журналістів / Громадське Черкаси, 21 листопада 2017 року: <https://hromadske.ck.ua/yak-rozsliduyut-zlochyiny-proti-cherkaskykh-zhurnalistiv/>

¹⁵¹ Черкаський журналіст, у якого стріляли, пов'язує напад зі своєю професійною діяльністю / Детектор. Медіа, 8 вересня 2016 року: <https://detector.media/community/article/118580/2016-09-08-cherkaskii-zhurnalista-u-yakogo-strilyali-povyazue-napad-zi-svoeyu-profesiinoyu-diyalnistyu/>

¹⁵² На Донеччині підлітки влаштували акцію за свободу зібрань: поліція перешкоджала її проведенню / Громадське, 5 червня 2019 року: <https://hromadske.ua/posts/na-donechchini-pidlitki-vlashtuvai-akciyu-za-svobodu-zibran-policiya-pereshkodzhala-yiyi-provedennyu>

хочу бути наступним», «Мені було 5 років, а скільки дадуть моїм вбивцям?» та «Конституція за 10081»¹⁵³.

Приводом для спроби проведення мітингу були численні затримання політичних активістів, які брали участь у суспільній кампанії «Зупини Зе!Реванш» в контексті передвиборчої кампанії.

#фізичний напад

#перешкодження мирним зібранням

- **15 травня 2019 року** у Запоріжжі прихильники праворадикальних груп «С14» і «Національний корпус» напали на учасників та учасниць акції ЛГБТ-спільноти «Сто кроків гордості». Активістів ЛГБТ-спільноти обливали зеленкою¹⁵⁴.

#перешкодження діяльності громадської організації

- **17 травня 2019 року** в Харкові близько десяти учасників праворадикальних груп «Фрайкор» та «Традиція і порядок» зробили спробу зірвати закритий ЛГБТ-захід, присвячений підготовці проведення Маршу рівності в місті у вересні цього року, який на території готелю «Прем'єр палас Харків» проводили організації **Freedom House**, «Національний демократичний інститут міжнародних справ» (NDI) та «Сфера».

У зал силоміць увірвалися близько 10 представників праворадикальних організацій. З погрозами та нецензурною лайкою вони повідомили, що протестують проти цього заходу, розштовхали людей, заблокували трибуну та заважали його подальшому проведенню. Організатори та адміністрація готелю «Прем'єр палас», в якому відбувалася зустріч, вжили заходів, і захід було продовжено після деякої паузи.

За фактом інциденту Національна поліція відкрила провадження з попередньою кваліфікацією «хуліганство»¹⁵⁵.

#перешкодження діяльності громадської організації

- **18 травня 2019 року** в Кривому Розі група з приблизно десяти праворадикальних активістів на чолі з представником «Правого сектору» Віталієм Онищенком зірвали фестиваль «Знайти рівновагу», що був призначений для ЛГБТ-аудиторії. Захід мав відбутися у закритому режимі. З ініціативою фестивалю виступила місцева громадська організація «Протеґо».

Ультраправі, якимось чином дізнавшись про місце проведення фестивалю, незадовго до його початку зайняли приміщення, розгорнули гомофобні плакати і ображали організаторок, які заздалегідь прийшли підготувати зал¹⁵⁶.

¹⁵³ 10081 – номер законопроекту, яким пропонували виключити з Кодексу про адміністративні правопорушення ст. 185-1 «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій» та 185-2 «Створення умов для організації і проведення з порушенням установленого порядку зборів, мітингів, вуличних походів або демонстрацій».

¹⁵⁴ ЛГБТ-акція у Запоріжжі: Організатори в останню мить змінили локацію, непередбачені потрапили «під роздачу» / Діло. Запоріжжя, 15 травня 2019 року: <https://zp.depo.ua/ukr/zp/lgbt-aktsiya-u-zaporizhzhii-organizatori-v-ostanniyu-mit-zminili-lokatsiyu-nepoperedzheni-potrapili-pid-rozdachu-20190515962792>

¹⁵⁵ У Харкові ультраправі намагалися зірвати закритий ЛГБТ-захід / ZMINA, 21 травня 2019 року: https://zmina.info/news/u_kharkovi_ultrapravi_namagalis_zirvati_zakritij_lgbtzhid/

¹⁵⁶ У Кривому Розі ультраправі зірвали тренінг до Дня протидії гомофобії / ZMINA, 20 травня 2019 року: https://zmina.info/news/u_kijevi_ultrapravi_zirvali_trening_do_dnja_protidiji_gomofobiji/ ; Henri Demianovich. Особиста фейсбук-сторінка, 18 травня 2019 року: <https://www.facebook.com/henri.demianovich/posts/672062353247598>

Поліція кваліфікувала подію як хуліганство, хоча організатори в заяві вказали на склад злочину, передбачений ст. 170 КК (перешкоджання діяльності громадської організації)¹⁵⁷.

#пошкодження або знищення майна

#юридичне переслідування

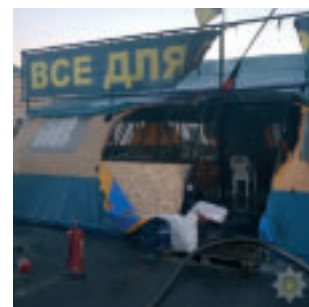
#перешкоджання мирним зібранням

■ **20 травня 2019 року** в Харкові було підпалено волонтерський намет «**Все для перемоги**».

Намет було встановлено на площі Свободи ще 2014 року. Активісти збирали в ньому кошти на підтримку української армії та гуманітарну допомогу цивільному населенню прифронтових територій. Крім того, намет виконував інформаційні функції. Навколо нього були встановлені інформаційні стенди та щось на кшталт виставки-інсталяції, де експонували речові докази російської збройної агресії тощо.

Навесні 2019 року навколо намету розгорнувся конфлікт, пов'язаний із намаганням місцевої влади прибрати його або перенести із площі.

8 травня на сайті мерії було розміщено петицію про знесення намету. Після того, як ініціативу підтримав міський голова Харкова Геннадій Кернес на своїй сторінці у фейсбуці, вона швидко збрала п'ять тисяч підписів¹⁵⁸.

■ Навет «Все для перемоги» після підпалу

<https://hk.npu.gov.ua/news/inshi-podiji/xarkivska-policiya-zatrimala-osobu-prichetnu-do-pidpalu-volonterskogo-nametu-na-ploshhi-svobody/>

¹⁵⁷ Henri Demianovich. Особиста фейсбук-сторінка. 3 червня 2019 року: <https://www.facebook.com/henri.demianovich/posts/681630175624149>

¹⁵⁸ Светличная прокомментировала конфликт вокруг палатки на площади Свободы / Newsroom, 15 травня 2019 року: <https://www.newsroom.kh.ua/news/svetlichnaya-prokommentirovala-konflikt-vokrug-palatki-na-ploshchadi-svobody>

11 травня на намет повісили припис за підписом начальника інспекції з паркування Андрія Гаркушина із повідомленням, що в разі, якщо власники не приберуть об'єкт до 14 травня, його буде демонтовано на підставі рішення виконавчого комітету Харківської міської ради¹⁵⁹.

12 травня волонтери провели масовий мітинг проти знесення намету.

14 червня Нацполіція повідомила, що підозрюваного у підпалі було затримано¹⁶⁰. Слідство підозрює у скоєнні цього злочину Ігоря Полтавського. Він власної провини не визнав¹⁶¹. 15 червня Дзержинський районний суд обрав для підозрюваного запобіжний захід у вигляді утримання під вартою¹⁶².

- **13 травня** співробітники комунального підприємства із грейдером спробували знести намет, але активісти перегородили дорогу техніці, і спроба провалилася¹⁶³.

Харківська міська рада звернулася до суду із позовом про безстрокову заборону проведення на площі Свободи масових заходів. 18 травня Харківський окружний адміністративний суд відмовився задовольнити позов¹⁶⁴. Мерія Харкова подала апеляцію. 20 травня Другий апеляційний адміністративний суд залишив без змін рішення суду першої інстанції¹⁶⁵.

У контексті тиску з боку місцевої влади з метою прибрати намет є сенс розглядати його підпал, який відбувся в той самий день.

#юридичне переслідування

- **22 травня** у Києві відбувся обшук в квартирі **Ірини Чилиєвої**, юристки, яка активно виступає за збереження столичного культурно-історичного спадку, захист зелених зон та проти незаконних забудов. Обшук було проведено за ухвалою Голосіївського районного суду без зазначення, в рамках якої саме справи¹⁶⁶.

Як юристка та активістка, Ірина Чилиєва захищала інтереси громади в багатьох судових справах. Серед іншого, вона була представницею ГО «Микільська Слобідка» та виграла процес проти забудовників на березі Дніпра в Києві. Тиск з боку правоохоронних органів також може бути пов'язаний із зусиллями Ірини Чилиєвої, що спрямованні на захист музею на Поштової площі¹⁶⁷.

¹⁵⁹ Інфоцентр Євро Харків. Фейсбук-сторінка. 11 травня 2019 року: <https://www.facebook.com/euro.kharkiv.ua/photos/a.690918730994126/2220802961339021>

¹⁶⁰ Підпал волонтерського намету у Харкові: затриманому оголосили підозру / Укрінформ, 15 червня 2019 року: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2722057-pidpal-volonterskogo-nametu-u-harkovi-zatrimanomu-ogolosili-pidozru.html>

¹⁶¹ «Я цього не робив»: затриманий за підпал намету на майдані Свободи не визнає провини / UA: Харків, 15 червня 2019 року: <https://kh.suspilne.media/news/26789>

¹⁶² Суд узяв під варту підозрюваного в підпалі волонтерського намету в Харкові / Гордон, 15 червня 2019 року: <https://kh.suspilne.media/news/26789>

¹⁶³ Комунальщики с трактором и грейдером не пустили к волонтерской палатке «Все для победы» в Харьков / Цензор.нет, 13 травня 2019 року: <https://censor.net.ua/n3126666>

¹⁶⁴ Окружний адмінсуд Харкова відмовив міськраді, яка просила забрати намет волонтерів на площі Свободи / Гордон, 18 травня 2019 року: <https://gordonua.com/ukr/news/society/-okruzhnij-adminsud-harkova-vidmoviv-miskradi-jakij-prosiv-pribrati-namet-volonterv-na-ploshchi-svobod-971342.html>

¹⁶⁵ Мерія Харкова програла апеляцію щодо волонтерського намету в центрі міста / Гордон, 20 травня 2019 року: <https://gordonua.com/ukr/news/society/-merija-harkova-prograla-apeljatsiju-po-volonterskoji-nameti-v-tsentri-mista-977495.html>

¹⁶⁶ Наталія Новак. Особиста фейсбук-сторінка, 22 травня 2019 року: <https://www.facebook.com/novak.udar/posts/2188546064592056>

¹⁶⁷ Тиснуть – на найактивніших / День, 6 листопада 2019 року: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/tysnut-na-nayaktyvnishyh>

#перешкодження мирним зібранням

- **23 травня 2019 року** Чернівецька міська рада прийняла рішення «Про обов'язкове проведення громадських слухань перед публічною акцією ЛГБТ-спільноти». Під час засідання лунали відверто гомофобні висловлювання¹⁶⁸.

Слід зазначити, що таке рішення міськради є юридично нікчемним, оскільки воно не відповідає Конституції та міжнародним зобов'язанням України.

#перешкодження діяльності громадської організації

- **27 травня 2019 року** в Києві група ультраправих зірвала дискусію «Рік після ромських погромів: чи варто чекати справедливості?, яка проходила в Українському кризовому медіацентрі.

Під час заходу мали виступити представники **Групи моніторингу прав національних меншин**, українського представництва **Freedom House**, **Фонду «Чіріклі»** та Управління забезпечення прав людини Національної поліції України. Захід було присвячено проблемі відсутності прогресу в розслідуваннях антиромського насильства торік.

■ Зрив дискусії в Українському кризовому медіацентрі
фото УКМЦ

Однак брифінг був зірваний представниками групи «Невідомий патріот» та колишнім бійцем полку «Азов» Максимом Ярошом, який агресивно себе поводився. Він був у камуфляжі та приніс із собою ножі та сокиру. Коли почався захід, Ярош вийшов до сцени та почав

¹⁶⁸ Insight LGBTQ NGO. Фейсбук-сторінка. 24 травня 2019 року: <https://www.facebook.com/insight.ngo/photos/a.1450596401911334/2225727734398193>

вимахувати сокирою, дискусію було зірвано. Після появи спецпідрозділу поліції адміністрація медіацентру оголосила, що захід скасовано¹⁶⁹.

#дискредитація

- **6 червня 2019 року** одеський активіст **Олег Михайлик** розповів про декілька спроб публічної дискредитації. Серед іншого, йдеться про поширення фейкового оголошення про організацію проплаченого мітингу із його номером телефону та петиції із вимогою призначити його головою області¹⁷⁰.

Нагадаємо, раніше, 22 вересня 2018 року, на Олега Михайлика було здійснено замах, він пережив клінічну смерть. Було затримано підозрюваних в виконанні злочину, але замовники досі не встановлені. Постраждалий не впевнений, що затримані справді мають стосунок до замаху, на його думку, слідство саботують.

#пошкодження або знищення майна

- У ніч на **7 червня** в Києві спалили машину громадського активіста, члена партії «Сила людей» **Андрія Беляєва**¹⁷¹.

Активіст пов'язує подію з власною громадською діяльністю, хоча йому важко висловити припущення щодо того, хто конкретно хотів йому помститися або налякати його¹⁷².

Серед іншого, Андрій Беляєв брав участь в протестах проти незаконної забудови Протасового Яру (докладніше див. нижче).

#фізичний напад

#перешкоджання мирним зібранням

В червні в Києві відбулася серія нападів на відвідувачів та учасників заходів в рамках Тижня КиївПрайд. Заходи КиївПрайду мають правозахисну мету. В контексті насильства із боку організованих ультраправих груп та інших гомофобів, яке щорічно супроводжує тиждень Прайду та будь-які заходи ЛГБТ-спільноти, навіть відвідування кінопоказу може вважатися проявом громадянської позиції та формою правозахисного активізму.

- Увечері **19 червня 2019 року** в Києві гомофобних нападів зазнали декілька людей, що відвідали показ фільму «Не ховай очей-2. Наші в США» в рамках програми **Тижня КиївПрайд**.

Кілька учасників заходу зазнали нападу прямо біля входу в артпростір IZONE, де відбувався показ. Одна людина була побита, ще мінімум троє постраждали від застосування газових

¹⁶⁹ Ультраправі зірвали дискусію про безкарність ромських погромів. Принесли сокиру та два ножі / ZMINA, 7 травня 2019 року: https://zmina.info/news/ultrapravi_zirvali_diskusiju_v_ukmcs_pro_bezkarnist_romskih_pogromiv/; Vyacheslav Likhachev. Особиста фейсбук-сторінка. 27 травня 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2080199312281493&id=100008743323406

¹⁷⁰ Олег Михайлик. Особиста фейсбук-сторінка. 6 червня 2019 року: <https://www.facebook.com/oleg.myhailik/posts/224884948488001>

¹⁷¹ Сила людей. Офіційна фейсбук-сторінка. 7 червня 2019 року: <https://www.facebook.com/sylalyudey/photos/a.587810664577517/3022287967796429/>

¹⁷² У Києві підпалили автомобіль активіста осередку «Сили людей» Беляєва / ZMINA, 7 червня 2019 року: https://zmina.info/news/v_kijevi_pidpalili_avtomobil_aktivista_oseredku_sili_ljiudej_beljaieva/

балончиків. Серед постраждалих були неповнолітні. Напад супроводжували гомофобні образи. Жоден з нападників не був затриманий¹⁷³.

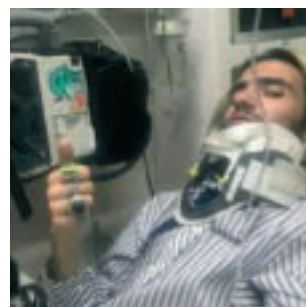
Один з потерпілих скаржився на упереджене ставлення співробітників «швидкої», які приїхали надати першу медичну допомогу.

Ще одного відвідувача кінопоказу нападники переслідували після заходу і з використанням газового балончика напали по дорозі до метро. Напад також супроводжували гомофобні образи¹⁷⁴.

Того ж дня Окружний адміністративний суд м. Києва відмовив народному депутату Ігорю Мосійчуку у задоволенні вимоги заборонити проведення Маршу рівності в рамках КиївПрайд¹⁷⁵.

20 червня представники ЛГБТ-спільноти зробили публічне звернення до президента України Володимира Зеленського з метою дати оцінку нападам, що сталися 19 червня. У ньому стверджували, що було зафіксовано чотири напади¹⁷⁶. Пізніше голова піардепартаменту «КиївПрайду» Софія Лапіна заявила, що нападів зазнали «чотири групи, які включають від 2 до 8 осіб. Тобто ми можемо говорити про 17–18 постраждалих»¹⁷⁷. Серед інших постраждав відомий стиліст Олег Шуригін¹⁷⁸. За словами постраждалого, він не отримав належної допомоги із боку поліції та медпрацівників¹⁷⁹.

Жодного нападу із тих, що відбулися 19 червня, не було розслідувано.

■ Олег Шуригін після нападу

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1975509325886575&set=a.109695509134642>

- **23 червня 2019 року** у Києві пройшов **Марш рівності**. Спроби зірвати захід були заздалегідь попереджені. Зокрема, поліція затримала автобус з двома сотнями саморобних «метальних снарядів», що являли собою презервативи, наповнені екскрементами¹⁸⁰. Для організації цієї провокації противники Маршу рівності заздалегідь викрали і спустошили чотири біотуалети¹⁸¹. Було відкрито кримінальне провадження за ч. 4 ст.296 (Хуліганство).

¹⁷³ Insight LGBTQ NGO. Фейсбук-сторінка. 19 червня 2019 року: <https://www.facebook.com/insight.ngo/photos/a.1450596401911334/2249013558736277/>; Aleksandra Krolikowska. Особиста фейсбук-сторінка. 19 червня 2019 року: <https://www.facebook.com/krolikowska.alexandra/posts/1975515825885925>

¹⁷⁴ Insight LGBTQ NGO. Фейсбук-сторінка. 19 червня 2019 року: https://www.facebook.com/insight.ngo/posts/2249016672069299?comment_id=2249019562069010&reply_comment_id=2249047355399564&comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22R%22%7D
Див. додаткову інформацію в коментарях.

¹⁷⁵ Суд повернув Мосійчуку його позов про заборону проведення «Київпрайд» / Окружний адміністративний суд міста Києва, 19 червня 2019 року: <http://oask.gov.ua/node/3950>

¹⁷⁶ KyivPride. Офіційна фейсбук-сторінка. 20 червня 2019 року: <https://www.facebook.com/kyivpride/posts/2095625823880969>

¹⁷⁷ Невідомі побили майже два десятки відвідувачів заходу «КиївПрайду»/ Укрінформ, 22 червня 2019 року: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2726070-nevidomi-pobili-vidviduvaciv-zahodu-kiivprajdu.html>

¹⁷⁸ Гомофоби побили відомого стиліста в центрі Києва: всі подробиці (фото) / РБК-Україна, 20 червня 2019 року: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/gomofoby-izbili-izvestnogo-stilista-tsentre-1561023085.html>

¹⁷⁹ Лікарі та поліція тільки познушалися: нові деталі скандального побиття стиліста / РБК-Україна, 22 червня 2019 року: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/vrachi-politsiya-poiznavalis-novye-detali-1561216305.html>

¹⁸⁰ Противники Маршу Рівності хотіли закидати учасників презервативами з екскрементами – поліція / Громадське, 23 червня 2019 року: <https://hromadske.ua/posts/na-kontrakciju-marshu-rivnosti-planuvai-pronesti-ekskrementi-rozfasovani-po-prezervativah-policiya>

¹⁸¹ Четверо мешканців Рівненщини відзначилися на гей-параді у Києві / Радіо Трек, 26 червня 2019 року: https://radiotrek.rv.ua/news/chetvero-meshkansiv-rivnenshchiny-vidznachylysia-na-geyparadi-u-kyievi_237833.html

Марш супроводжувався контрдемонстраціями з боку противників. Фіксували спроби вирвати із рук учасників плакати, але насильства, завдяки діям поліції, вдалося уникнути. Противники Маршу рівності кидали в його учасників яйця, журналісту Владу Головку влучили в око¹⁸². Йому було надано медичну допомогу.

Також було зірвано участь на Марші рівності платформи через залякування водія автомобіля противниками маршу¹⁸³.

Один учасник Маршу рівності – Сергій Моржов, який приїхав з Маріуполя, був ідентифікований противниками Прайду і побитий біля ст. м. «Чернігівська»¹⁸⁴. Чотири нападники застосували сльозогінний газ, повалили хлопця та били ногами. Напад супроводжували гомофобні образи. Поліцейські, що приїхали на виклик, не хотіли фіксувати мотив ненависті¹⁸⁵.

■ Влад Головка після нападу на Марші рівності
<https://youtu.be/pekrwf2Ckkw>

#залякування, погрози та інші спроби тиску

- **16 червня 2019 року** в Кривому Розі невідомі обписали нецензурними словами двері квартири активіста **Генрі Дем'яновича**, який захищає права представників ЛГБТ-спільноти.

Декількома днями раніше він вивісив у себе на балконі веселковий прапор на знак солідарності з КиївПрайдом. За словами Дем'яновича, прапор він вивішував і раніше, але прямих погроз на його адресу не надходило¹⁸⁶.

■ Двері квартири Генрі Дем'яновича
<https://www.facebook.com/henri.demianovich/posts/689803421473491>

#фізичний напад

- **7 липня 2019 року** в смт Коцюбинське Київської області було побито активіста **Юрія Устіновського**, який поцікавився у місцевому торговельному наметі біля ставка, що там відбувається. В наметі було розташовано точку нелегального продажу алкоголю, до якої напередодні вже приходили інші активісти та пробували перевірити документацію. Нападник також відібрав відеокамеру. Вже у присутності поліції він продовжував погрожувати активістам¹⁸⁷.

¹⁸² Марш рівності у Києві: журналіст ледь не позбувся ока через яйце / Обозреватель, 23 червня 2019 року: <https://www.obozrevatel.com/ukr/kiyany/life/marsh-rivnosti-u-kyevi-zhurnalist-led-ne-pozbuvaya-oka-cherez-yajtse.htm>

¹⁸³ Учасники Маршу Рівності повідомили, що платформи цього року не буде через залякування / Громадське, 23 червня 2019 року: <https://hromadske.ua/posts/uchasniki-marshu-rivnosti-povidomili-sho-platforni-cogo-roku-ne-bude-cherez-zalyakuvannya>

¹⁸⁴ У Києві після Маршу Рівності побили маріупольського активіста / Громадське, 23 червня 2019 року: <https://hromadske.ua/posts/u-kiyevi-pislya-marshu-rivnosti-pobili-mariupolskogo-aktivista>

¹⁸⁵ Поліцейські не хотіли вносити мотив ненависті до заяви про напад на активіста Маршу рівності / ZMINA, 25 червня 2019 року: https://zmina.info/news/policejski_ne_khotili_vnositi_motiv_nenavisti_do_zajavi_pro_napad_na_aktivista_marshu_rivnosti/

¹⁸⁶ Henri Demianovich. Особиста фейсбук-сторінка. 16 червня 2019 року: <https://www.facebook.com/henri.demianovich/posts/689803421473491> ; В Кривом Розі невідомі обрисовали двері квартири ЛГБТ-активіста із-за радужного прапора на балконі / Gays ua, 19 червня 2019 року: <https://gays-ua.com/ukraine/v-krivom-roze-neizvestnye-obrisovali-dveri-kvartiry-lgbt-aktivista-iz-za-raduzhnogo-flaga-na-balkone>

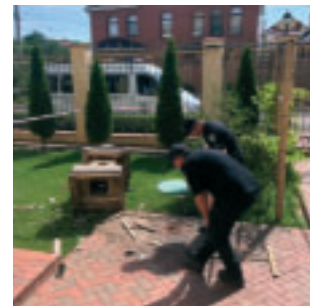
¹⁸⁷ Громада Коцюбинського. Фейсбук-спільнота. 7 липня 2019 року: <https://www.facebook.com/groups/Kotsubynske/permalink/2185716988204155/>

#пошкодження або знищення майна

- **9 липня 2019 року** вранці в м. Овідіополь Одеської області на подвір'я підприємця та громадського діяча **Віктора Берестенка** невідомі кинули гранату¹⁸⁸.

Постраждалий пов'язує інцидент із власною громадською діяльністю, а саме – із боротьбою проти зловживань на митниці¹⁸⁹. Віктор Берестенко – голова громадської ради при ДФС в Одеській області.

Під час огляду поліція виявила й вилучила металеві осколки та фрагменти, попередньо, ручної гранати РГД-5. Розпочато досудове розслідування за ознаками ч. 4 ст. 296 (хуліганство) Кримінального кодексу України.

■ Після підризу гранати на подвір'я Віктора Берестенка

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2209189922531092&id=100003203182123

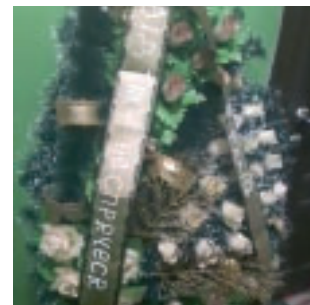
#залякування, погрози та інші спроби тиску

- **13 липня 2019 року** в Ужгороді під двері квартири місцевого активіста **Віталія Грегора** підкинули похоронний вінок з його іменем на «траурній» стрічці та написом: «Від тих, що не спрячешся»¹⁹⁰.

Грегор протидіє незаконним забудовам та захистом навколишнього середовища. Зокрема, він активно виступає проти забудови Боржави вітряками та проти будівництва на річках Закарпаття мініГЕС.

Грегор вважає це погрозою за його активну громадську позицію.

Погрози можуть бути пов'язані із його критикою місцевого епатажного політика Василя Швардака, адже з'явилися після того, як активіст опублікував у фейсбуці допис про можливе призначення Швардака заступником голови Закарпатської ОДА.

■ Похоронний вінок «Від тих що не спрячешся» під дверима Віталія Грегора

<https://www.facebook.com/Vitaliy.Gregor.official/videos/497055761068636/>

#залякування, погрози та інші спроби тиску

#фізичний напад

- **7 серпня 2019 року** в Куп'янську Харківської області на дверях квартири профспілкового активіста **Олександра Прозорова** з'явився напис «умри сука», а дверний замок було заповнено клеєм.

За три місяці до цього Прозоров створив первинну профспілкову організацію ВП «Локомотивне депо Куп'янськ» регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Українська залізниця» Вільної профспілки Південної залізниці. Після початку активної роботи профспілки він отримав від керівника депо «пораду» не відволікати колег від роботи своєю профспілкою.

■ Двері квартири Олександра Прозорова

http://kvpu.org.ua/media/k2/items/cache/1308b489ed32fd0aa426886e83e15f3c_XL.jpg

¹⁸⁸ Віктор Берестенко. Особиста фейсбук-сторінка. 9 липня 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2209189922531092&id=100003203182123

¹⁸⁹ Моніторинговий звіт щодо переслідувань активістів, правозахисників та журналістів в Україні. Липень 2019 року / Асоціація УМДПЛ, Мережа ЗахистІ: https://activist-protection.umdpl.info/wp-content/uploads/2019/09/Monitoryngovyj_zvit_shhodo_peresliduvan-2.pdf

¹⁹⁰ Віталій Грегор – громадський діяч. Фейсбук-сторінка. 13 липня 2019 року: <https://www.facebook.com/Vitaliy.Gregor.official/videos/497055761068636/>

6 серпня Прозоров повернувся до роботи після щорічної відпустки і наступного дня виявив погрози на двері власної оселі¹⁹¹. Він підозрює у скоєному керівництво депо і вважає все це помстою за активну профспілкову діяльність.

Крім того, незадовго до погроз, на подвір'ї на нього напав невідомий та завдав удару в обличчя¹⁹².

#пошкодження або знищення майна

- **7 серпня 2019 року** у Мукачевому спалили автомобіль громадському діячеві **Сергію Саміляку**. Напередодні у фейсбуці він отримав провокаційне запрошення на зустріч: «Якщо ти такий сміливий, приїдь до вказаної локації» та призначили місце. Приїхавши на зустріч, Саміляк зустрів молодиків у «балаклавах», які напали на нього і спалили його автомобіль¹⁹³.

Кількома днями раніше Саміляк написав критичний допис у соцмережі щодо народного депутата Едгара Токара, обраного по місцевому округу. Раніше він виступав із заявами про підкуп виборців¹⁹⁴.

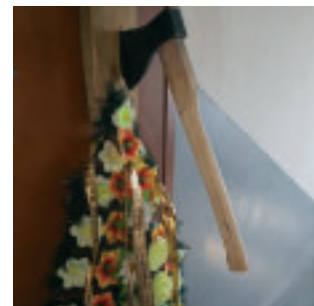
■ Сергій Саміляк біля спаленої машини

<https://zk.oblast.online/news/pryvit-z-lyhyh-90-h-u-mukachivskogo-aktivista-sergiya-samiliaka-spalyly-mashynu/>

#залякування, погрози та інші спроби тиску

- У ніч на **26 серпня 2019 року** у Чугуєві Харківської області невідомі доставили вінок і сокиру до будинку, де розташована Чугуївська правозахисна група, а також труну – до будинку, де мешкає чугуївський адвокат, який веде правозахисну та антикорупційну діяльність, **Роман Лихачов**, – із запискою: «Ромочко, якщо не припиниш займатися дурницями, наступна (сокира – Ред.) буде у тебе в голові»¹⁹⁵.

Адвокат пов'язує погрози з діяльністю «Мережі антикорупційних центрів», що спрямована на розслідування незаконних бізнес-схем, пов'язаних із оточенням народного депутата Дмитра Шенцова¹⁹⁶. За його словами, напередодні група заявляла про те, що влада і правоохоронці «кришують» незаконну торгівлю алкоголем.

■ Вінок, сокира та погрози під дверима квартири Романа Лихачова

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100005241405154>

¹⁹¹ Тиск на профспілкового активіста чиниться / Конфедерація вільних профспілок України, 9 серпня 2019 року: <http://kvpu.org.ua/uk/news/4/3606-tisknaprofspilkovogoaktivistachinitsya>

¹⁹² Центр громадянських свобод. Мапа переслідування громадянського суспільства в Україні: <http://ccl.org.ua/map/pages.html>

¹⁹³ Привіт з лихих 90-х: у мукачівського активіста Сергія Саміляка спалили машину / ZK, 7 серпня 2019 року: <https://zk.oblast.online/news/pryvit-z-lyhyh-90-h-u-mukachivskogo-aktivista-sergiya-samiliaka-spalyly-mashynu/>

¹⁹⁴ У Мукачеві зафіксували два мікроавтобуси, які ймовірно підкуповували виборців / Zaholovok.com.ua, 21 липня 2019 року: <https://zaholovok.com.ua/u-mukachevi-zafiksuvani-dva-mikroavtobusi-yaki-imovirno-pidkupovuvai-vibortsiv>

¹⁹⁵ Роман Лихачов. Особиста фейсбук-сторінка. 26 серпня 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1208518979332804&id=100005241405154

¹⁹⁶ Погрози правозахиснику з Чугуєва: під двері принесли сокиру, труну і похоронні вінки / Коментарий.ua Харків, 26 серпня 2019 року: <https://kharkov.comments.ua/news/pogrozi-pravozahisniku-z-chugueva-pid-dveri-prinesli-sokiru-trunu-i-pohoronni-vinki/>

Було відкрито кримінальне провадження за частиною першою ст. 129 ККУ (Погроза вбивством)¹⁹⁷.

2 вересня в смт Печеніги та у м. Чугуєві банери з інформацією про адвокатські послуги, що надає Лихачов, були облиті червоною фарбою. Активіст вважає це продовженням погроз¹⁹⁸.

Наприкінці листопада Лихачов заявив, що досудове розслідування злочину проводять неефективно¹⁹⁹. Незважаючи на зібрану адвокатом інформацію щодо автомобіля, на якому пересувалися імовірні злочинці, підозрюваних не було встановлено.

Водночас правоохоронні органи провели обшук щодо незаконного виготовлення та збуту нелегального алкоголю в кафе та торговому павільйоні у Чугуєві. Ці торгові точки належать депутатові Чугуївської міської ради Руслану Овчаренку, який був помічником нардепа Дмитра Шевцова. «Саме після сюжету про роботу цієї наливайки поруч із прокуратурою в Чугуєві мені принесли труну і похоронний вінок», – заявив²⁰⁰ Лихачов.

Раніше на Романа Лихачова також був здійснений напад у Харкові 13 жовтня 2016 року. Тоді він пов'язував напад зі своєю антикорупційною діяльністю та заявляв про бездіяльність поліції. Впродовж трьох років злочин не розслідувано.

#фізичний напад

#перешкоджання мирним зібранням

- **21 серпня 2019 року** на центральній вулиці Житомира група чоловіків чіплялися до дівчат-підлітків, відібрали в них веселковий прапор і порізали його ножем²⁰¹. Один з ініціаторів агресії, Богдан Фещенко, знімав все, що відбувається, на камеру і пізніше виклав відеозапис у себе на особистій сторінці в фейсбуці, завдяки чому й стало відомо про інцидент. На записі видно, що чоловіки принижують і залякують дівчат, довівши їх до сліз, та ведуть гомофобну пропаганду. Після того, як більшість коментаторів під постом Фещенка стали заступатися за підлітків, відео було видалене з його особистої сторінки.
- **23 серпня** на тій же вулиці Житомира правозахисники влаштували акцію «**Всі люди рівні**» на підтримку постраждалих підлітків. Учасники акції також демонстрували веселкову символіку. Противники акції, серед яких був той же Богдан Фещенко, кидали в учасників акції яйцями і помідорами. Нападники вигукували образи на адресу представників ЛГБТ-спільноти та тих, хто їх підтримує, і намагалися відібрати веселкову символіку. Один з нападників був затриманий²⁰².

¹⁹⁷ Погрози розправою правозахиснику: поліція відкрила справу / Коментарий.уа Харків, 27 серпня 2019 року: <https://kharkov.comments.ua/news/pogrozi-rozpravoyu-pravozahisniku-policija-vidkrila-spravu/>

¹⁹⁸ Роман Лихачов. Особиста фейсбук-сторінка. 2 вересня 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1213592922158743&id=100005241405154

¹⁹⁹ Роман Лихачов. Особиста фейсбук-сторінка. 22 листопада 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1284196841765017&id=100005241405154

²⁰⁰ Слідство затуляє справу про погрози чугуївському правозахисникові Лихачову – адвокатка / ZMINA, 15 січня 2020 року: <https://zmina.info/news/slidstvo-zatyaguye-spravu-pro-pogrozy-chuguyivskomu-pravozahisnyku-lyhachovu-advokatka/>

²⁰¹ Анна Пашкіна. Особиста фейсбук-сторінка. 22 серпня 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2425888721068102&id=100009409942094

²⁰² Акція в Житомирі: противники ЛГБТ побилися з прихильниками та поліцейськими / Журнал Житомира, 23 серпня 2019 року: <http://zhzh.com.ua/news/2019-08-23-4487>

#фізичний напад

- В ніч на **22 серпня 2019 року** в Подільському районі Одеської області відбувся напад на голову районної Асоціації фермерів **Миколу Якубенка**. Двоє нападників увірвалися до його будинку та побили чоловіка. За словами потерпілого, це не було пограбуванням, нападники не шукали гроші, зібрали лише рушницю.

Напередодні фермер виступив із заявою, яку було спрямовано проти обрання головою Одеської облради Сергія Паращенка, назвавши його «головним рейдером області». Саме із цим постраждалий пов'язує напад²⁰³. Раніше Микола Якубенко активно виступав проти рейдерства в сільському господарстві.

■ Микола Якубенко

<https://www.facebook.com/oblikomoraletur/videos/124456588872568/>

#юридичне переслідування

- У 2019 році у Хмельницькому тривав судовий процес за звинуваченням голови місцевого осередку всеукраїнського об'єднання «Автомайдан» Артура Сторожука. **22 серпня 2019 року** Хмельницький апеляційний суд задовольнив клопотання слідчого про зміну запобіжного заходу²⁰⁴, прийнятого раніше, **12 серпня**, Хмельницьким міськрайонним судом²⁰⁵, з особистого зобов'язання на цілодобовий домашній арешт²⁰⁶. В липні під час розслідування у помешканні **Артура Сторожука** та його матері було проведено обшуки.

■ Артур Сторожук

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100009423039722>

Підставою для переслідування є борг, взятий ще в 2011 році, який активіст нібито не повернув. Сторожук працював тоді директором ломбарду. В 2019 році особа, яка вважає себе потерпілою, звернулася із заявою про злочин. Підозрюваний активіст вважає, що мотивом заяви про злочин є приязні стосунки потерпілого з мером Хмельницького Олександром Симчишиним, корупційні дії якого викривав Артур Сторожук²⁰⁷.

Нагляд за слідством здійснює військова прокуратура, офіційно – за дорученням Генерального прокурора Юрія Луценка від 6 серпня 2019 року. Але Сторожук стверджує, що військова прокуратура задіяна з початку проведення розслідування, та пояснює це особистою дружбаю заявника із головним військовим прокурором Анатолієм Матіосом.

20 вересня у Артура Сторожука відбувся черговий обшук. В нього було вилучено ноутбук та мобільний телефон²⁰⁸. За словами Сторожука, його звинувачують у спробі вплинути на

²⁰³ Жорстоко побили голову Асоціації фермерів Подільського району Одещини / Аргумент, 22 серпня 2019 року: <http://argumentua.com/novosti/zhorstoko-pobili-golovu-asots-ats-fermer-v-pod-lskogo-raionu-odeshchini-v-deo>

²⁰⁴ Ухвала Хмельницького апеляційного суду / Єдиний реєстр судових рішень, 22 серпня 2019 року: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83842934>

²⁰⁵ Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області / Єдиний реєстр судових рішень, 12 серпня 2019 року: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83714798>

²⁰⁶ Хмельницький апеляційний суд. Офіційна фейсбук-сторінка. 22 серпня 2019 року: <https://www.facebook.com/kma.court.gov.ua/photos/a.621160481419090/1151553731713093/>

²⁰⁷ Інтерв'ю з А. Сторожуком, 2 та 3 вересня 2019 року.

²⁰⁸ Вільний Проскурів. Фейсбук-спільнота. 20 вересня 2019 року: https://m.facebook.com/groups/606259306190378?view=permalink&id=1350292115120423&anchor_composer=false

слідство²⁰⁹. Згідно з постановою на обшук, 12 серпня з його облікового запису в фейсбуці надходили погрози фізичної розправи працівнику поліції²¹⁰.

Артур Сторожук – хмельницький антикорупційний активіст, керівник місцевого відділення всеукраїнської організації «Автомайдан», який зазнає переслідувань у формі сфальсифікованої, на його думку, кримінальної справи за ч. 3 ст. 190 Кримінального кодексу (шахрайство)²¹¹.

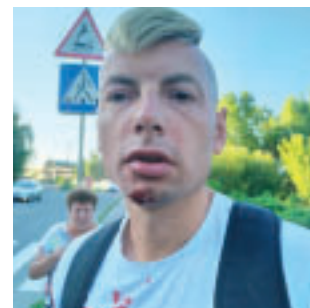
Ця справа – вже друга за останній час спроба кримінального переслідування активіста. У листопаді 2018 року у нього було проведено обшук в рамках розслідування справи про розбій.

Крім того, раніше, 31 жовтня 2017 року, Артем Сторожук був побитий невідомими біля свого будинку. Напад не був розслідуваний поліцією, однак активіст самостійно зумів встановити трьох виконавців нападу. За його інформацією, напад через посередника замовили хмельницький міський голова Олександр Симчишин та керівник міської організації партії «Свобода» Віталій Діденко²¹².

#фізичний напад

■ **28 серпня 2019 року** в Чернігові двоє невідомих побили блогера **Ігоря Стаха**. Нападники вийшли з автомобіля, почали бити ззаду, повалили його на асфальт та продовжили бити ногами Стах повідомив, що перед нападом за ним стежили²¹³. За словами потерпілого, він помітив автомобіль нападників ще зранку біля будинку.

Кримінальне провадження було відкрито за ст. 125 КК (Умисне легке тілесне ушкодження). Впродовж вересня потерпілий стверджував, що поліція саботувала розслідування²¹⁴, а наприкінці листопада – що ситуація не змінилася²¹⁵.

■ Ігор Стах після нападу

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100002048508410>

На думку потерпілого, напад пов'язаний з його діяльністю з викриття корупції в органах місцевої влади та місцевого самоврядування. Він вважає, що за нападом може стояти Вадим Йовенко, керівник місцевого об'єднання добровольців.

Раніше, **18 червня**, Ігор Стах звертався до правоохоронних органів щодо отриманих ним погроз²¹⁶.

²⁰⁹ Вільний Проскурів. Фейсбук-спільнота. 22 вересня 2019 року: <https://m.facebook.com/groups/606259306190378?view=permalink&id=1352046604944974>

²¹⁰ Копію документа надано А. Сторожуком 22 вересня 2019 року.

²¹¹ Вільний Проскурів. Фейсбук-спільнота. 26 серпня 2019 року: <https://www.facebook.com/groups/freeproskuriv/permalink/1330552697094365/>

²¹² Інтерв'ю з А. Сторожуком 2 та 3 вересня 2019 року.

²¹³ Поліція Чернігівської області. Офіційна фейсбук-сторінка. 30 серпня 2019 року: <https://www.facebook.com/policechernigivshchini/videos/435278413863524/>

²¹⁴ Ігор Стах. Особиста фейсбук-сторінка. 15 вересня 2019 року: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2440949329316660&set=a.849743008437308&type=3>

²¹⁵ Ігор Стах. Особиста фейсбук-сторінка. 22 листопада 2019 року: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2588975961180662&id=100002048508410

²¹⁶ Ігор Стах. Особиста фейсбук-сторінка: <https://www.facebook.com/100002048508410/videos/2276204872457774/>

#фізичний напад

#залякування, погрози та інші спроби тиску

- **29 серпня 2019 року** голова ініціативної групи «Захистимо Протасів Яр» та однойменної громадської організації **Роман Ратушний** отримав у фейсбуці публічні погрози у зв'язку з громадською діяльністю.

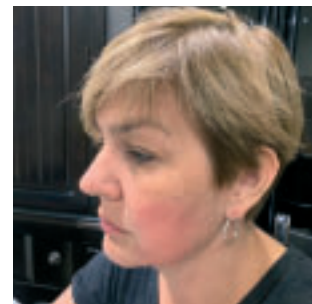
■ Роман Ратушний

Ініціатива «Захистимо Протасів Яр» протестує проти будівництва трьох багатоповерхівок в парковій зоні Києва. Причиною конфлікту навколо забудови є юридичний статус території. Протасів Яр позначено у генеральному плані Києва як зону зелених насаджень, на території якої будівництво заборонено. В 2007 році Київська міська рада нібито перевела цю територію в землі житлової забудови, проте чинності рішення не набуло, оскільки не було надруковано у встановленому порядку в офіційній газеті Київської міської ради «Хрещатик». У березні 2019 року, після кількох судів, товариство «Дайтон Груп» отримало дозвіл на будівництво. Забудовник почав самовільну вирубку зелених насаджень, в зв'язку із чим було відкрито кримінальне провадження. Місцеві мешканці та представники ініціативної групи «Захистимо Протасів Яр» неодноразово зіштовхувались із агресивною поведінкою охоронців, найнятих будівельною компанією. Навесні – влітку під час протестних акцій відбулося кілька зіткнень та сутичок, під час яких поліція поводити себе вкрай пасивно²¹⁷.

Ратушний отримав у фейсбуці публічні погрози від Геннадія Корбана²¹⁸, якого вважають бенефіціаром забудови Протасового Яру²¹⁹. Корбан заперечував, що має стосунок до забудови, та стверджував, що активістові погрожували з фейкового акаунта (але, наскільки можна судити з аналізу сторінки, коментарі надходили саме з активного акаунта Геннадія Корбана).

Поліція Солом'янського району відкрила кримінальне провадження за статтю «погроза вбивством», але із формулюванням «погрози від невідомої особи»²²⁰. Станом на початок грудня жодних слідчих дій у цій справі проведено не було.

- **15 вересня** було скоєно напад на громадську активістку **Юлію Кононенко**, одну з координаторок ініціативної групи «Захистимо Протасів Яр», яка бореться проти забудови зеленої зони. Нападник²²¹ вдарив жінку кулаком в обличчя. Наскільки можна судити, він належить до охоронної фірми ТОВ «Дайтон груп», яку найняв забудовник. Поліція затримала та невдовзі відпустила нападника²²².

■ Юлія Кононенко після нападу
<https://www.facebook.com/Babaskin.Alex/posts/1096871493842211>

За словами Романа Ратушного, голови ініціативної групи «Захистимо Протасів Яр», через декілька днів після нападу на Кононенко на її мобільний телефон подзвонив керівник охорони

²¹⁷ Погрози, сутички, суди: що відбувається навколо забудови зелених зон Києва / Радіо Свобода, 13 листопада 2019 року: <https://www.radiosvoboda.org/a/zabudova-zelenykh-zon-kyeva/30269365.html>

²¹⁸ Захистимо Протасів Яр. Фейсбук-сторінка. 29 серпня 2019 року: <https://www.facebook.com/save.protas/posts/2361581930600883>

²¹⁹ Боротьба за Протасів Яр. Кому протистоять кияни? / Громадське, 25 червня 2019 року: <https://hromadske.ua/posts/ce-spravzhnij-lis-u-centrimista-chi-vdastsya-kiyanam-vidstoyati-protasiv-yar>

²²⁰ Забудова урочища Протасів Яр: сліди Корбана й мовчання Зеленського / Чесно, 24 жовтня 2019 року: <https://www.chesno.org/post/3652/>

²²¹ Згідно з інформацією потерпілої, це був Авалян Людвік Арамович.

²²² На активістку громади Протасового Яру напад тітушка / ZMINA. 16 вересня 2019 року: <https://zmina.info/news/na-aktyvistku-gromady-protasovogo-yaru-napav-titushka/>

будівельного майданчика Дмитро Нікітін і почав погрожувати їй та її сину розправою в разі, якщо вона не забере з поліції заяву про напад²²³.

20 вересня Ратушний отримав погрози під час особистої зустрічі із представником забудовника²²⁴. **8 жовтня** активіст розповів про нові погрози²²⁵.

В зв'язку з погрозами з початку жовтня Ратушний не мешкав удома та був змушений змінити місце проживання з міркувань безпеки.

#залякування, погрози та інші спроби тиску

#перешкоджання мирним зібранням

- **31 серпня 2019 року** в Одесі агресивно налаштовані молоді люди намагалися перешкодити проведенню **Маршу рівності**. Поліція доволі ефективно їх стримувала²²⁶. Трьох найактивніших противників Маршу було затримано²²⁷.

Напередодні маршу в місті фарбою було зіпсовано білборди радіомарафону на підтримку Прайду²²⁸.

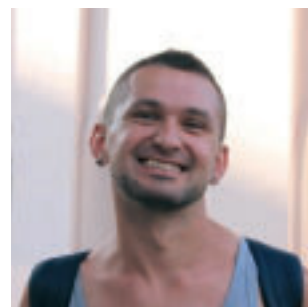
- Пізніше, вже в вересні, гомофоби приходили додому до волонтерів Одеса-Прайду і погрожували їм²²⁹. Згідно з наявною інформацією, мінімум до одного волонтера приходили прихильники громадської організації «САК проти», яку очолює тренер з єдиноборств Саргис Хачатрян. Також він особисто, в футболці організації, був серед тих, хто намагався проривати кордон поліції під час Маршу.

#фізичний напад

- **29 серпня 2019 року** в центрі Києва під час заходів, присвячених пам'яті загиблих захисників України, гомофоб напав на відкритого гея-ветерана АТО **Віктора Пилипенка**²³⁰.

Унаслідок нападу активіст дістав забій м'яких тканин лівої скронево-потиличної ділянки. Наразі Пилипенко написав заяву до поліції.

Пилипенко з 2014 по 2016 року служив в батальйоні «Донбас», а після демобілізації став першим відомим геєм-ветераном, який зробив камінгаут (тобто публічно розповів про власну сексуальну орієнтацію).

■ Віктор Пилипенко
особиста фб-сторінка Віктора Пилипенка

²²³ Голова ГО «Захистимо Протасів Яр» заявив про погрози / Громадське, 8 жовтня 2019 року: <https://hromadske.ua/posts/golova-go-zahistimo-protasiv-yar-zayaviv-pro-pogrozi-z-boku-zabudovnika>

²²⁴ Заява УГСПЛ щодо нападів та погроз захисникам Протасового яру / Українська Гельсінська спілка з прав людини, 18 жовтня 2019 року: <https://helsinki.org.ua/appeals/zaiava-uhspl-shchodo-napadiv-ta-pohroz-zakhysnykam-protasovoho-yaru/>

²²⁵ Голова ГО «Захистимо Протасів Яр» заявив про погрози / Громадське, 8 жовтня 2019 року: <https://hromadske.ua/posts/golova-go-zahistimo-protasiv-yar-zayaviv-pro-pogrozi-z-boku-zabudovnika>

²²⁶ Марш Рівності Одеса Прайд 2019. Звіт / OZON, 31 серпня 2019 року: <http://ozon.monitoring.tilda.ws/page7216527.html>

²²⁷ В Одесі пройшов «Прайд»: троє затриманих / Українська правда, 31 серпня 2019 року: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/08/31/7224954/>

²²⁸ Вандали облили краскою білборди с анонсом первого в истории Одессы радио-марафона о толерантности: «Первый городской» готовит заявление в полицию / Первый городской, 20 серпня 2019 року: <http://1tv.od.ua/news/32152>

²²⁹ Vitalii Tsariuk. Особиста фейсбук-сторінка. 19 вересня 2019 року: <https://www.facebook.com/vittsar/posts/10211649130382064>

²³⁰ Viktor Pylypenko. Особиста фейсбук-сторінка. 29 серпня 2019 року: <https://www.facebook.com/viktor.pylypenko.96/posts/2517151538327613>

#пошкодження або знищення майна

- **5 вересня 2019 року** в с. Річки Косівського району Івано-Франківської області було підпалено будинок активіста **Євгена Тавенка**²³¹.

Євген Тавенок – підприємець із Києва, який займався виготовленням меблів. Кілька років тому він продав свій бізнес в столиці та купив будинок у селі, плануючи розвивати екотуризм. Із 2015 року він почав фіксувати факти незаконної вирубки лісу та подавати заяви про них в правоохоронні органи. За відсутністю реакції поліції він звертався зі скаргами на її бездіяльність. Тоді ж він почав знімати та викладати на власному ютуб-каналі відео, на якому фіксував вирубку лісу²³², та виступати публічно, привертаючи увагу до проблеми²³³.

■ Підпал будинку Євгена Тавенка

<https://www.facebook.com/watch/?v=757565534686292>

Діяльність Тавенка викликала незадоволення з боку причетних до незаконної рубки деревини сусідів. За його словами, за два дні до підпалу він отримував погрози, а раніше вже було спалено його машину²³⁴. Активіст звертався із заявами про погрози до поліції, але правоохоронці не вжили жодних дій.

Внаслідок підпалу вигоріла значна частина будинку та згоріло обладнання, а також велика сума готівкових грошей, які зберігалися вдома.

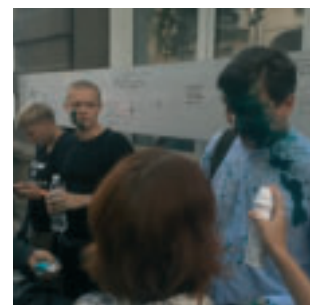
Станом на кінець 2019 року, підозру в підпалі нікому не було пред'явлено²³⁵.

#фізичний напад

#перешкоджання мирним зібранням

- **12 вересня 2019 року** в Харкові представники праворадикальних груп «Фрайкор» (під керівництвом Георгія Тарасенка), «Традиція і порядок» (на чолі із Семеном Сохою) та «Правий сектор – Харківщина» зробили спробу заблокувати вхід до Літературного музею, де в рамках заходів «ХарківПрайду» мала відбутися лекція політолога **Олесь Донія** «Толерантність як одна зі складових модерної української національної ідеї».

Під час сутички лектора, його помічника та одного із відвідувачів облили зеленкою (ще кільком відвідувачам зеленка потрапила на одяг). Поліція розділила учасників заходу і протестуючих праворадикалів. Лекція з великим запізненням відбулася у дворі музею. Під час заходу декілька правих радикалів, які потрапили на захід, намагались перекинути лектора, скандуючи лозунги. Крім того, ззовні під'їхала автомашина, з якої голосно лунала музика (німецький рок та українські патріотичні пісні), яка заважала лекції.

■ Олесь Доній після нападу

<https://www.facebook.com/suspiilne.kharkiv/photos/pcb.2276398025946567/2276411422611894/>

²³¹ Горів будинок жителя села Яворова Євгена Тавенка, який бореться із незаконними вирубками лісу / UA:Карпати, 5 вересня 2019 року: <https://if.suspiilne.media/news/37339>

²³² Евгений Тавенок. Особистий ютуб-канал: https://www.youtube.com/channel/UC4qLTPX_AzuYYSacmxIYyEw/

²³³ Карпати рубають – правоохоронці не діють / Народний контроль, 8 листопада 2018 року: <http://nkontrol.org.ua/karpati-rubayut-pravookhoronci-ne-diyut-zuzyak/>

²³⁴ UA: Карпати. Фейсбук-сторінка. 16 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/suspiilne.karpaty/videos/757565534686292/>

²³⁵ Рятівник косівських лісів / Галицький кореспондент, 29 вересня 2019 року: <http://gk-press.if.ua/ryativnyk-kosivskyh-lisiv/>

Пізніше Олесь Доній написав, що отримав хімічний опік ока.

Потерпілі не подавали заяву до поліції. Затримано нікого не було²³⁶.

#пошкодження або знищення майна

- В ніч на **4 жовтня 2019 року** в Херсоні під вікном кімнати на першому поверсі гуртожитку, де мешкає радник голови Херсонської області **Богдан Ковальов**, спрацював саморобний вибуховий пристрій. Вибухом було вибито шибку. Жодна особа не постраждала²³⁷.

Було відкрито кримінальне провадження за ст. 115 ККУ (Замах на вбивство).

Богдан Ковальов намагався протидіяти браконьєрству, незаконним схемам щодо вирубки лісу та іншим проявам корупції²³⁸.

Після інциденту постраждалий висловлював припущення, що вибух міг бути пов'язаний із погрозами, які він незадовго до інциденту отримав від колишнього заступника голови Херсонської обласної державної адміністрації Євгена Рищука²³⁹, але також він додає, що отримував інші погрози й не може бути впевненим, хто стояв за замахом.

Станом на кінець грудня жодного прогресу в розслідуванні не було²⁴⁰.

■ Вікно кімнати, в якій проживає Богдан Ковальов, після вибуху
<https://www.youtube.com/watch?v=k4xxNHij7kY>

#пошкодження або знищення майна

- Ввечері **13 жовтня 2019 року** в місті Бучач Тернопільської області спалили автомобіль місцевого активіста **Романа Довбенка**²⁴¹.

Довбенко протидіяв незаконній вирубці лісу, звалищам сміття, фіксував порушення правил дорожнього руху таксистами, вимагав притягнення до відповідальності за водіння в нетверезому стані, здійснював моніторинг судових процесів тощо. Серед іншого, він добився демонтажу незаконної дизельної АЗС та проведення перевірки в Бучацькому державному лісгоспі, яка виявила порушення²⁴².

■ Машина Романа Довбенка після підпалу
<https://www.facebook.com/rdovbenko>

²³⁶ Олесь Доній. Особиста фейсбук-сторінка. 12 вересня 2019 року: <https://www.facebook.com/oles.doniy/posts/2854810024547311> ; Обліти зеленкою учасники лекції про толерантність не стали писати заяву у поліцію / UA:Харків, 12 вересня 2019 року: <http://kh.suspilne.media/news/38370> ; інтерв'ю зі свідками, 13 вересня 2019 року.

²³⁷ Bogdan Kovalev. Особиста фейсбук-сторінка. 4 жовтня 2019 року: <https://www.facebook.com/cobritob/posts/1327278117478970>

²³⁸ У Херсоні підірвали вибухівку під вікнами радника голови ОДА, який узявся боротися з корупційними схемами / ZMINA, 5 жовтня 2019 року: <https://zmina.info/news/u-hermoni-pidirvaly-vyuhivku-pid-viknamy-radnyka-golovy-oda-yakij-vzyavsy-borotysya-z-korupcijnymy-shemamy/>

²³⁹ Советник главы Херсонской ОГА рассказал, кто может быть причастным к взрыву / Херсон online, 4 жовтня 2019 року: <https://khersonline.net/lenta/145225-sovetnik-glavy-heronskoy-oga-rasskazal-kto-mozhet-byt-prichastnym-k-vzryvu.html>

²⁴⁰ Інтерв'ю з потерпілим, 10 січня 2020 року.

²⁴¹ Згоріла машина активіста. Це таки був підпал, кажуть у поліції / 20 хвилин-Тернопіль, 15 жовтня 2019 року: <https://te.20minut.ua/Kryminal/zgorila-mashina-aktivista-tse-taki-buv-pidpal-kazhut-u-politsiyi-10953104.html> ; Терор беззаконня триває... / Нова Тернопільська газета, 16 жовтня 2019 року: <http://nova.te.ua/statti/terror-bezzakonnya-tryvaye/>

²⁴² Роман Довбенко. Особиста фейсбук-сторінка. 25 жовтня 2019 року: <https://www.facebook.com/rdovbenko/posts/497514030833180>

Раніше активіст постійно отримував погрози. Крім того, автомобіль Довбенка вже було пошкоджено (побито битою) вночі перед підпалом, а в вікно його будинку кидали каміння. Вже після підпалу активіст знову отримував погрози²⁴³.

За словами потерпілого, він підозрює, що замовниками підпалу є Петро Шеремета та Марія Панькош, а виконавцем є Михайло Маценько²⁴⁴.

Станом на грудень 2019 року підозри нікому не було пред'явлено.

#фізичний напад

#перешкодження мирним зібранням

■ **15 вересня 2019 року** в Харкові ультраправі намагалися перешкоджати проведенню **Маршу рівності**. Агресивно налаштовані представники ультраправих організацій (виходячи із символіки, були присутні групи «Традиція і порядок», «Фрайкор», «Мізантропик Дівіжн» та ін.) намагалися заблокувати рух маршу, проте поліція забезпечила проведення заходу.

Згідно з даними організаторів²⁴⁵, одна людина постраждала внаслідок нападу ультраправих до початку заходу²⁴⁶. Після його проведення напади на учасників Маршу рівності і випадкових перехожих були більш масовими і організованими²⁴⁷. За свідченням очевидців, двоє постраждалих були госпіталізовані²⁴⁸. Крім учасників Маршу рівності, постраждало також двоє поліцейських. Під час зіткнень з поліцією 17 осіб було затримано²⁴⁹.

■ Напад ультраправих на учасників Маршу Рівності у Харкові

<https://www.facebook.com/watch/?v=438074296833743>

Напередодні проведення Маршу Харківська міська рада повідомила, що звернеться до суду з проханням заборонити проведення заходу²⁵⁰, проте пізніше відмовилася від цього²⁵¹.

Дзержинський районний суд відправив на 60 діб до СІЗО одного з нападників Ростислава Федорка. Федорко – член організації «Братство» Дмитра Корчинського, який неодноразово брав участь у різних акціях у Києві, зокрема облив зеленкою антикорупційного активіста Віталія Шабуніна в липні 2018 року під стінами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в Києві²⁵². Разом з Федорком суд дав нічний домашній арешт ще двом членам праворадикальної організації «Фрайкор».

²⁴³ Інтерв'ю з Р. Довбенком, 17 жовтня 2019 року.

²⁴⁴ Інтерв'ю з Р. Довбенком, 15 жовтня 2019 року.

²⁴⁵ KharkivPride. Фейсбук-сторінка. 16 вересня 2019 року: <https://www.facebook.com/kharkivprideukraine/posts/392894291401584>

²⁴⁶ Можливо, йдеться про цей інцидент (принаймні, якщо вірити його атрибуції, він стався до початку Маршу): <https://www.facebook.com/watch/?v=438074296833743>

²⁴⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=0sPwKBIXJe0&feature=youtu.be>

²⁴⁸ Харків: радикали напали на учасників Маршу рівності й побилися з поліцією / Українська правда, 15 вересня 2019 року: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/15/7226364/>

²⁴⁹ Сутички у Харкові: відкрито два провадження, є постраждалі / Українська правда, 15 вересня 2019 року: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/15/7226367/>

²⁵⁰ Кернес пішов у суд, щоб заборонити прайд у Харкові / Українська правда, 15 вересня 2019 року: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/2/7225111/>

²⁵¹ Кернес передумав скасовувати прайд, буде підтримувати / Українська правда, 15 вересня 2019 року: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/9/7225768/>

²⁵² Суд дав два місяці арешту одному з нападників на Харків-прайд / ZMINA, 20 вересня 2019 року: <https://zmina.info/news/sud-dav-dva-misyaczi-areshtu-odnomu-z-napadnykiv-na-harkiv-prajd/>

#фізичний напад

#пошкодження або знищення майна

- **29 вересня 2019 року** в Києві група молодих людей замалювала фарбою двері квартири виконавчого секретаря «Українського руху пацифістів» **Юрія Шеляженка**, що слугує також приміщенням редакції газети «Правдошукач». Шеляженко викликав поліцію, але ще до того, як правоохоронці приїхали, переслідувачі повернулися. Активіст почав знімати їх на відео і тоді один зі злочинців вдарив його. Внаслідок нападу було розбито фотоапарат²⁵³.

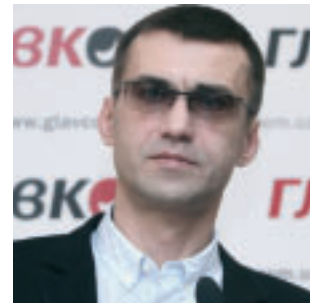
■ Двері квартири Юрія Шеляженка
Фото надано потерпілим

#незаконний обшук

- **4 жовтня 2019 року** представники правоохоронних органів неправомірно застосували очевидно надмірну силу і провели обшук у квартирі правозахисника **Олега Цвілого**, який захищає права ув'язнених.

Правоохоронці одягли на Цвілого кайданки та побили, коли він виходив з автомобіля, повертаючись додому. За словами правозахисника, на восьмий поверх його тягли сходами за ноги, одночасно били по нирках і кидали головою об сходи.

У квартирі Цвілого провели обшук, нібито вилучивши наркотики, а також усі носії інформації. Як стало відомо, обшук було проведено в рамках розслідування щодо незаконного розповсюдження наркотиків. Проте після побиття, обшуку та вилучення носіїв інформації, правоохоронці не затримали Цвілого. На думку постраждалого, саме зібрана інформація цікавила правоохоронців²⁵⁴.

■ Олег Цвілий
<https://zmina.info/news/policzejski-obshukaly-ta-pobyly-pravozahysnyk-yakyy-vystupaye-proty-tyuremnyh-katuvan-advokat/>

Начальник поліції Києва Андрій Крищенко призначив службову перевірку дій поліцейських під час обшуку у квартирі Олега Цвілого. Усі матеріали справи поліція обіцяє передати до Державного бюро розслідувань.

Олег Цвілий очолює громадську організацію «Альянс української єдності», яка займається захистом прав позбавлених волі. Правозахисник публічно і систематично вказує на факти порушень прав ув'язнених та тортури над ними.

²⁵³ Інтерв'ю з Ю. Шеляженком 27 вересня 2019 року.

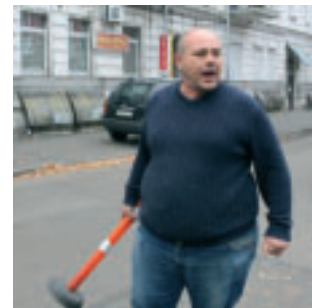
²⁵⁴ Тащили за ноги на восьмий этаж: в Киеве во время «обыска» избили правозащитника, писавшего о беспределе в тюрьмах / Факты, 10 жовтня 2019 року: <https://fakty.ua/320608-tacshili-za-nogi-s-pervogo-na-vosmoj-etazh-posle-obyska-pravozacshitnik-provodivshij-rassledovaniya-v-tyurmah-okazalsya-v-bolnice-foto-video>

#перешкодження мирним зібранням

- **9 жовтня 2019 року** в Одесі поліція затримала трьох активістів, які протестували біля будинку консульства Республіки Туреччина проти порушення міжнародного гуманітарного права під час турецької військової операції в сирійському Курдистані.

Активісти вийшли під генконсульство, щоб висловити протест щодо початку військової операції Туреччини проти курдів у Сирії. За їхніми словами, працівникам установи видалися образливими плакати з написами «Save Rojava!» та «Stop aggressive war!», а тому вони викликали правоохоронців.

Коли поліцейські прибули на місце події, то затримали двох активістів, яких відвезли до Приморського відділку поліції, де неправомірно склали протоколи з обвинуваченням у порушенні ст. 185 КУпАП (Злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського) і ст. 185-1 КУпАП (Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій)²⁵⁵.

■ Нападник на пікетувальників
фб-сторінка Політична критика

#фізичний напад

- **25 жовтня 2019 року** в Одесі представники охоронної фірми напали на активістів, які протестують проти будівництва житлового комплексу UNITY TOWERS біля вул. Гагарінське плато. Охоронці вийшли з огороженої території будівництва та почали бити активістів і застосували до них сльозогінний газ²⁵⁶.

■ Напад на протестувальників на Гагарінському плато в Одесі
<https://youtu.be/5MVQtzFqgEE>

#фізичний напад

#перешкодження мирним зібранням

- **11 жовтня 2019 року** в Києві невідомі особи, що вийшли з будівлі Посольства Республіки Туреччина, напали на активістів, які протестували проти порушення міжнародного гуманітарного права під час турецької військової операції у сирійському Курдистані.

На акцію під будівлю посольства зібралося декілька десятків людей. Вони тримали у руках плакати із закликами зупинити військову операцію та «геноцид курдів». Згодом до протестувальників з території посольства вийшли невідомі люди, які почали рвати плакати та вдарили одну з активісток **Ганну Цибу** в обличчя.

■ Постраждала від нападу на акції біля посольства Туреччини
<https://www.facebook.com/politkrytyka/photos/a.2148694055231007/2148695171897562>

²⁵⁵ Поліція вкотре намагається порушити право активістів на мирні зібрання / ZMINA, 10 жовтня 2019 року: <https://zmina.info/news/policziya-znovu-namagayetsya-pokaraty-aktyvistiv-za-porushennya-poryadku-provedennya-mityngu-chomu-cze-vazhlyvo/>

²⁵⁶ Били ногами і розпиляли газ: «тітушки» в Одесі напали на активістів, які проти забудови / Українська правда, 25 жовтня 2019 року: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/10/25/7230090/>

Після сутички нападники повернулися в будівлю Посольства²⁵⁷. Працівники Національної гвардії не намагалися затримати нападників.

Поліція відкрила кримінальне провадження за фактом заподіяння легких тілесних ушкоджень активістці Ганні Цибі під час акції протесту біля посольства Туреччини.

#перешкоджання мирним зібранням

- **31 жовтня 2019 року** Чернівецька міська рада без обговорення підтримала²⁵⁸ проект рішення від 29 серпня 2019 року «Про розгляд електронної петиції гр. Гунька М. І. щодо внесення змін до Статуту територіальної громади міста про заборону ЛГБТ-заходів».

Цим рішенням Статут територіальної громади міста Чернівці доповнено новою ст. 53 наступного змісту: «Стаття 53. Щодо встановлення мораторію на проведення ЛГБТ-заходів. На час дії ст. 51 Конституції України, враховуючи положення Конвенції ООН про права дитини, встановити на території міста Чернівці мораторій на проведення публічних ЛГБТ-заходів».

Пізніше міський голова Чернівців Олексій Каспрук ветував це рішення, проте залишається загроза, що депутати подолають вето, і відповідний пункт буде внесений до статуту міста.

#фізичний напад

- Наприкінці **жовтня** в Києві був вчинений напад на активіста руху за збереження історичної спадщини Києва **Дмитра Перова**, який виступає проти забудови столичного Подолу, що руйнує історичні пам'ятки²⁵⁹. Зокрема, Перов протистояв забудовнику, який має намір забудувати пам'ятку архітектури по вул. Хорива, 2 у Подільському районі Києва.

#фізичний напад

- **1 листопада 2019 року** в Києві був скоєний напад на директорку організації із захисту прав ЛГБТ-спільноти «Інсайт» **Олену Шевченко**.

Двоє нападників із гомофобним вигуком штовхнули Шевченко в спину, вона впала, отримавши незначні ушкодження²⁶⁰.

Олена Шевченко – відома громадська активістка, що виступає на захист прав ЛГБТ-осіб. Вона бере участь в публічних заходах та багато виступає в засобах масової інформації. Судячи з характеру нападу, можна зробити висновок, що нападники впізнали її в обличчя.

■ Олена Шевченко після нападу
<https://www.facebook.com/olena.shevchenko.5876/posts/2996575597039050>

²⁵⁷ У Києві люди з турецького посольства побили учасників протесту проти геноциду курдів у Сирії / Новое время, 11 жовтня 2019 року: <https://nvl.ua/ukr/kyiv/spivrobotniki-posolstva-turechchini-pobili-aktivistiv-video-novini-kiyeva-50047466.html>

²⁵⁸ Заява щодо рішення Чернівецької міської ради заборонити проведення на території міста ЛГБТ-заходів / Українська Гельсінська спілка з прав людини, 6 листопада 2019 року: <https://helsinki.org.ua/appeals/zaiava-shchodo-rishennia-chernivets-koi-mis-koi-rady-zaboronyty-provedennia-na-terytorii-mista-lhbt-zakhodiv/>

²⁵⁹ Юрій Левченко. Особиста фейсбук-сторінка. 3 листопада 2019 року: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1646205398844197&id=196763967121688

²⁶⁰ Olena Shevchenko. Особиста фейсбук-сторінка. 1 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/olena.shevchenko.5876/posts/2996575597039050>

#фізичний напад

■ **8 листопада 2019 року** в Києві був скоєний напад на антикорупційного активіста **Олександра Лемєнова**. Вранці на нього накинулися ззаду двоє молодиків. Лемєнова вдарили в голову твердим предметом, можливо, кастетом, та приснули в обличчя із газового балончика²⁶¹.

Олександр Лемєнов є головним експертом неурядової організації StateWatch, яка працює над контролем витрат публічних коштів, особливо у сфері оборони, а також моніторингом антикорупційних органів та органів досудового розслідування і прокуратури. Раніше Лемєнов був головним експертом Антикорупційної групи «Реанімаційного пакету реформ». Він також входить до кадрової комісії ГПУ та відбирає прокурорів.

■ Олександр Лемєнов після нападу

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2803852909666261&set=a.320082484709995>

Лемєнов висунув декілька версій нападу на нього. Серед іншого, це його робота в складі кадрової комісії Генпрокуратури, яка працює над відбором прокурорів. Крім того, за два тижні до нападу активістові написала дружина проросійського блогера Анатолія Шарія Ольга з погрозами найняти людей для нападу, якщо він «писатиме небилиці» про неї.

Активіст виключив версію грабежу, бо, коли в нього випав телефон, нападники лише перевірили, чи не встиг потерпілий їх на ньому сфотографувати, і кинули назад на землю.

За цим фактом поліція відкрила кримінальне провадження за ч. 4 ст. 296 ККУ (Хуліганські дії, вчинені групою осіб за попередньою змовою). 2 грудня правоохоронці повідомили, що встановили осіб, підозрюваних у нападі на Лемєнова. На підозрюваних вийшли після аналізу записів з камер спостереження. Окрім імовірних нападників слідчі знайшли й особу, яка привезла їх до місця нападу і забрала звіт на автомобілі. 27 листопада за місцем проживання вказаних осіб провели обшуки, одного з них затримали та відправили під варту без можливості внесення застави. Другого учасника нападу оголосили в розшук.

Раніше Олександр Лемєнов вже зазнавав тиску. За заявою екскерівника сумської та луганської митниць Володимира Орлова щодо активіста було відкрито кримінальне провадження стосовно декларування нібито недостовірної інформації.

#залякування, погрози та інші спроби тиску

■ **8 листопада 2019 року** в Рівному через погрози, отримані від ультраправих, організаторам довелося скасовувати лекцію-презентацію збірки **«Урбанізм і фемінізм»**, яку було заплановано на 11 листопада в Майстерні Міста Рівне²⁶².

Пізніше стало відомо, що вдалося домовитися про інше місце проведення презентації. Подія відбулася у приміщенні Національного університету водного господарства та природокористування²⁶³.

²⁶¹ Олександр Лемєнов. Особиста фейсбук-сторінка. 8 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2803852909666261&set=a.320082484709995>

²⁶² Vita Bazan. Особиста фейсбук-сторінка. 8 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/vita.bazan/posts/1021778399625886>

²⁶³ Надежда Границкая. Особиста фейсбук-сторінка. 8 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2073278122772638&set=a.723405204426610>

#перешкодження мирним зібранням

#фізичний напад

#залякування, погрози та інші спроби тиску

- **23 листопада 2019 року** в Києві на Михайлівській площі на учасників **Маршу пам'яті трансгендерних людей**, які загинули через трансфобію, спробували напасти прихильники ультраправих груп, зокрема, «Традиції і порядок».

Акція проходила під посиленою охороною співробітників поліції і військовослужбовців Національної гвардії²⁶⁴. Ультраправі зробили спробу побити учасника акції, а після втручання співробітників поліції вступили в бійку з ними²⁶⁵. Шістьох нападників було затримано та доставлено до відділку. Їхню поведінку було кваліфіковано як «дрібне хуліганство»²⁶⁶.

Противники маршу згодом публічно виправдовували спробу нападу тим, що вони нібито сприйняли як неприпустиму ідею проведення такої акції в День пам'яті жертв Голодомору. Проте різні заходи, приурочені до міжнародного Дня пам'яті трансгендерів, проходять в Києві з 2008 року, але раніше ультраправі так само, незалежно від дати, неодноразово нападали як на публічні акції, так і на закриті дискусії, організовані на згадку про цей день.

■ Противники Транс-маршу в Києві

<https://www.facebook.com/politkrytyka/photos/a.2242447062522372/2242447172522361>

- Спроба спекуляції на пам'яті жертв Голодомору з боку ультраправих в контексті їхньої гомофобної активності зафіксована також **26 листопада** в Харкові. Група прихильників ультраправої групи «Традиція і порядок» постелили біля входу в будівлю ком'юнітіцентру ЛГБТ+ рушник і поставили на нього лампадку і буханець хліба. Рушник був демонстративно закривавлений курячою печінкою, якою вони до того ж забруднили фасад будівлі. Ультраправі залишили плакати з написами «Більшовики теж хотіли прав, а забирали хліб» та «Ви не поважаєте жертв Голодомору»²⁶⁷.

■ «Закривавлений» рушник на порозі офісу «Сфери»

<https://www.facebook.com/tradition.kharkiv/photos/pcb.866187743784325/866186933784406>

Представниці Харківської жіночої асоціації «Сфера», які координують роботу ком'юнітіцентру, написали заяву до поліції, вимагаючи кваліфікувати інцидент з урахуванням мотиву ненависті²⁶⁸.

#перешкодження мирним зібранням

- **27 листопада 2019 року** у Львові представники ультраправої групи «Традиція і порядок» намагались зірвати **феміністичний марш «Поверни собі ніч»**, який мав на меті привернути увагу до проблеми небезпеки у місті для дівчат та жінок в темний час доби.

²⁶⁴ Шестерых ультраправых на Транс-марше в Киеве задержала полиция / Українські новини, 23 листопада 2019 року: <https://ukrainskyi.com/news/667970-trans-marsh-na-mihajlovskoj-zakonchilsya-zaderzhaniyami>

²⁶⁵ Політична критика. Фейсбук-сторінка. 23 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/politkrytyka/posts/2242448235855588>

²⁶⁶ У Києві за протиправні дії під час акції з нагоди Міжнародного дня пам'яті трансгендерних людей поліцейські затримали шістьох осіб / Національна поліція. Київ, 23 листопада 2019 року: <https://kyiv.npu.gov.ua/news/publicna-bezpeka-ta-poryadok/za-protipravni-diji-pid-chas-provedennya-akcziji-z-nagodi-mizhnarodnogo-dnya-pam-yati-transgendernix-lyudej-policejski-zatrimali-shistox-osib/>

²⁶⁷ Традиція і Порядок Харків. Фейсбук-сторінка. 26 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/tradition.kharkiv/posts/866187743784325>

²⁶⁸ Sphere, Women Association. Фейсбук-сторінка. 27 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/spherewa/posts/2355694981358697>

Жінки вийшли на акцію в районі Сихів – найбільшому житловому масиві Львова. За словами організаторок, саме в цьому районі жінки почувають себе в небезпеці, особливо вночі. Організаторки наголосили, що акція була виключно жіночою, оскільки насильство має гендерне забарвлення.

Ще після анонсу акції в мережі учасники угруповання «Традиція і порядок», яке відоме своєю причетністю до зривів акції правозахисників та нападів на ЛГБТ-активістів, заявило, що збирається «навернути на путь істини» організаторок ходи. Вони анонсували власну акцію в тому самому місці та в той самий час.

Праві радикали поводитися агресивно, жбурляли в учасниць акції яйця. Співробітники поліції завадили застосуванню насильства, проте не затримували правопорушників²⁶⁹.

#пошкодження або знищення майна

- В ніч на **28 листопада 2019 року** в Одесі було розбито скло в машині **Владислава Балінського**. Деякий час автомобіль був на ремонті в автосервісі, пошкоджено його було в першу ж добу повернення із ремонту на подвір'я.

Владислав Балінський – захисник історичної спадщини Одеси та викривач корупції. Активіст впевнений, що пошкодження автівки пов'язане із його громадської діяльністю. За тиждень до нападу він виграв суд проти компанії «Солінг», яка веде незаконне будівництво на території Міського саду (див. вище). Але, крім підозри щодо помсти з боку осіб, пов'язаних із цією компанією, існують й інші версії нападу. Балінський протидівав також іншим незаконним забудовам, боровся проти встановлення МАФів без дозвільної документації та критикував заступника міського голови Олеса Янчука. Активіст схиляється до версії, що пошкодження автомобіля пов'язано із останнім конфліктом, оскільки відбулося після ефіру на місцевому телебаченні, який було присвячено саме корупції в мерії²⁷⁰.

■ Владислав Балінський
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2539450372997638&id=100007980997512

#фізичний напад

- **5 грудня 2019 року** в Києві в результаті нападу постраждав активіст **Володимир Малишев**, який намагався допомогти жертвам квартирної шахрайства. Він спілкувався із постраждалими, представниками правоохоронних органів, знімав сюжети про історії шахрайства та оприлюднював їх на Youtube²⁷¹.

Через розбите вікно зловмисники проникли в квартиру, де знаходились власники та Малишев, який знімав відео. Нападники нанесли йому легкі тілесні ушкодження. Активіст вважає, що до фізичного нападу причетні особи, пов'язані із полком «Азов»²⁷².

Станом на кінець року слідчих дій по факту нападу не відбувалося.

■ Володимир Малишев після нападу
<https://www.facebook.com/vladimir.malysev>

²⁶⁹ Anna Dovgopool. Особиста фейсбук-сторінка. 28 листопада 2019 року: <https://www.facebook.com/anna.dovgopool.5/posts/10162705276315471>; На Сихіві намагались зірвати марш проти насильства над жінками (відео) / Сихів Медіа, 28 листопада 2018 року: <http://sykhiv.media/na-sykhovi-namagalys-zirvaty-marsh-proty-nasylstva-nad-zhinkamy/>

²⁷⁰ В Одесі пошкодили автомобіль известного екоактивиста Владислава Балинского / Informer.od.ua. 29 листопада 2019 року: <https://informer.od.ua/news/v-odesse-povredili-avtomobil-izvestnogo-ekoaktivista-vladislava-balinskogo>

²⁷¹ Youtube-канал «Бізнес Україна», 31 грудня 2019 року: <https://youtu.be/Q3G-W9siqa8>

²⁷² Інтерв'ю з постраждалим. 7 грудня 2019 року.

#фізичний напад

- **6 грудня 2019 року** в Києві в районі Осокорки біля забудови електричної підстанції у прибережній зоні озера Тягле охоронці будівництва напали на активіста ГО «Екопарк Осокорки» **Іллю Станіславського**²⁷³.

Станіславський намагався сфотографувати будівництво електропідстанції для житлового комплексу «Патріотика на озерах». Співробітники охорони об'єкту пошкодили телефон та фотоапарат і вдарили активіста в обличчя, намагались затягнути його на територію об'єкта та погрожували втопити.

В 2018 р. на місці будівництва відбувалися сутички між місцевими жителями та «тітушками», найнятими забудовником. Ситуація навколо проблемної забудови загострилась після початку будівництва електропідстанції в 20 м від озера. Активісти стверджують, що будівництво не має необхідної дозвільної документації, відбувається із порушенням технологічних норм та загрожує безпеці головного міського колектору, який перебуває в аварійному стані.

#залякування, погрози та інші спроби тиску

- **16 грудня 2019 року** у Харкові на стіні ком'юнітіцентру для ЛГБТ **«Прайд-хаб»** невідомі залишили напис із погрозами²⁷⁴.

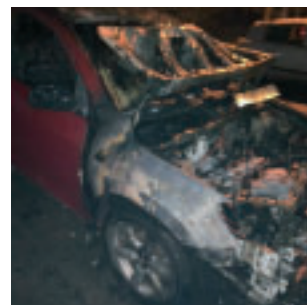
Напис «Содом смерть ЛГБТ» виявили працівниці центру. Вони надіслали до поліції заяву про злочин та фотографії обмальованої стіни. Активістки вважають, що інцидент спрямований на розпалювання ворожнечі за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а зловмисники мали намір принизити гідність людей і залякати ЛГБТ+-спільноту.

#пошкодження або знищення майна

- В ніч на **20 грудня 2019 року** в Києві був спалений автомобіль співзасновниці громадської організації «Батьки SOS» **Олени Парфьоновой**.

За словами активістки, погрози в її бік лунають останні п'ять років, щойно вона взялася за громадську діяльність у сфері освіти, зокрема проти корупції в школах²⁷⁵.

Громадська організація «Батьки SOS» з'явилася як продовження однойменної спільноти у фейсбуці, яка існує з 2014 року. Основні теми її дописів – це корупція у сфері освіти, побори, порушення прав дітей тощо. Історії, описані батьками в спільноті, часто отримують резонанс та реакцію чиновників. ГО «Батьки SOS» ініціювала процес заборони діяльності батьківських комітетів, обігу готівки в школах та садках, скасування шкільної форми тощо.

■ Автомашина Олени Парфьоновой після підпалу
<https://www.facebook.com/alena.parfonova>

²⁷³ На прибережній забудові на Осокорках побили екоактивіста / ZMINA, 8 грудня 2019 року: <https://zmina.info/news/na-priberezhnij-zabudovi-na-osokorkah-pobyly-ekoaktivista/>

²⁷⁴ «Содом, смерть, ЛГБТ»: у Харкові невідомі залишили погрозу на стіні ком'юніті-центру / ZMINA, 18 грудня 2019 року: <https://zmina.info/news/sodom-smert-lgbt-u-harkovi-nevidomi-zalyshyly-pogrozu-na-stini-komyuniti-centru/>

²⁷⁵ «Ти не безсмертна»: у співзасновниці «Батьки SOS» згоріло авто / ZMINA, 20 грудня 2019 року: <https://zmina.info/news/ty-ne-bezsmertna-u-sprizhasnovnyci-batky-sos-zgorilo-avto/>

#перешкодження мирним зібранням

- **24 грудня 2019 року** Міська рада Рівного заборонила проведення в місті маршів **ЛГБТ-спільноти**.

«Заборонити на території міста Рівне пропаганду різних видів девіантної статевої поведінки, у тому числі у формі так званих «маршів рівності», «прайдів», «фестивалів квір-культури» тощо, що проходять у місцях масового дозвілля сімей з дітьми», – йдеться в документі, який також забороняє проведення публічних кампаній і заходів, які «складають загрозу інституту сім'ї як складовій стратегії національної безпеки України».

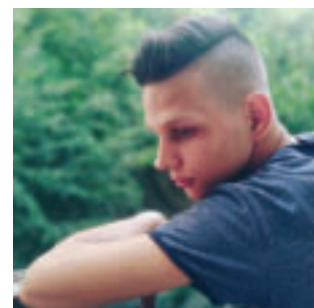
Контроль за виконанням рішення доручили комісії з питань захисту суспільної моралі.

Варто зазначити, що таке рішення суперечить Конституції України, яка гарантує свободу мирних зібрань.

#залякування, погрози та інші спроби тиску

- **25 грудня 2019 року** в Ізмаїлі Одеської області покінчив життя самогубством студент третього курсу Ізмаїльського державного гуманітарного університету (ІДГУ) **Олександр Пухкан**.

За чотири дні до самогубства Олександр ініціював збір підписів за відсторонення директорки студмістечка ІДГУ через перевищення нею повноважень та порушення прав студентів. Серед іншого йшлося про вимогу хабарів від студентів та незаконне виселення тих, хто не погоджувався здавати гроші. Адміністрація почала погрожувати незадоволеним виселенням.

■ Олександр Пухкан

Олександр Пухкан залишив передсмертну записку, в якій стверджував, що до самогубства його довела саме директорка студмістечка. Згідно із запискою, він не мав власного житла та родичів, у яких можна було б проживати, і через погрози виселення боявся вдруге опинитися на вулиці²⁷⁶.

²⁷⁶ В Ізмаїлі студент, який виступив проти керівництва студмістечка, покінчив життя самогубством / ZMINA, 30 грудня 2019 року: <https://zmina.info/news/v-izmayili-student-yakij-vystupyv-prosty-kerivnytstva-studmistechna-pokinchyv-zhyttya-samogubstvom/>

СТАНОВИЩЕ ПРАВОЗАХИСНИКІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ В УКРАЇНІ У 2019 РОЦІ

АНАЛІТИЧНА ДОПОВІДЬ

ISBN 978-966-8620-27-0

9 789668 620270 >